

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Rozdělení Československa ve vybraných
tištěných médiích**

Zobrazení českých politických aktérů v denících

Lidové noviny a Rudé právo

Diplomová práce

Vypracovala

Gabriela Machová

Vedoucí práce

Doc. PhDr. Jan Jirák

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury. Práce obsahuje 205 951 znaků včetně mezer.

V Praze dne 15. května 2007

Gabriela Machová

Za pomoc, inspiraci a vytrvalost v zodpovídání neustálých dotazů děkuji Doc. PhDr. Janu Jirákovi. Za velmi podnětné připomínky a podporu při kvantitativním výzkumu děkuji PhDr. Jakubu Končelíkovi.

SCHVÁLENO

Univerzita Karlova v Praze		
Fakulta sociálních věd		
Došlo dne:	- 6 -06- 2006	-1
C.j. 06 10	Příloh: /	Skartační heslo:
Přiděleno:	rv	

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název diplomové práce: Rozdělení Československa ve vybraných tištěných médiích

Autorka: Gabriela Machová

Obor studia: Mediální studia

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Jan Jirák

Datum zkoušky: LS 2007

Základní hypotéza:

Jednou z důležitých rolí médií v životě veřejnosti je reprezentace a interpretace společenských procesů a změn. Ve své práci budu porovnávat, jakým způsobem Lidové noviny (pravicový, „prohradní“ deník) a Právo (levicově orientované periodikum) referovaly o rozdělení Československa v období od 1.7.1992 do 30.6.1993. Budu zjišťovat, o jakých tématech se v souvislosti s rozdělením psalo ve článcích a komentářích těchto deníků. Zaměřím se na to, jak se jejich perspektivy lišily, jakým hlasům byl dán prostor a jaké hodnoty tyto deníky signalizovaly.

Metody práce:

Kvantitativní analýza frekvence výskytu témat a kvalitativní analýza argumentace a postojů v komentářích.

Předpokládaná struktura:

- 1) Teoretický úvod
 - Historický exkurz do politických, ekonomických a kulturních dějů před rozdělením ČSFR
 - Postavení Lidových novin a Práva v tehdejší soustavě médií a ve společnosti (čtenost, vlastnictví, legislativa)
 - Vymezení a charakteristika metodologie vzorku
- 2) Analytická část
- 3) Interpretace zjištěných výsledků
- 4) Závěr

Literatura:

BLAŽEK, B., et al. *Desetiletí*. Uspořádal Pavel Šaradín. 1. vydání. Olomouc: Periplum, 2003. 159 s. ISBN 80-86624-11-0.

Business as usual: continuity and change in Central and Eastern European media. Uspořádali David L. Paletz, Karol Jakubowicz. New Jersey: Hampton Press, 2003. xviii, 438 s. ISBN 1-57273-266-0.

COLLINS, Richard. *Media and identity in contemporary Europe: consequence of global convergence*. Bristol: Intellect Books, 2002. 174 s. ISBN 1-84150-044-5.

Dělení Československa: deset let poté-. Uspořádal Karel Vodička. 1. vydání. Praha: Volvox Globator, 2003. 335 s. ISBN 80-7207-479-2.

Důsledky rozdělení Československa. Sborník ze semináře Mezinárodního fóra Univerzity Karlovy, konaném dne 8. října 1992 v Praze. Praha: Univerzita Karlova. Ústav sociálně politických věd, 1992. 44 s.

GOLDING, Peter., MURDOCK, Graham. *The Political economy of the media*. Vol.2. Glos: Edgar, 1997. xvii, 693 s. ISBN 1-85278-777-5.

Jazyk, média a politika. Uspořádaly Světlá Čmejrková, Jana Hoffmannová. 1. vydání. Praha: Academia, 2003. 258 s. ISBN 80-200-1034-3.

Mc NAIR, Brian. *An Introduction to political communication*. 3. vydání. London: Routledge, 2003. xx, 250 s. ISBN 0-415-30708-2.

Mc QAIL, Denis. *Media performance: mass communication and the public interest*. London: SAGE Publications, 1999. xvii, 350 s. ISBN 0-8039-8295-X.

SCHULZ, W., et al. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Uspořádala Irena Reifová; Přeložila Barbara Köpplová. 2 přeprac.vyd. Praha: Karolinum, 2004. 149 s. ISBN 80-246-0827-8.

ROZEHNAL, Aleš. *Mediální právo*. Plzeň: Čeněk, 2004. 295 s. ISBN 80-86473-79-1.

RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992*. Bratislava: AEP, 2002. 457 s. ISBN 80-88880-02-5.

VALKO, E.- KOVÁŘ, J. – ZELENAY, R. *Rozvod po Československu: úvahy o rozpadu státu*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1992. 31 s.

WOLF, Karol. *Podruhé a naposled aneb Mírové dělení Československa*. 1. vydání. Praha: G plus G, 1998. 141 s. ISBN 80-86103-10-2.

Obsah

1.	Úvod	7
2.	Teoretická část	
2.1.	Kopernikovské pojetí mediální komunikace	10
2.1.1.	Pojetí reprezentace podle Stuarta Halla	11
2.2.	Normativní teorie	12
2.2.1.	Vývoj a typologie normativní teorie	13
2.2.2.	Libertariánská teorie médií	15
2.2.2.1.	Historie a východiska libertariánské teorie	15
2.2.2.2.	Kritika libertariánské teorie	16
2.2.3.	Stav českého tisku na počátku 90. let 20. století	18
2.2.3.1.	Vztah k libertariánské teorii	18
2.2.3.2.	Průběh transformace v tištěných médiích	18
2.3.	Agenda-setting	20
2.3.1.	Vývoj pohledu na koncept agenda-setting	21
2.3.1.1.	První fáze – korelace mezi mediální a veřejnou agendou	22
2.3.1.2.	Druhá fáze – podmiňující proměnné	23
2.3.1.3.	Třetí fáze – nastolování mediální agendy	23
2.3.1.4.	Čtvrtá fáze – zkoumání druhé úrovně agenda-setting	24
2.3.1.5.	Pátá fáze – slučování agend	26
2.3.2.	Modely procesu agenda-setting	26
2.4.	Shrnutí teoretické části	27
3.	Výzkumná část	
3.1.	Cíle výzkumu	28
3.2.	Vzorek zpravodajství a komentářů LN a RP	28
3.3.	Kvantitativní část výzkumu	29
3.3.1.	Metoda obsahové analýzy	29
3.3.2.	Formulace výzkumných otázek	30
3.3.3.	Definování základního souboru jednotek a konstrukce vzorku	30

3.3.4.	Definování jednotky analýzy	31
3.3.5.	Konstrukce analyzovaných proměnných	31
3.3.6.	Analýza sebraných dat	33
3.3.7.	Výsledky kvantitativní analýzy	33
3.3.7.1.	Období říjen – prosinec 1992	33
3.3.7.1.1.	Výskyt událostí v rámci tématu rozdělení federace v jednotlivých denících	33
3.3.7.1.2.	Výskyt mluvčích, hlavních a druhých aktérů v jednotlivých denících	36
3.3.7.1.3.	Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci nejčastějších událostí v jednotlivých denících	41
3.3.7.1.4.	Výskyt českých politických aktérů podle typu příspěvku	47
3.3.7.2.	Období leden – březen 1993	49
3.3.7.2.1.	Výskyt událostí v rámci tématu rozdělení federace v jednotlivých denících	49
3.3.7.2.2.	Výskyt mluvčích, hlavních a druhých aktérů v jednotlivých denících	52
3.3.7.2.3.	Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci nejčastějších událostí v jednotlivých denících	57
3.3.7.2.4.	Výskyt českých politických aktérů podle typu příspěvku	62
3.3.8.	Závěr kvantitativní obsahové analýzy	64
3.3.9.	Možnosti dalšího výzkumu	67
3.4.	Kvalitativní část výzkumu	68
3.4.1.	Metoda kvalitativní analýzy	68
3.4.2.	Vzorek komentářů pro Lidové noviny a Rudé právo	69
3.4.3.	Výsledky kvalitativní analýzy	70
3.4.3.1.	Analýza sloupků v Lidových novinách	70
3.4.3.2.	Analýza sloupků v Rudém právu	87
3.4.4.	Shrnutí	100
4.	Závěr	103
5.	Résumé	106
	Použité zdroje	108
	Seznam zkratk	111
	Přílohy	112

1. Úvod

Lidové noviny otiskly v prvním vydání roku 1993 na titulní straně článku s názvy: *O půlnoci z 31.12. 1992 na 1.1.1993 vznikl samostatný Český stát, Pokračujeme, Češi se nemusejí bát*¹. Ten samý den na první straně Rudého práva stálo: *Československo už není, Česká republiko, dobrý den!, Výzva české státnosti, První hodiny a dny Slovenské republiky*². Těmito titulky oba české celostátní deníky konstatovaly vznik dvou samostatných republik z jednoho celku, který existoval více než 74 let.

Rozpad a vznik státu lze považovat za kritický společenský okamžik, kterému předchází a po kterém následuje proces proměny a adaptace na nové okolnosti. Změna je občany přímo žita, ale naprostou většinu informací o ní přijímají zprostředkovaně, především skrze média. Obsah mediálních sdělení může být jak katalyzátorem obav a očekávání, tak indikátorem významnosti a aktuálnosti témat souvisejících s danou situací. Je tedy přínosné zjistit, jak média ten který společenský i politický mezník reprezentovala.

Cílem této diplomové práce je postihnout obraz rozpadu Československa před a po jeho faktickém rozdělení na stránkách Lidových novin (dále také jako LN) a Rudého práva (dále též jako RP). Tyto deníky jsem zvolila ze dvou důvodů. Prvním z nich je celostátní dosah, který ukazuje na širší čtenářskou základnu a tím i na větší vliv při reprezentaci a interpretaci společenských procesů a změn. Druhým důvodem je předpokládaná odlišnost v jejich politické orientaci. Lidové noviny se profilyovaly spíše jako pro-koaliční deník a Rudé právo naopak více jako periodikum pro-opoziční.

Hlubší vhled do problematiky dělení federace mě dále přivedl ke dvojímu zúžení zkoumaného tématu. Rozdělení Československa bylo primárně politickým konstruktem, bez výraznější možnosti participace veřejnosti na tomto procesu. Oproti obecněji stanovené tezi jsem se proto rozhodla konkretizovat předmět zkoumání na obraz českých politických aktérů. Mým cílem je tedy zjistit, jak často a jakým způsobem byli čeští političtí aktéři (politické strany, politici, vláda, atd.) zobrazováni v rámci událostí souvisejících se zánikem Československa a vznikem samostatných států. Základní hypotéza pak předpokládá, že Lidové noviny budou spíše nakloněny koalici a Václavu Havlovi, kdežto Rudé právo bude preferovat, tzn. častěji a příznivěji zobrazovat, opoziční strany stavící se proti rozdělení.

Druhým zúžením oproti původní tezi je zkrácení sledovaného období. Během pilotního výzkumu jsem zjistila, že zhruba od konce března 1993 významně poklesl počet

¹ Lidové noviny č. 1, roč. VI, 4. leden 1993, s. 1

² Rudé právo č. 1, roč. 3, 4. leden 1993, s. 1

příspěvků souvisejících s dělením Československa. Mým záměrem je zkoumat a porovnat období před i po faktickém zániku federace, a proto jsem se s ohledem na zachování reprezentativního vzorku rozhodla pro redukci sledovaných měsíců na poslední čtvrtletí (říjen až prosinec) roku 1992 a první kvartál (leden až březen) roku 1993.

Z celkového pohledu pak tato diplomová práce zahrnuje prvky dvou odlišných přístupů ke studiu médií, tedy z tzv. dominantního a alternativního paradigmatu³. Pokusila jsem se o jejich syntézu, či lépe řečeno symbiózu. Předpokládám totiž, že odlišnost nemusí nutně znamenat protichůdnost. Naopak se domnívám, že se oba přístupy mohou doplňovat a svými přednostmi přispět ke komplexnějšímu uchopení zkoumaného problému.

Samotný text je rozdělen do dvou hlavních oddílů, teoretického a výzkumného. V první podkapitole teoretické části představím perspektivu, ze které budu na zkoumané téma nahlížet, tedy tzv. kopernikovské pojetí mediální reality a pojetí reprezentace podle Stuarta Halla. Kopernikovský přístup uvažuje o médiích jako o sociální instituci neoddělitelně spjaté s ostatními částmi společnosti. Proto se v druhé podkapitole zaměřím na normativní teorii, která shrnuje očekávání a představy o chování médií v dané společnosti. Podrobněji proberu především libertariánskou teorii, které se česká média chtěla po pádu komunismu přiblížit. Zároveň se pokusím nastítnit stav tehdejší mediální scény, konkrétně periodického tisku. Závěrečná podkapitola teoretické části ilustruje vývoj pohledu na jeden z významných faktorů konstruování mediální reality, kterým je předpokládaná schopnost médií nastolovat agendu. Jejím výsledkem pak není jen uvažované zvýznamnění určitých témat, protože už samotný výběr, uspořádání a prezentace určitých událostí konstruuje specifický obraz, a tedy i specifické významy. Musím však zdůraznit, že se v této diplomové práci pouze snažím odpovědět na otázky jak často a jakým způsobem byli tehdejší političtí aktéři zobrazováni v souvislosti s rozpadem Československa. Není mým záměrem empiricky doložit vztah dané mediální agendy s agendou veřejnou nebo politickou.

Druhý oddíl je složen ze dvou typů výzkumu. Kvantitativní obsahovou analýzou příspěvků nejprve odpovím na otázku frekvence výskytu českých politických aktérů v rámci událostí spjatých s dělením federace. Zároveň budu zjišťovat, jestli se perspektivy Lidových novin a Rudého lišily. Vzhledem k tomu, že mě zajímá stav před i po faktickém zániku Československa, sledované období jsem rozdělila. Nejprve tedy analyzuji měsíce říjen až prosinec 1992 pro oba deníky a poté leden až březen 1993. V závěru pak obě

³ Tyto termíny používám ve významu, jak ho definoval např. Denis McQuail ve své knize *Úvod do teorie masové komunikace* (s. 64 -71, 307-308).

období porovnávám. Ve druhé, kvalitativní, části výzkumného oddílu zodpovím otázku způsobu reprezentace. Pro tento účel jsem zvolila metodu kritické lingvistiky. Předmětem analýzy jsou redakční sloupky, u kterých předpokládám, že vyjadřují stanoviska jednotlivých deníků. Výstupy takové analýzy mohou být velmi detailní a obsírné. Já se však s ohledem na přehlednost a cíl výzkumu omezuji na vyhledání a interpretaci několika hlavních jevů souvisejících se zobrazením českých politických aktérů.

V závěru diplomové práce se pokusím získané výsledky shrnout a také nabídnout možnosti dalšího směřování ve zkoumání této oblasti.

2. Teoretická část

2.1. Kopernikovské pojetí mediální komunikace

Jednou ze základních otázek, na kterou se pokouší systematicky odpovědět oblast mediálních studií je působení médií. Jde o velmi širokou škálu představ zahrnujících přesvědčení o sociálním, technologickém či ekonomickém determinismu mediální produkce i příklon spíše k sociálně konstruktivistickému potenciálu médií. Obecné shrnutí těchto přístupů je poměrně složité, a proto si někteří autoři vypomáhají různými metaforami, například Winfried Schulz přirovnáním k ptolemaiovskému a kopernikovskému pojetí. Zvolená perspektiva je důležitá pro práci s takovými koncepty, jako je vliv mediální reprezentace sociálních dějů na společnost.

Za obecný teoretický rámec této diplomové práce jsem zvolila tzv. kopernikovské pojetí mediální komunikace podle Winfrieda Schulze. Schulz rozlišuje mezi ptolemaiovským a kopernikovským přístupem. Hlavní proměnnou je zde vztah médií, respektive mediálních obsahů, a reality, přičemž první vidí tuto realitu jako předpoklad mediální komunikace, druhý naopak jako konsekvenci.

Ptolemaiovský přístup⁴ vnímá média jako pasivní zrcadla reálně existující vnější skutečnosti a mediální obsahy jsou tak výsledkem snahy o její co nejuvěrnější zachycení. Médii stojícím v protikladu a odděleně od společnosti je přisuzován silný, převážně negativní vliv a potenciál manipulovat s lidmi. (Schulz, s. 29-30)

Kopernikovské pojetí ptolemaiovskou reflexivitu odmítá. Média neodrážejí skutečnost, ale děje reálného světa vybírají a interpretují, a vytvářejí tak svou vlastní, mediální verzi reality. Výsledný „konstrukt reality“ v sobě tedy zahrnuje jak reálně existující události, tak „interní informace“, například postupy a pravidla zpracování vnějších podnětů (Schulz, s. 32). Jedním z konkrétních aspektů podílejících se na utváření mediální reality je proces nastolování témat (*agenda-setting*), kterému se budu věnovat v poslední kapitole teoretické části.

Současně je na média nahlíženo jako na aktivní a nedílnou součást společnosti a masové komunikace. Podle Winfrieda Schulze „se média podílejí na kolektivním úsilí

⁴ Podle Winfrieda Schulze patří k ptolemaiovskému přístupu například kultivační teorie George Gerbnera, spirála mlčení E. Noelle-Neumannové či teorie mediální závislosti Ball-Rokeachové a DeFleura (s. 29).

konstruovat realitu a tu – zveřejněním – všeobecně zpřístupnit tak, aby mohlo vzniknout společné východisko pro sociální jednání“ (s. 31). S naprostou většinou událostí nemá publikum bezprostřední zkušenost, a proto svou představu o realitě koordinuje s předloženými mediálními významy, přičemž je tato mediální realita ve svém důsledku vnímána jako skutečná⁵ (Reifová et al, s.107).

2.1.1. Pojetí reprezentace podle Stuarda Halla

Se zmíněným kopernikovským pohledem na mediální komunikaci pak souvisí konstruktivistický přístup k utváření významu a teorie reprezentace, jak je předložil Stuart Hall. Nositeli významu nejsou věci, osoby či události v reálném, „materiálním“ světě (Hall, s. 25). Význam není v částech materiálního světa stabilně zabudován, a proto nemůže být ani v nezměněné podobě nalézán. Konstruktivistický přístup předpokládá, že význam věcí je produkován či konstruován „sociálními aktéry“, tedy i médii. (Hall, s. 25). Stuart Hall používá slovo reprezentace⁶ ve smyslu zastupování (*stand for*):

„Reprezentace je produkování významu konceptů v našich myslích skrze jazyk. Je to spojnice mezi koncepty a jazykem, která nám umožňuje odkazovat (*refer to*) buď ke „skutečnému“ světu objektů, lidí nebo událostí, nebo k imaginárním světům fiktivních objektů, lidí a událostí.“ (tamtéž, s. 17)

Proces produkování významu tedy probíhá skrze dva systémy reprezentace. V prvním systému jsou objekty z reálného světa napojovány na mentální koncepty v naší mysli, které zastupují neboli reprezentují svět. Tyto koncepty nám umožňují odkazovat jak ke smysly uchopitelným objektům, tak k abstrakcím. Druhým systémem reprezentace je kulturně sdílený jazyk, do kterého jsou mentální koncepty překládány a díky kterému mohou členové dané kultury komunikovat. Jazyk je zde vnímán v širším měřítku, které zahrnuje nejen mluvené a psané systémy, ale také obrazy, digitální či elektronické kódy, gesta, hudbu, atd. (Hall, s. 17-18)

⁵ Thomasův teorém: Je-li nějaká situace definována jako reálná, je reálná i ve svých důsledcích. (Reifová et al., s. 262)

⁶ Branston a Stafford uvádějí tři různé a vzájemně propojené významy slova reprezentace: 1. „zdůrazňuje, že jakkoli realistické se mediální obrazy mohou zdát, nikdy nerepresentují svět přímo. Jsou vždy konstrukcí a re-representací, spíše než transparentním oknem do reálného světa“; 2. „nabízí otázku, jak jsou skupiny nebo situace rutinně reprezentovány v médiích“, což nás přivádí k významu zástupců či reprezentantů našich zájmů; 3. „signalizuje způsob, kterým některá média znovu a znovu re-representují určité obrazy, příběhy, atd.“, což má za následek, že se nám některé z nich zdají známé až přirozené a jiné naopak odpuzující či zastrahující. (s. 141)

Praxe reprezentace, tedy „vyjádření konceptů, myšlenek a emocí symbolickými formami, které mohou být přenášeny a srozumitelně interpretovány“, je dvoustranný proces (Hall, s. 10). Vezmeme-li konkrétně mediální komunikaci, mediální obsah nese významy, které v nich jejich autor zakódoval na základě vlastní reprezentace a interpretace vnější události. Čtenář či příjemce tyto významy dekóduje a interpretuje způsobem, který se může původnímu zakódování více méně přibližovat, nebo se podstatně lišit⁷ (tamtéž, s. 62). Stuart Hall zároveň představil model analýzy procesu reprezentace. Předmětem studia jsou všechny tři elementy tohoto procesu: produkce (kódování), produkt i moment příjmu (dekódování) (Scannell, s. 253).

Podle konstruktivistického přístupu tedy můžeme o realitě jako o „sociálně relevantní veličině“ hovořit až tehdy, je-li nějaký děj nebo událost uchopen a interpretován médii a následně publikem (Reifová et al., s. 107). V této diplomové práci se ale přikláním k tzv. umírněné verzi kopernikovské logiky, která mimomediální skutečnost nepopírá, ale připouští, že tato realita získává procesem mediální reprezentace podstatně odlišný charakter (tamtéž, s.109). Současně se ve výzkumném oddílu omezím pouze na část ze z výše zmíněné analýzy reprezentace. Primárně se soustředím na verzi reality, kterou nabízí mediální produkt, tedy na výsledek zabudování možných významů ve zpravodajství a komentářích.

2.2. Normativní teorie

Uvažujeme-li, v souladu s kopernikovským pojetím, o médiích jako o integrální součásti společnosti, vznikají vůči této sociální instituci⁸ ze strany společnosti určitá očekávání a představy o jejím chování a jednání (*media performance*). Tato očekávání pak na sebe mohou brát podobu norem. V následující podkapitole se budu nejprve zabývat obecnou typologií normativní teorie. Poté se podrobněji zaměřím na model liberální teorie

⁷ Stuart Hall zmiňuje tři způsoby, kterými může publikum text číst: 1. „dominantní, nebo dominantně hegemónní, kdy čtenář rozeznává, jaký je preferovaný nebo nabízený význam ... a všeobecně s ním souhlasí“; 2. „opoziční, kdy je dominantní význam rozeznán, ale odmítnut z kulturních, politických nebo ideologických důvodů“; 3. vyjednaný (*negotiated*), kdy čtenář akceptuje, odmítne nebo tříbí prvky textu ve světle dříve zastávaných pohledů“. (Branston a Stafford, s. 246-248)

⁸ Termín instituce používám ve smyslu, jak jej definoval Tim O'Sullivan, tedy jako „trvalé regulační a organizující struktury jakékoli společnosti, které nutí (*constrain*) a kontrolují jedince a individualitu – základní principy a hodnoty, podle kterých je uspořádáno a koordinováno mnoho společenských a kulturních praktik – hlavní společenské zdroje kódů, pravidel a vztahů“. (Branston a Stafford, s. 104)

médií a přihlédnou ke konkrétnímu stavu médií, respektive tisku, v první polovině 90. let u nás, kdy byla představa o prosazení této teorie poměrně silná.

Z celkového pohledu se normativní teorie zabývá především tím, „co je žádoucí ve vztahu mezi strukturou médií a jejich chováním“ (McQuail 2002, s. 147). Dotýká se širších oblastí, jakými jsou politika, právo, morálka, a také konkrétních jevů z nich vyplývajících, například regulace médií, etické a profesionální kodexy, nezávislost na státu, předpokládané funkce či vlastnictví médií.

2.2.1. Vývoj a typologie normativní teorie

Podstatnou roli v pokusech o ustavení systematické koncepce představ o postavení a především roli poválečných masových médií ve společnosti ve 20. století sehrála ve Spojených státech vlivná Komise pro svobodu tisku⁹. V USA a západní Evropě tehdy převažoval „anglo-americký liberální model“ tisku, který zdůrazňoval především svobodu a nezávislost médií. V roce 1947 však Komise vydala zprávu, ve které sice potvrdila princip svobody, ale zároveň apelovala na společenskou odpovědnost médií a kritizovala některé poklesky novinářské praxe¹⁰. (McQuail 2002, s.150)

Zpráva se na teoretické úrovni promítla především ve snaze stanovit typologii normativní teorie. Základy položila kniha *Čtyři teorie tisku (Four Theories of the Press)* z roku 1956. Frederick Siebert, Theodor Peterson a Wilbur Schramm rozdělili tehdejší mediální systémy podle příslušnosti ke čtyřem typům normativní teorie. Kromě teorie sociální odpovědnosti šlo o teorii autoritářskou, sovětskou¹¹ a liberální. (McQuail 2002, s. 153) Autoři se zde pokusili nejen o obhajobu liberálního modelu zodpovědných médií, ale také o ustanovení „jednotlivých etap dějin tisku“ a o poukázání

⁹ Podobnou úlohu sehrála ve Velké Británii parlamentem sestavená Královská komise a její zpráva *Royal Commission on the Press* z roku 1949. (McQuail 1992, s. 41-43)

¹⁰ Zpráva Komise pro svobodu tisku (*Commission on the Freedom of the Press*) předložila „hlavní standardy, které by odpovědný tisk měl dodržovat.“ Šlo například o „úplné, pravdivé, vyčerpávající a inteligentní zaznamenání denních událostí v kontextu, který jim dává smysl“. Funkcí tisku nemělo být jen informování, zábava a prodej, ale měl také poskytovat fórum pro diskusi a být „obecným nositelem veřejného vyjadřování“. Kritizována byla především senzacechtivost a směšování zpráv a komentářů. Dodržování norem společenské odpovědnosti nemělo být kontrolováno státem, ale interními mechanismy samotných médií. (McQuail 2002, s. 150)

¹¹ Autoritářská teorie nachází své uplatnění především v diktaturách, kde média slouží k podpoře statusu quo vládnoucí vrstvy a společenského uspořádání. Jejich činnost je striktně omezena jasně danými pravidly, za jejichž porušení hrozí předem stanovené tresty. Sovětská teorie pokládá média za hlavní nástroj propagandy, agitace a vzdělávání obyvatel při výstavbě komunismu. Přímým a výhradním nadřízeným médií je komunistická strana, která od nich vyžaduje pozitivní informování o kultuře, společnosti a ekonomice daného systému, přičemž je uplatněno hledisko odpovědnosti a serióznosti. (McQuail 2002, s. 154)

„na rozdíl mezi západními, svobodnými modely ... a sovětským komunistickým modelem.“ (McQuail 1992, s. 65)

Normativní teorie nemůže být svou povahou neměnná, protože se v ní odráží společenské a politické faktory aktuální pro dané období. Řada autorů se tak později pokusila čtyři teorie tisku doplnit nebo pozměnit. Alternativní stanovisko zastával například Merrill. Tvrdil, že existují pouze dvě hlavní teorie, tedy autoritářská a libertariánská, avšak mohou pozvolna přecházet jedna v druhou. Altschull předložil v 80. letech jiný koncept, podle kterého existují tři mediální systémy - tržní, marxistický a rozvojový, které korelují s rozdělením světa na „první, druhý a třetí.“ Každý z těchto světů disponuje jak specifickými metodami pro zajištění mediální přízně těm, „kdo je platí“, tak vlastní představou o aktérech, kteří ustavují prvky odpovědnosti a svobody médií. (McQuail 2002, s.159)

Jiné dělení na základě původních čtyř teorií vytvořil v roce 1981 Hachten. Autoritářskou a sovětskou teorii doplnil o revoluční, rozvojový a západní model (McQuail 2002, s.159). Jeho typologii o něco později rozšířil Picard. Podle něj existuje pět teorií tisku rozdělených podle tří tendencí - autoritářské, středové a libertariánské. Autoritářskou tendenci má autoritářská a komunistická teorie, ve střední linii stojí revoluční a rozvojový model. Libertariánskou tendenci pak má západní teorie tisku, která se dále člení na libertariánskou teorii, sociálně demokratickou teorii a teorii sociální odpovědnosti¹². (Black a Bryant, s. 488-489)

Také Denis McQuail rozvinul základní rámec čtyř teorií tisku, ke kterému připojil rozvojovou teorii médií a demokraticko-participační model. Podnětem pro definici rozvojové teorie byla snaha přivést pozornost na existenci společenských systémů, které procházejí procesy kulturní a ekonomické transformace, a postihnout „vztah mezi médií a rozvojem“ (McQuail 2002, s. 157). Demokraticko-participační teorie pak zohledňuje vznik nových a kritiku stávajících masových médií a odkazuje k požadavku podpory médií, která

¹² Picardovo pojetí teorie společenské odpovědnosti odkazuje k dřívější definici Sieberta a kol. Tato teorie vznikla v USA v polovině 20. století a je odvozena ze závěrů Komise pro svobodu tisku a z mediálních kodexů. Hlavní funkcí médií je zde kromě „informování, zábavy a prodeje především vyprovokování diskuze“. Právo vlastnit média má každý, „kdo má co říci, přičemž vlastnictví je soukromé až do doby, kdy je vláda nucena je převzít, aby zajistila službu veřejnosti“. Kontrola médií je prováděna „náзором veřejnosti, jednáním spotřebitele a profesionální etikou“. Platí zde zákaz „vážného narušení soukromých práv a zájmů společnosti“. Sociálnědemokratická teorie má svůj původ v západní Evropě 20. století a vyvinula se z kombinace marxismu a „díla klasických liberálních filozofů“. Hlavní funkce médií spočívá v poskytování publicity různým názorům a „podpora demokracie ve všech společenských sférách, včetně ekonomiky“. Právo vlastnit média disponují všichni občané. Vlastnictví médií je „veřejné (nestátní), neziskové a soukromé“. Je zakázáno „vměšování se do práv jednotlivců a jiných uznaných zájmů společnosti“. (Black a Bryant, s. 489)

jsou „různorodá, menší, lokální, neinstitucionalizovaná, zaujatá“, přičemž je kladen důraz na prvek „participace a interakce“. (tamtéž, s. 158)

McQuail je však k pokusům o definování konzistentní normativní teorie skeptický. Konkrétní výhrady ke čtyřem teoriím tisku se týkají především jejich zobecňující popisnosti bez vztahu k reálným mediálním systémům. Současně jde o zkreslený popis, protože jeho rámec byl ovlivněn historickým kontextem a „severoamerickým“ úhlem pohledu a zcela opomíjí například Evropě bližší koncept médií jako služby veřejnosti¹³. (McQuail 2002, s.159)

Obecná kritika je pak zaměřena proti nepraktické akademičnosti normativní teorie a její neschopnosti flexibilně reagovat na proměny společenského a mediálního uspořádání. Na jedné straně nezohledňuje skutečnost, že napříč společnostmi existují rozdílné „politické ideologie“ a z nich vyplývající různorodé zájmy. Na straně druhé normativní teorie nepřihlíží k průběžné obsahové a technologické proměně samotných médií. (McQuail 2002, s.159)

2.2.2. Libertariánská teorie médií

V této části se nejprve podrobněji zaměřím na historii, východiska a na nakonec kritiku libertariánské teorie médií. Poté se pokusím postihnout její projevy ve sledovaném období u nás.

2.2.2.1. Historie a východiska libertariánské teorie

Filozofický základ získala libertariánská (indeterministická) teorie médií především v myšlenkách anglického básníka Johna Milтона (17.století) a Johna Stuarta Milla (19.století). Milton požadoval, aby každý člověk, který má co říci, mohl své názory svobodně vyjádřit. Tento „volný trh myšlenek“ má v sobě zabudované přirozené „samořídící procesy“, které dokáží zajistit úspěch nejlepších a odmítnutí nejhorších (Black a Bryant, s. 492). Mill ve svém díle *O svobodě (On Liberty)* upozorňoval, že pouze

¹³ V kapitole Rámec principu pro hodnocení médií (A Framework of Principle for Media Assessment) knihy *Media Performance* nabízí McQuail alternativní postup pro definování role médií v současné společnosti, který bere v potaz jak dynamičnost a různorodost společenských a mediálních procesů a jevů, tak změny očekávání a představ s nimi spojených. Pro formulaci normativního rámce odpovídajícího aktuální situaci navrhuje zohlednit tři základní principy, tedy svobodu, rovnost a pořádek (*freedom, equality and order*). (s. 65 - 80)

svobodné vyjádření a výměna názorů jedinci i společnosti prospívá, protože jedině ve svobodné debatě je možné dobrat se správných závěrů a rozpoznat omyly. Nejsilněji se tyto myšlenky uchytily v koloniích utvářejících se Spojených států amerických a své zhmotnění pak našly v Prvním dodatku Ústavy¹⁴ (McQuail 2002, s.155).

Podstatná je zde víra v racionálně uvažujícího člověka a svobodná, vnější regulací nezátížená média. Cílem libertariánské teorie jsou pak absolutně svobodná média. Praxe však tento ideál nezná a „pro společnosti, které uznaly svobodu tisku, se jako nejschůdnější ukázalo osvobození tisku od předběžné cenzury, ale ponechání mu odpovědnosti před zákonem“ (McQuail 2002, s. 156)

Podle Picarda má v libertariánském modelu právo vlastnit média teoreticky každý, kdo disponuje ekonomickými prostředky, přičemž vlastnictví je soustředěno výhradně do soukromých rukou. Kontrola médií v tomto systému probíhá skrze „sebe-regulační procesy pravdy na volném trhu myšlenek a soudy“ a nepřipustné je „nactiutrhání, obscénnost, neslušnost a pobuřování v době války“ (tamtéž, s. 489).

Tradiční model libertariánské teorie pokládá za hlavní poslání médií jejich fungování jako hlídací pes demokracie (*watchdog role*) a jako zdroj informací. Role hlídacího psa je spojena s „dohledem nad zneužíváním státní autority (moci)“, konkrétně nad činností vlády (Curran, s. 119). Snahy o zavedení jakékoli formy regulace chování médií jsou pak vnímány jako omezení této základní funkce. Současně s hlídáním mají média vystupovat jako reprezentant veřejnosti, což předpokládá jeho nezávislost na autoritách. Druhým principem je informační role médií, která v sobě zahrnuje vytvoření prostoru pro svobodné sebevyjádření jednotlivce, „kolektivní sebeurčení“ a podporuje „racionální postoje veřejnosti“ (tamtéž, s. 137). Mechanismy volného trhu zaručující přístup k různorodým informacím pak umožňují dosažení „suverenity lidu“ (tamtéž, s. 138).

2.2.2.2. Kritika libertariánské teorie

James Curran však pokládá klasickou liberální teorii i neoliberalistický přístup¹⁵ za přežitky, protože neodpovídá aktuálním podmínkám vztahu médií a společnosti, a nabádá

¹⁴ První dodatek Ústavy Spojených států amerických říká: „Kongres nepřijme žádný zákon ... jenž by omezil svobodu projevu nebo tisku.“ (McQuail 2002, s. 155)

¹⁵ Od 80. let se v Západní Evropě opět naplno začínají projevovat tendence směřující k původnímu liberálnímu požadavku na maximální svobodu médií, což se odráží především ve snaze o intenzivnější

k přehodnocení role médií v současné demokracii. Ve svém článku *Nový pohled na masová média a demokracii (Mass Media and Democracy Revisited)* kriticky hodnotí jak hlavní funkce médií podle tradičního liberálního modelu, tak model samotný.

Role hlídacího psa demokracie ztratila podle Currana v současnosti na důležitosti, protože převažujícím obsahem médií je zábava a nikoli seriózní politická diskuze. Tato koncepce je také nedostačující, jelikož opomíjí fakt, že v současné společnosti disponují nezanedbatelnou mocí i jiné subjekty, například nadnárodní koncerny a vlastníci médií. Tím, že působí na volném trhu, jsou soukromá média náchylnější k manipulaci ze strany vlastníků, inzerentů a následně i vlády či politických elit. (s. 121-123)

K otázce informační role médií Curran uvádí některé problematické aspekty, kterých si všimli i obháječi liberálního modelu. Selhání trhu se odráží „v omezení svobody projevu a následně brání veřejné diskusi a informovanosti z rozličných zdrojů“ (s. 138). Zároveň dochází k tomu, že se na trh dostávají „zjednodušené, zhuštěné a personalizované“ informace zbavené kontextu“ a důraz je kladen především na jejich dynamičnost a vizuálnost (tamtéž, s. 139).

James Curran dále považuje tradiční liberální model za překonaný z pěti hlavních důvodů. První argument se týká historické podstaty médií v rámci této teorie. Ta byla pojímána především jako informační zdroj pro voliče a platforma pro vznik veřejného mínění. V moderní společnosti je tento přímý komunikační kanál narušen nebo omezen, protože občané se snaží „prosadit své zájmy ... a snaží se ovlivnit veřejné mínění a vládu prostřednictvím takových organizací, jakými jsou politické strany, odborové organizace, obchodní sdružení a tisíce dalších struktur občanské společnosti“ (s. 142). Druhou slabinou tradičního modelu je již zmiňovaná informační role, která se odehrává skrze snahu o přesné, avšak z kontextu vytržené informace, což způsobuje jejich zkreslení a umožňuje manipulaci (tamtéž, s.142). Třetím problematickým místem je „přeceňování racionality veřejného diskurzu“, které nebere v potaz přítok nevstřebatelného množství informací, a subjektivní rozhodování (tamtéž, s. 143-144). Začtvrté opomíjí převažující přítomnost zábavy v mediálních obsazích, která mimo jiné působí jako aktér při konstrukci představ o společnosti a postavení jedince v ní. A konečně, tento model nereflektuje skutečnost, že v současnosti je možnost sebevyjádření výrazně podmíněna ekonomickými zdroji. (tamtéž, s. 144)

deregulaci médií (jejich převedení výhradně do soukromých rukou a aplikace tržních mechanismů) spolu s oklešťováním veřejnoprávního sektoru „v důsledku vzrůstajících tlaků sféry komerční a politické“ (Curran, s. 116)

2.2.3. Stav českého tisku na počátku 90. let 20. století

V této části se pokusím nastínit vztah českých médií k libertariánskému modelu tisku na počátku 90. let 20. století. S ohledem na zkoumaný typ médií se pak budu soustředit pouze na tištěná média, konkrétně na stručné shrnutí jejich vývoje, složení a negativa vyplývající z transformace.

2.2.3.1. Vztah k libertariánské teorii

Z pohledu normativní teorie lze říci, že se česká média od prvních okamžiků po pádu železné opony snažila odpoutat od sovětského modelu centrálního řízení a funkce propagátora a upínala se na jeho myšlenkový protiklad, tedy libertariánskou teorii. Neoliberální koncept maximálně deregulovaných médií se díky negativním průvodním jevům, jako například silná komercializace, homogenizace obsahů či propojení a závislost na nadnárodních koncernech, stával v Západním světě terčem vzrůstající kritiky (např. Curran). Nicméně apely na fungování médií z hlediska společenské odpovědnosti a služby veřejnosti nebyly při transformaci českých médií reflektovány. Důvodem byla patrně představa, že tyto nároky nutně implikují obávaná omezení, byť uskutečněná ve veřejném zájmu, a že jedinou možnou cestou ke skutečné demokracii je naprostá nezávislost¹⁶. (Jirák, s. 13; Navrátilová, s. 257, 276)

2.2.3.2. Průběh transformace v tištěných médiích

Orientačně lze transformaci tištěných médií v první polovině 90. let rozdělit do dvou fází. První etapa (zhruba do roku 1992) se vyznačuje úsilím o rychlou privatizaci, personální reorganizaci a o zavedení základní mediální legislativy. V tomto období proběhla privatizace „zejména „proměnou“, nikoli prodejem“, kdy cena měla spíše symbolický charakter (Navrátilová, s. 260). Vlastníky privatizovaných médií se stávali jak „někdejší státní zaměstnanci“, tak členové samotných redakcí (tamtéž, s. 260). Dále došlo k obměně personálního obsazení, kdy z redakcí odešli komunistickým režimem

¹⁶ Jan Jirák se v této souvislosti zmiňuje o dvou příčinách této „romantické představy“, jde především o pozitivní „osobní prožitek jednotlivců“ s uvolněnou atmosférou a relativní svobodou druhé poloviny 60. let a „historické povědomí o roli médií v demokratických společnostech založené na mytologizované představě o prvorepublikových poměrech“. (Jirák, s. 12-13)

zdiskreditovaní novináři. Jak uvádí Čermák: „V médiích nijak zvlášť neuspěla ani generace tzv. šedesátníků, kteří sice byli morálními autoritami, ale ... znali a chtěli dělat jinou žurnalistiku, než žádala devadesátá léta.“ (s. 43) V řadách aktivních novinářů tak převládla mladá generace, které však většinou chybělo odpovídající vzdělání a profesionální zkušenost (tamtéž, s. 43). První kroky v mediální legislativě pak byly uskutečněny poměrně záhy po listopadu 1989. V březnu 1990 umožnila novela tiskového zákona převod státních médií do soukromého vlastnictví (Šmíd, s. 24) a v květnu téhož roku byla zákonem zrušena cenzura (Navrátilová, s. 257)

Příchod zahraničních investorů v roce 1993 je možné uměle označit za druhou etapu. Technické vybavení redakcí a tiskáren bylo zastaralé a díky nově zavedeným tržním mechanismům nebylo možné udržet provoz jen na základě zisků z prodeje. Zahraniční investoři, převážně z Německa, tak přinesli kapitál potřebný pro modernizaci a zároveň představovali určitou pojistku „proti možným politickým tlakům“ (Jiráková a Köpplová, s. 81).

Situace na poli tištěných médií měla do roku 1992 co do počtu vycházejících periodik vzrůstající tendenci. V roce 1993 však mnohé tituly zanikly a došlo k ustálení mediální struktury. Projevila se konzervativnost čtenářů inklinujících ke známým titulům, stejně jako saturace trhu. Z českých deníků si stárou oblibu udržela Mladá fronta Dnes a Rudé právo. Svou skupinu čtenářů si také našly obnovené Lidové noviny nebo stranické Haló noviny. Velký úspěch zaznamenal bulvární deník Blesk, který se hned po svém zavedení na trh v prvním čtvrtletí roku 1993 umístil na prvním místě čtenosti. Formát zpravodajských týdeníků se na českém trhu neseťkal s větším ohlasem. Nově vzniklé týdeníky Reflex a Týden teprve hledaly svou profilaci. Na rozdíl od zpravodajských týdeníků se velmi záhy uchytily časopisy, které byly z valné většiny českou kopií úspěšných zahraničních titulů (např. Bravo, Dívka, Elle, Reader's Digest). (Jiráková a Köpplová, s. 82-84) Oblast regionálního tisku postupně ovládli zahraniční investoři. Podle Svatavy Navrátilové se u nás na rozdíl od jiných postkomunistických zemí „regionální média ... neudržela nebo se vůbec nestala vlivnou sférou místních elit, jako tomu bylo například v zemích bývalého Sovětského svazu“ (s. 257).

Transformační procesy s sebou nesly i určitá negativa. Podle Andreje Skolkaye nebyli „novináři, politické elity a občané psychicky a profesně připraveni na radikální změnu a její důsledky“ (s. 285). Jinými slovy, nikdo neměl komplexní představu o tom, jak by měla média v demokratických podmínkách fungovat, jaká jsou reálná pravidla trhu a na jaké problémy se připravit. Dále, jak uvádí Svatava Navrátilová: „Dominující témata

svobody projevu, nezávislosti, ... , volného trhu a podpory nové politické reprezentace znesnadnili médiím a společnosti dostatečnou reflexi a kritičnost vůči možným politickým a ekonomickým tlakům.“ (s. 258) Média navíc postupně přebírala záporné průvodní jevy neoliberalního přístupu, např. „orientace na uživatele médií jako na potenciálního příjemce reklamy, ... , koncentrace mediálního trhu v rukou několika málo vlastníků, ... , včetně unifikace mediálních produktů i obsahů a akcent na zábavní roli médií ve společnosti“ (tamtéž, s. 275).

2.3. Agenda-setting

V první podkapitole teoretické části jsem se zabývala obecným postavením médií v procesu konstrukce reality. Nyní se budu podrobněji věnovat jednomu z faktorů konstruování mediální reality, kterým je koncept agenda-setting. Nejprve se zaměřím na vývoj a definici konceptu. Poté se skrze popis tří modelů agenda-setting pokusím začlenit tento koncept do širšího komunikačního kontextu.

Základní premisou je zde představa o schopnosti médií organizovat a strukturovat pro nás okolní svět, přičemž zároveň přispívají k naší orientaci v každodenním životě. Rozdělení Československa a vznik samostatného státu představoval pro převážnou část populace zcela neznámou situaci. Lze tedy usuzovat na zvýšenou potřebu orientace (podrobněji se o potřebě orientace zmiňuji v následující podkapitole 2.3.1.2 Druhá fáze – podmiňující proměnné). Zároveň informace o vládě, politických stranách a jejich členech získáváme v naprosté většině případů z médií. Proto předpokládám existenci konceptu agenda-setting.

První náznaky tohoto konceptu a částečně i umírněného konstruktivistického přístupu k pojetí mediální reality je možné vysledovat v práci zakladatele studia komunikace Waltera Lippmanna¹⁷, konkrétně v knize *Public Opinion* z roku 1922. V její kapitole *Obrazy v našich hlavách (Pictures in Our Heads)* Lippmann rozlišuje mezi reálným prostředím (*environment*) a prostředím obrazů tohoto světa v našich hlavách (*pseudo-environment*), tedy naším vnímáním. Člověk se pak vztahuje k reálnému světu, usměrňuje své chování, úsilí, pocity a naděje, právě na základě těchto obrazů:

¹⁷ Walter Lippmann se především v době mezi dvěma světovými válkami zabýval studiem propagandy a veřejného mínění, tedy oblasti, která později dostala název masová komunikace. (Rogers, s. 4)

„Jeho [lidského jedince] chování je odpovědí na toto pseudo-prostředí. Ale protože jde o chování, důsledky ... neoperují v pseudo-prostředí, kde je chování stimulováno, ale ve skutečném prostředí, kde se činy uskutečňují.“ (Lippmann, s. 15)

Autor dále rozebírá vztah lidí k fikci. Termín fikce definuje jako „reprezentaci prostředí“ vytvořenou samotným člověkem (s. 15). Lippmann se domníval, že adaptace jedince na podmínky společenského života probíhá především skrze fikce. Tato fikce funguje v pseudo-prostředí podobně jako mapy v reálném světě, tedy k navigaci. Vzhledem k tomu, že okolní prostředí je pro zpracování a vnímání člověka příliš komplexní, potřebujeme jej „přetvořit do jednoduššího modelu“, tzn. zkonstruovat mapy v našich myslích (tamtéž, s. 16).

Walter Lippmann zároveň uvažuje o médiích nejen jako o jednom z aktérů při tvorbě fikcí, ale také vnímá jejich roli v demokracii v duchu klasické libertariánské teorie. Jak uvádí E.M. Rogers, Lippmann „tvrdí, že média, jejichž svoboda byla chráněna Prvním dodatkem, byla klíčová při tvorbě volného trhu myšlenek“ (s. 4)

2.3.1. Vývoj pohledu na koncept agenda-setting

Termín agenda odkazuje k vybranému souboru témat seřazených sestupně podle důležitosti (Watson, s. 112). Zmíněná selekce poukazuje na fakt, že některá témata byla pro tento soubor upřednostněna, zatímco jiná potlačena či zamítnuta. V souhrnu lze koncept agenda-setting charakterizovat jako proces nastolování témat z reálného světa. Výběr a zpracování těchto témat se pak promítá do vnímání jejich postavení na škále důležitosti.

Na základě použité literatury můžeme vývoj zkoumání konceptu agenda-setting uměle rozdělit do pěti fází či přístupů, přičemž dochází k časovému prolínání jednotlivých výzkumů. V první fázi jde především o hledání vztahu mezi agendou médií a publika. V téměř souběžně probíhající druhé fázi se výzkumníci zaměřili na zjišťování podmiňujících prvků, které účinek agenda-setting podporují. Třetí přístup se soustředí především na samotnou mediální agendu a faktory, které její nastolování ovlivňují. Předposlední z pěti fází se zabývá zkoumáním tzv. druhé úrovně agenda-setting a jejím možným vztahem k procesu rámcování (*framing*) a k primingu. Zatím nejmladší skupina výzkumů obrací svou pozornost k rozvíjejícímu se konceptu slučování agendy (*agenda melding*).

2.3.1.1. První fáze – korelace mezi mediální a veřejnou agendou

Přestože se představa o nastolování témat médií objevila již dříve, samotný termín agenda-setting byl poprvé použit v práci Maxwella E. McCombse a Donalda L. Shawa, která mj. ověřovala výrok Bernarda Cohena, že tisk nemá ani tak vliv na to, co si lidé myslí, jako na to, o čem přemýšlejí (McCombs a Shaw, s. 18). Autoři v roce 1972 publikovali článek *The Agenda-Setting Functions of Mass Media*, ve kterém shrnuli empirický výzkum vztahu mezi zpravodajskou agendou a názory nerozhodnutých voličů v městečku Chapel Hill, North Carolina, před prezidentskými volbami v roce 1968 (Reifová et al., s. 16). McCombs a Shaw souběžně zkoumali veřejnou agendu stovky nerozhodnutých voličů a zpravodajskou agendu jimi používaných médií (lokální i národní, tištěná i vysílací). Výsledky ukázaly vysokou míru korelace mezi pěti hlavními tématy uváděnými v médiích a pěti tématy, které voliči nejvíce zdůrazňovali. McCombs a Shaw však upozornili, že korelace sama o sobě není důkazem přímého vlivu zpráv na veřejnou agendu, a je tedy třeba o agenda-setting uvažovat jako o modelu omezených účinků médií. (McCombs a Shaw, s. 17-26)

Následné zkoumání konceptu agenda-setting pak lze rozdělit do dvou souběžných kategorií. První z nich se pomocí empirické i experimentální metodologie snaží o zjištění „vztahu mezi mediální a veřejnou agendou“ (Rogers, s.11). Brosius a Keppinger použili koncem 80. let původní postup McCombse a Shawa. Ve své studii porovnávali roční výsledky obsahové analýzy hlavních televizních zpravodajských programů v západním Německu s týdenními průzkumy veřejného mínění o důležitosti témat. Autoři zjistili, že se korelace mezi mediální a veřejnou agendou vyskytuje pouze u některých témat, což opět potvrdilo omezený vliv médií na publikum. (Black a Bryant, s. 64)

Sledování korelace se však neomezovalo jen na terénní výzkumy. Například Iyengar, Peterson a Kinder provedli začátkem 80. let experiment v laboratorních podmínkách. Účastníci výzkumu sledovali uměle sestavené televizní zpravodajství, ve kterém byla některá témata záměrně zdůrazněna. Poté měli sestavit žebříček důležitosti shlédnutých událostí. Srovnání názorů účastníků se zobrazenou důležitostí témat v programu ve většině případů prokázalo existenci účinku agenda-setting. (Iyengar, Peters a Kinder, s. 89-95)

2.3.1.2. Druhá fáze – podmiňující proměnné

Druhá kategorie studií doplňuje testování existence konceptu agenda-setting o podmiňující proměnné (*contingent conditions*) jeho výskytu (McCombs 2004, s. 67). Základ tomuto směřování položili McCombs a Shaw ve studii reprezentativního vzorku americké populace voličů ve městě Charlotte během předvolební prezidentské kampaně v roce 1972 (McCombs a Reynoldsová, s. 3). Podle McCombse můžeme tyto podmiňující proměnné rozdělit do dvou skupin na „vlastnosti publika – například potřeba orientace – a vlastnosti médií – například srovnávání novin a televize“ (McCombs 2004, s. 67). McCombs za účelnější indikátor považuje především zkoumání roviny interakce mezi obsahy a publikem, přičemž naši pozornost obrací právě k potřebě orientace a dále k osobní zkušenosti s tématem (tamtéž, s. 53-67).

Potřeba orientace vychází z poznatků psychologie a předpokladu, že jakákoli neznámá situace navozuje u jedince nepříjemné pocity, od kterých se snaží oprostit. V tomto období pak má každý jedinec zvýšenou potřebu orientace, pro jejíž uspokojení potřebuje informace ze svého okolí, a tedy i z mediálních obsahů. Tento koncept je přitom tvořen dalšími dvěma hledisky, tedy relevancí tématu pro jedince či pro společnost, ke které náleží, a stupněm nejistoty o znalosti tématu. V situacích vysoké relevance a nejistoty je vysoká také potřeba orientace. (McCombs 2004, s. 54-56) Druhý koncept lze popsat nepřímou úměrou na škále dotěrnosti¹⁸ tématu. Čím menší nebo vzdálenější máme zkušenost s určitým tématem, tím vyšší je naše potřeba získávat o něm poznatky z médií, a naopak. (tamtéž, s. 60-62) Tyto dva koncepty mohou existovat v interakci a vyvolávat různou intenzitu účinku agenda-setting¹⁹.

2.3.1.3. Třetí fáze – nastolování mediální agendy

Od 80. let se předmětem zájmu stávala samotná agenda médií²⁰. Autoři se zabývali především otázkou, „kdo nebo co určuje mediální agendu“ (Weaver, McCombs a

¹⁸ McCombsem přesně užitý termín je obtrusiveness/unobtrusiveness (s. 60-62)

¹⁹ Jak uvádí McCombs: „Pokud bude nedotěrné téma rezonovat s publikem, bude potřeba orientace mírná až vysoká. U dotěrných témat může být potřeba orientace uspokojena z větší části osobní zkušeností. Někdy však osobní zkušenost vytváří touhu po více informacích a lidé se na média obrací pro dodatečnou orientaci.“ (s. 66)

²⁰ Se zkoumáním nastolování mediální agendy souvisí také studie zabývající se zpravodajskými hodnotami a procesem gatekeepingu, tedy aspekty, které musí událost mít, aby se dostala do procesu zpracování a stala se zprávou (např. Reifová et al., s. 70). Vzhledem k zaměření této diplomové práce se jimi ale nebudu podrobněji zabývat.

Shaw, s. 258). Tento směr zkoumání nese několik označení, např. budováním agendy (*agenda building*) nebo intermediální agenda (*intermedia agenda*). (tamtéž, s. 258)

Dearing a Rogers však ve svých studiích používali termín nastolování mediální agendy (*media agenda-setting*), protože mediální agenda zde vystupuje, na rozdíl od tradičního pojetí agenda-setting, jako závislá proměnná (Weaver, McCombs a Shaw, s. 258). Tito autoři sestavili model procesu agenda-setting, kde definovali různé ovlivňující faktory při tvorbě mediální agendy. V čistě mediální oblasti šlo například o existenci dveřníků nebo působení ostatních médií (Watson, s. 114).

Vztah mezi mediální agendou a ovlivňujícími faktory je dále možné popsat pomocí „metafory loupání cibule“ vytvořené Pamelou Shoemakerovou a Stephenem Reesem²¹ (McCombs a Reynoldsová, s. 12). Vrstvy cibule znázorňují jednotlivé aktéry vlivu od společenské ideologie, přes působení zpravodajských organizací a profesionálních kodexů až po psychologické aspekty samotných novinářů, přičemž proces ovlivňování probíhá jak z vnějších vrstev do vnitřních, tak obráceně (Weaver, McCombs a Shaw, s. 269).

2.3.1.4. Čtvrtá fáze – zkoumání druhé úrovně agenda-setting

Do 90. let 20. století se většina výzkumů zabývajících se konceptem agenda-setting soustředila na agendu jako na objekt analýzy. Weaver, McCobs a Shaw však upozorňují, že objekty jsou nositeli určitých vlastností (*attributes*) (s. 259). Při tvorbě zpráv dochází nejenom k selekci témat (agenda objektů), ale díky omezené kapacitě zpravodajství také k výběru vlastností těchto objektů, tedy agendě atributů. Jak uvádí McCombs a Reynoldsová: „Důležitou součástí zpravodajské agendy a její sady objektů jsou ty atributy, které novináři a ... členové veřejnosti mají ve svých hlavách, když přemýšlejí nebo mluví o jednotlivých objektech.“ (s. 10)

Je tedy možné uvažovat i o druhé úrovni agenda-setting (*the second level of agenda setting*) (viz Příloha č. 1). Z jejího zohlednění pak vyplývá, že nám média nejenom říkají, o čem, „ale také nám mohou říkat *jak* máme o některých objektech

²¹ Pamela Shoemakerová a Stephen Reese ve své knize *Mediating the Message* představili pětivrstvý model. Weaver, McCombs a Shaw v článku *Agenda-Setting Research* dále podrobněji rozebírají tři vrstvy: „(1) vlivné zdroje zpráv“, kam patří politici, zástupci public relations nebo prezident USA, „(2) ostatní média (intermedia agenda setting) a (3) sociální normy a tradice žurnalistiky.“ (s. 269-274)

přemýšlet“ (McCombs a Reynoldsová, s. 10). V některých případech lze také vysledovat jeho konkrétní účinky na veřejné mínění (Weaver, McCombs a Shaw, s. 258).

Přistoupení na dvoustupňovou agendu otevírá možnost jejího propojení s koncepty rámcování a primingu. Mediální rámce uspořádávají obsah zpráv. Zařazení tématu do tohoto rámce je výsledkem jeho zpracování, tedy „výběrem, zdůrazněním, vyloučením a rozpracováním“ jeho různých aspektů (Weaver, McCombs a Shaw, s. 263). Rámce tak umožňují vyprávět zprávu jako smysluplný a „konzistentní příběh o problémech, jejich příčinách, morálních implikacích a opatřeních“ (Street, s. 37). Tvorbou rámců i druhá úroveň agenda-setting pak odkazují k procesu zobrazování zpravodajských témat jak na straně médií, tak publika či jiných zúčastněných (McCombs a Reynoldsová, s. 12). McCombs se dále domnívá, že v případě agenda-setting atributů je tvorba rámců „výběr omezeného počtu tématicky spřízněných charakteristik pro zahrnutí do mediální agendy“ (Weaver, McCombs a Shaw, str. 263). Weaver, McCombs a Shaw poukazují na další příbuzné prvky druhé úrovně agenda-setting a tvorby rámců, konkrétně jde o zaměření „na nejprominentnější aspekty nebo témata popisů objektů zájmu“ a „na způsoby myšlení“, spíše než na jeho objekty (s. 264).

Spojování agenda-setting s tvorbou rámců má však i své kritiky. Scheuefele například uvádí, že agenda-setting odkazuje na „teorii dostupnosti postoje zvyšováním význačnosti témat, a tím také na snadnost, se kterou mohou být vyvolána z paměti při tvorbě politických úsudků“ (Weaver, McCombs a Shaw, s. 263-264) Naopak tvorba rámců podle Scheuefeleho spočívá na předpokladu, že jakákoli změna při popisu události ovlivňuje „interpretační schémata“, která spíše než zvýznamnění tématu mají za následek posun v interpretaci přichozích informací (tamtéž, s. 264).

Koncept primingu²² vychází z poznatků psychologie o omezené kapacitě jedince vnímat všechny informace, které mu jsou předkládány, a o potřebě mezi těmito informacemi vybírat při procesu rozhodování. Vybírány jsou přitom převážně ty informace, kterým je přisouzena určitá význačnost. (McCombs a Reynoldsová, s. 14). Vzhledem k tomu, že obě úrovně agenda-setting pracují s význačností objektů, respektive atributů, je možné uvažovat o souvislosti mezi primingem a agenda-setting (Weaver, McCombs a Shaw, s. 265).

²² Přestože se o primingu zmiňují až v souvislosti s pojetím agenda-setting v 90. letech, Iyengar, Peters a Kinder tento termín použili již na počátku 80. let ve svém výzkumu publikovaném v článku *Experimental Demonstration of the „Not-So-Minimal“ Consequences of Television News Programs* (s. 89-95).

2.3.1.5. Pátá fáze – slučování agend

Rozšířené používání nových způsobů komunikace, především internetu, ovlivňuje i nejnovější přístup k pojetí konceptu agenda-setting. Tzv. nová média umožňují snadnější a intenzivnější interakci mezi různorodými skupinami, stejně jako přístup k nekonečnému množství informací. Koncept slučování agend (*agenda melding*) předpokládá existenci potřeby člověka přidružit se k nějaké skupině poté, co opustí rodinné zázemí. Jde tak o rozvinutí potřeby orientace zdůrazňované tradiční teorií o účincích agenda-setting, která však může být saturována z několika různých agend. (Weaver, McCombs a Shaw, s. 274-275)

Dále tento nový koncept „nabízí vysvětlení, proč mohou někteří lidé shledávat určité agendy relevantnější než jiné ... a předpovídá, že ti, kteří touží připojit se k nějaké skupině nebo komunitě, ale mají o ní jen málo informací, budou nejpravděpodobněji hledat informace o její agendě od ostatních lidí nebo z různých médií“ (Weaver, McCombs a Shaw, s. 274-275). Výzkum slučování agend se pak zaměřuje na nastolování mediální agendy jako na „součást širšího probíhajícího procesu sociálního učení z různých médií, včetně ostatních lidí“ (tamtéž, s. 275).

2.3.2. Modely procesu agenda-setting

Nyní se chronologicky zaměřím na vybrané tři modely agenda-setting, přičemž mi půjde především o popis zahrnutých agend. První model vychází ze studie Chapel Hill McCombse a Shawa (viz Příloha č. 2). Jak již bylo zmíněno výše, tento model bere v potaz pouze korelační vztah mezi zpravodajskou a veřejnou agendou. Čím více médií se určitým tématem zabývá, tím silnější je vliv na představu o důležitosti tohoto tématu. Ze zobrazení však nevyplývá, zda jde o záměrný účinek, ani kým je nastolení témat iniciováno. (Watson, s. 114)

E.M. Rogers a J.W. Dearing přepracovali a rozšířili model McCombse a Shawa tím, že zohlednili tři různé a vzájemně propojené agendy: mediální, veřejnou a politickou. Autoři zároveň definovali prvky, které se na ustanovení jednotlivých agend podílejí (viz Příloha č. 3). James Watson pokládá tento model za normativní a pozastavuje se nad stejným rozsahem všech tří agend, které jsou podle tohoto modelu v rovnováze a nezohledňují dynamičnost jejich vztahu, a tedy i možný rozpor. (s. 114)

Jako alternativu Watson navrhuje tzv. tripolární model (viz Příloha č. 4) složený z politické, mediální a korporátní agendy. Uvnitř tohoto trojúhelníku se nachází agenda veřejná, která jako jediná nemá institucionální zakotvení a „nevzniká z vědomě zformovaných a artikulovaných cílů a úkolů“ (Watson, s. 115). Vztahy mezi jednotlivými částmi jsou interaktivní. Model podle Watsona zároveň poukazuje na možnost vytváření tzv. „aliancí vlivu ve veřejné aréně“, kdy například médiu zobrazené korupční aféry politiků mohou vytvořit spojení mezi médiu a veřejností (s. 116).

Z uvedených modelů tedy vyplývá, že je nutné koncept agenda-setting studovat v kontextu. Je potřeba definovat, čí agendu a v jakém diskurzu sledujeme, její vlastnosti a prvky, a v neposlední řadě zohlednit možnost interakce s dalšími složkami.

2.4. Shrnutí teoretické části

Ve výše uvedené teoretické části jsem se snažila o vytvoření rámce pro následující výzkumný oddíl. Nejprve jsem nastínila perspektivu, ze které na zkoumané téma nahlížím, tedy umírněný „kopernikovský“ konstruktivistický přístup. Předpokládám, že realita dělení Československa dostala skrze mediální reprezentaci odlišný charakter. Zároveň se domnívám, že pojetí této reality bylo z pohledu obou sledovaných deníků taktéž rozdílné, a to v souladu s jejich vnitřními procesy a ideologií. V návaznosti na kopernikovské pojetí uvažuji o médiu jako o sociální instituci, která je neoddělitelnou součástí širšího sociálního systému. Proto jsem se ve druhé kapitole zaměřila na normativní teorii médiu a postavení tehdejších médiu v ní. Závěrečná kapitola pak ilustruje vývoj pohledu na jednu z významných činností médiu, kterou je schopnost nastolovat agendu. Jejím výsledkem není pouze předpokládané zvýznamnění některých témat, protože samotný výběr, uspořádání a reprezentace určitých událostí konstruuje specifický obraz, a tedy i specifické významy.

V následující výzkumné části provedu dva druhy analýz, které jsou sice svými metodami a zaměřením odlišné, ale jejich kombinace mi umožní získat komplexnější pohled na reprezentaci dělení Československa v Lidových novinách a Rudém právu.

3. Výzkumná část

3.1. Cíle výzkumu

Výzkumným záměrem praktické části této diplomové práce je zjistit, jak často a jakým způsobem byli čeští političtí aktéři zastoupeni v rámci událostí souvisejících s rozdělením Československa v denících Lidové noviny a Rudé právo.

Základní hypotéza předpokládá, že Lidové noviny budou spíše nakloněny Václavu Havlovi a koalici, kdežto Rudé právo bude preferovat, tzn. častěji a příznivěji zobrazovat, opoziční strany, především ČSSD, které se stavěly proti dělení federace.

K dosažení výzkumného cíle jsem se rozhodla pro kombinaci kvantitativní a kvalitativní metody výzkumu²³. Otázku „jak často“ mi pomůže zodpovědět kvantitativní analýza frekvence výskytu událostí a mluvčích, hlavních a druhých aktérů. Pro komplexnější obraz dané problematiky je kvantitativní výzkum doplněn o kvalitativní analýzu reprezentace politických aktérů v komentářích v rámci tří nejčastěji se vyskytujících témat.

3.2. Vzorek zpravodajství a komentářů LN a RP

Pro analýzu jsem vybrala deníky Lidové noviny a Rudé právo. Časové ohraničení základního souboru jednotek pro výběr vzorku bylo stanoveno od 1. října 1992, tedy od doby, kdy bylo zřejmé, že dosavadní federálního uspořádání je neudržitelné a jednalo se o jeho budoucí podobě, do 31. března 1993. Konečný výběr sledovaného časového úseku ovlivnil pilotní výzkum, který ukázal, že se výskyt témat spojených s rozdělením po březnu 1993 výrazně snížil. Sledované období jsem tedy v zájmu udržení možnosti porovnání reprezentace politických aktérů v rámci událostí týkajících se rozpadu federace před a po tomto stavu zredukovala na půl roku, tj. poslední tři měsíce roku 1992 a první kvartál roku

²³ Kombinaci obou metod považují za možné např. Anselm Strauss a Juliet Corbinová. Podle těchto autorů se „kvalitativní údaje mohou použít pro ilustraci nebo vyjasnění kvantitativně odvozených závěrů“ nebo naopak lze kvantitativními výstupy ověřovat výsledky kvalitativní analýzy (Strauss a Corbinová, s. 11). V praxi využili přínosu obou metod už např. výzkumníci z Glasgow University Media Group, kteří studovali televizní zpravodajství o ekonomické krizi v roce 1975. Obsahovou analýzu zpráv doplnili o sémiotickou analýzu „vybraných aspektů – úvodních a uzavírajících rutin, vizuální prezentace čtenářů a reportérů, ... grafiky, využití materiálu natočených mimo studio“ (Bertrand a Hughes, s. 180).

1993. Podrobnější popis rozsahu souboru a vzorku a metodologie pro kvantitativní a kvalitativní výzkum je obsažen v příslušných podkapitolách k daným analýzám.

Kvantitativní výzkumná část této diplomové práce je založena na metodě kontrastivní analýzy, tzn. že jsem se snažila porovnávat rozdíly v zastoupení politických činitelů v jednotlivých denících před a po rozpadu federace. Zároveň jsem předpokládala, že se bude četnost výskytu některých událostí a politických aktérů před a po rozdělení Československa lišit. Z tohoto důvodu jsem při interpretaci rozdělila sledované období na dvě části, které bude možné v závěrečné interpretaci porovnat. První zahrnuje měsíce říjen až prosinec 1992, druhá část pak obsahuje měsíce leden až březen 1993.

Záměrem kvalitativní analýzy je zjistit, jakým způsobem Lidové noviny a Rudé právo reprezentovaly politické aktéry v rámci tématu dělení Československa. Funkcí redakčních sloupků je kromě samotného informování i vyjádření postoje deníku k dané problematice, přičemž tento publicistický žánr „postihuje společenské jevy, příčiny jejich vzniku a vzájemné korelace“ (Osvaldová, s. 14). Proto jsem se rozhodla zúžit vzorek pro kvalitativní analýzu a sledovat zobrazení politických aktérů právě v redakčních sloupcích. Předpokládám, že se tímto způsobem přiblížím postižení mediálního obrazu politických aktérů příslušnými deníky, který bude se značnou mírou zobecnění aplikovatelný i na způsob reprezentace tématu dělení Československa.

3.3. Kvantitativní část výzkumu

3.3.1. Metoda obsahové analýzy

V kvantitativní části výzkumu jsem použila metodu obsahové analýzy²⁴. V 50. letech 20. století ji Bernard Berelson definoval jako „výzkumnou techniku pro objektivní, systematický a kvantitativní popis zjevného obsahu komunikace“ (McQuail 1999, s. 307). Tato metoda tedy předpokládá číselné vyjádření určitého vzorku a jeho možnou aplikaci na celý obsah, přičemž musí být tento postup opakovatelný a ověřitelný i jiným, nezávislým či nestranným výzkumníkem. Cílem této metody je pak „redukce komplexnosti a

²⁴Tato metoda zahrnuje pět kroků: „1) zvolit vzorek obsahu; 2) vytvořit relevantní rámec kategorií vnějších referentů...; 3) zvolit jednotku analýzy obsahu...; 4) pomocí počítání frekvence zvolených jednotek obsahu zmiňujících se o relevantních tématech umístit obsah do připraveného rámce; 5) vyjádřit výsledky jako celkovou skladbu vybraného vzorku obsahu podle frekvence výskytu hledaných referencí.“ (McQuail 1999, s. 308)

mnohoznačnosti v analyzovaných textech obsažených informací pouze na některé, ale vzhledem k počátečním hypotézám relevantní“ (Reifová et al., s. 21).

3.3.2. Formulace výzkumných otázek

Kontrastivní kvantitativní obsahová analýza odpovídá na čtyři výzkumné otázky:

1. *Jaké události se v jednotlivých denících v rámci tématu rozdělení vyskytovaly a které nejčastěji?*
2. *Kteří mluvčí, hlavní a druzí aktéři figurují v jednotlivých denících?*
3. *Kteří čeští političtí mluvčí, hlavní a druzí aktéři figurují v jednotlivých denících v rámci nejčastějších událostí?*
4. *V jakém typu příspěvku se čeští političtí aktéři nejčastěji vyskytovali?*

3.3.3. Definování základního souboru jednotek a konstrukce vzorku

Základní soubor jednotek tvořil obsah Lidových novin a Rudého práva v období od 1. října 1992 do 31. března 1993. V případě obou deníků bylo možné sledovat všechny dny vydání, tj. pondělí až sobota. Pro obsahovou analýzu jsem soubor jednotek zúžila na příspěvky vyskytující se na titulní, druhé a třetí straně. Tuto redukci sledovaných stran jsem vybrala jak kvůli předpokládanému výskytu nejdůležitějších příspěvků na titulní straně, tak kvůli umístění rubriky Zpravodajství z domova v největší míře na stranách dva a tři. V pondělním vydání Lidových novin byla třetí strana věnována zpravodajství ze zahraničí. Rozhodla jsme se absenci této strany nenahradit jinou stranou následující. Druhá nesourodost v rámci stanoveného schématu vznikla v případě Lidových novin změnou vizuální stránky tohoto deníku dne 15. února 1993. Oproti původní podobě jsou texty na titulní straně uzavřené, bez přechodu jinam. Na poslední stranu byly převedeny příspěvky obsahující názor redakce či jiných autorů, konkrétně Názor, Poznámka a Komentář. Vzhledem ke krátkému časovému úseku v rámci celého kódovaného období, nebyl tento fakt reflektován úpravou kódovaných stran, pouze k němu bude přihlédnuto při interpretaci.

Dále jsem ve zkoumaném vzorku zaznamenala vydání deníků s nepřítomností analyzovaných jednotek, jak je definuji níže. V případě Lidových novin šlo o 21. leden 1993, u Rudého práva pak o 17. únor 1993.

Žánrově nebyl vzorek omezen, tzn. že jsem sledovala jak zpravodajství, tak publicistiku, rozhovory, samostatně stojící fotografie či ilustrace a jiné příspěvky, např. dokumenty a proslovy politických aktérů.

3.3.4. Definování jednotky analýzy

Pro oba dva deníky jsem stanovila shodnou jednotku analýzy. Jedná se o jakýkoli příspěvek vyskytující se na kódovaných stranách a obsahující pilotní studii definované klíčové výrazy. Pro první tři měsíce sledovaného období, tj. říjen až prosinec 1992, šlo o tyto výrazy: *rozpad, rozvod, rozdělení, osamostatnění, konec federace, konec společného života, zánik Československa, budoucí státoprávní uspořádání*, popřípadě o jejich kombinaci. Pro druhé čtvrtletí, tedy leden až březen 1993 však bylo nutné klíčové pojmy rozšířit o: *nová republika, rodící se stát, čerstvě zrozená republika, nově vzniklý stát, první ústava samostatné České republiky, bývalá federální vláda*, či jejich kombinace. Tento krok měl eliminovat možné vynechání příspěvků souvisejících s tématem rozdělení Československa. Kódovala jsem pak všechny příspěvky, které na jakémkoli místě textu obsahovaly výše zmíněná klíčová slova.

3.3.5. Konstrukce analyzovaných proměnných

Při prvotní konstrukci analyzovaných kategorií pro jednotlivé proměnné jsem vycházela z historických údajů (viz Příloha č. 5). Pilotní studie však ukázala na nutnost úpravy některých kategorií analytických proměnných pro finální verzi kódovací knihy (viz Příloha č. 6). Jednalo se proměnné *Mluvčí, Hlavní aktér, Druhý aktér* a *Událost*.

Původní proměnnou *Aktér* jsem rozdělila na dvě, tedy na *Hlavní aktér* a *Druhý aktér*, čímž se zvýšila možnost zjištění a porovnání výskytu a prostoru pro jednotlivé politické činitele. Přestože je hlavním záměrem tohoto kvantitativního výzkumu postihnout frekvenci výskytu českých politických stran a politických aktérů v rámci událostí spjatých s rozdělením, zahrnula jsem do proměnných *Mluvčí, Hlavní aktér, Druhý aktér* (jejichž seznam kategorií je shodný) také kategorie představující nepolitické činitele, např. veřejnost, odborník, odbory, církve, média, státní i nestátní instituce, nepolitická osobnost. Tento krok mi umožnil zjistit poměr výskytu mezi politickými a nepolitickými aktéry.

Výskyt státních orgánů bez uvedení konkrétních členů, např. ČNR, FV a česká vláda podpořil vytvoření samostatných kategorií. Další samostatnou kategorií jsem stanovila pro Václava Klause, což usnadňuje pozdější interpretaci přítomnosti tohoto politika v rámci událostí a umožňuje zohlednění jeho funkce premiéra a zároveň předsedy vedoucí ODS. Na druhé straně došlo k redukci slovenských politických reprezentantů, slovenských občanů, institucí, firem, atd. do jedné kategorie, protože by širší zaznamenávání nebylo pro téma výzkumu relevantní. Stejně tak jedna kategorie obsahuje všechny zahraniční politiky, osobnosti, občany a instituce. V případě, že se v příspěvku objevilo jméno ministra české vlády, přiřadila jsem tohoto ministra k příslušné straně i tehdy, když nebyla za jeho jménem nebo jinde v textu tato příslušnost uvedena (např. ministr Josef Lux i ministr Josef Lux (KDU-ČSL) byl vždy kódován jako *Ministr KDU-ČSL*). Předpokládala jsem, že v tehdejší době byla jména i stranická příslušnost dostatečně známé (seznam ministrů české vlády viz Příloha č. 7). Pokud se však jméno určitého ministra vyskytlo v souvislosti s předsednictvím nebo jinou funkcí ve straně, kódovala jsem jej jako člena dané strany. Do tohoto pravidla jsem nezahrnula pouze osobu Václava Klause.

Po shromáždění všech dat jsem se dále rozhodla sloučit kategorie poslanců jednotlivých stran s kategorií dané strany (např. *Poslanec ODS* byl přidán ke kategorii *ODS*), protože pro potřeby interpretace nesou tyto dvě kategorie téměř identický význam. Kategorie ministrů (např. *Ministr ODS*) jsem ponechala, jelikož je nutné přihlédnout k této funkci (např. v příspěvku o měnové unii bude s vysokou pravděpodobností hlavním aktérem ministr financí Ivan Kočárník (ODS), spíše než třeba ministr zemědělství Josef Lux (KDU-ČSL)). Stejně tak jsem kategorii *Předseda FV* dodatečně přidružila ke kategorii *FV nebo FS*.

Po pilotním výzkumu jsem rozšířila proměnnou *Událost* o kategorie *Gabčíkovo*, *Média*, *Odbory*, *Církev*, *Zdravotnictví* a *Školství*. Pokud se v příspěvku vyskytlo více událostí najednou, kódovala jsem tu, které byl dán největší prostor.

Kódovala jsem také proměnné *Grafika*, *Zdroj* a *Plocha*. Ty pro dosažení výzkumného cíle této diplomové práce nevyužiji, nicméně mohou posloužit pro potřeby dalšího bádání. Ostatní, tedy identifikační, proměnné ve finální verzi kódovací knihy vycházejí ze standardizovaných pravidel kvantitativní obsahové analýzy, jak je uvádí např. Helmut Scherer (s. 43-44)

3.3.6. Analýza sebraných dat

Analyzované jednotky byly dle kódovací knihy zanášeny do kódovacích listů vytvořených v programu MS Excel. Výsledný soubor jsem pak zpracovala v programu Statistical Package for Social Science (SPSS). Analyzovaný vzorek obsahoval celkem 2041 jednotek, z toho se 1002 vyskytovalo v Lidových novinách a 1039 v Rudém právu.

Při interpretaci výzkumných otázek 2, 3 a 4 týkajících se českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů (dále jen souhrnné označení čeští političtí aktéři) používám v některých případech srovnání koalice vs. opozice. Vzhledem k tomu, že by bylo velice složité řídit se komplikovanými a proměnlivými vzájemnými vztahy a postoji politických stran v rámci různých témat, odvozují s jistou dávkou zjednodušení tyto termíny od příslušnosti k vládě. Koalice tedy zahrnuje strany ODS, KDU-ČSL, ODA a KDS, k opozici pak patří všechny ostatní. Ze stejného důvodu jsem se snažila vyvarovat označení pravice a levice.

3.3.7. Výsledky kvantitativní analýzy

Následující podkapitoly obsahují odpovědi na výše uvedené výzkumné otázky v rámci jednotlivých období. Nejprve tedy budu analyzovat četnost výskytu událostí a politických aktérů v době od října do prosince 1992. Poté předložím interpretaci období leden až březen 1993. V závěrečné části se pak pokusím získané výsledky shrnout a daná dvě období srovnat.

3.3.7.1. Období říjen – prosinec 1992

3.3.7.1.1. Výskyt událostí v rámci tématu rozdělení federace v jednotlivých denících

Tabulky v tomto oddílu nejprve ukazují, které události souvisely s tématem rozdělení federace a jaká byla jejich frekvence. Dále jsem vybrala tři nejčastější kategorie v každém deníku. Předpokládám, že první trojice událostí je pro Lidové noviny i Rudé

právo nejvýznamnější a může mi tak posloužit jako podklad pro následující kvalitativní výzkum.

Tab. č. 1: Výskyt událostí celkem v LN a RP v období říjen – prosinec 1992.

Událost*	Deník				LN/RP, RP/LN z % výskytu
	LN		RP		
Základní ukazatele báze dat	v % výskytu	n.	v % výskytu	n.	
Výskyt					
Vztahy se zahraničím	8,5%	56	7,2%	45	1,2
Státoprávní uspořádání	8,1%	53	6,2%	39	1,3
Ústava ČR	7,8%	51	6,2%	39	1,3
Vztahy mezi ČR a SR	7,2%	47	6,9%	43	1,0
Majetkové vypořádání	6,7%	44	6,4%	40	1,0
FS a FV	6,6%	43	8,5%	53	1,3
Ustavování českého státu	5,6%	37	6,7%	42	1,2
Ostatní ekonomické otázky	4,4%	29	5,4%	34	1,2
Federální ústava	4,1%	27	5,4%	34	1,3
Armáda či obrana	4,0%	26	3,7%	23	1,1
Prezident	3,5%	23	3,5%	22	1,0
Jiné**	3,3%	21	4,4%	27	1,3
Vztahy politiků či stran	3,0%	20	5,7%	36	1,9
Státní hranice	2,9%	19	2,2%	14	1,3
Občané	2,9%	19	3,2%	20	1,1
Gabčíkovo	2,6%	17	1,4%	9	1,9
Měnová unie/odluka	2,6%	17	1,0%	6	2,6
Samostatné kroky ČR	2,4%	16	3,3%	21	1,4
Kultura	2,0%	13	1,9%	12	1,1
Média	2,0%	13	1,8%	11	1,1
Veřejné mínění	1,7%	11	1,8%	11	1,0
Rozpočet	1,7%	11	1,0%	6	1,7
Státní symboly	1,5%	10	2,6%	16	1,7
Referendum	1,4%	9	2,6%	16	1,9
Samostatné kroky SR	1,4%	9	<i>sloučeno do Jiné</i>		X
Kroky české opozice	1,2%	8	<i>sloučeno do Jiné</i>		X
Mandát k dělení federace	1,1%	7	1,3%	8	1,2
Celkem***	100,0%	656	100,0%	627	

Báze: 656 příspěvků v LN a 627 příspěvků v RP

*Kategorie jsou řazeny sestupně podle Lidových novin

**Kategorie s procentuálním výskytem < 1,0% jsou sloučeny do kategorie *Jiné*.

***Procentuální výskyt je zaokrouhlen na jedno desetinné místo, proto celkový součet přesahuje 100%

Komentář k tab. č. 1

Lidové noviny obsahovaly v období říjen – prosinec 1992 více příspěvků než Rudé právo. Je tedy možné usuzovat, že pro LN byla otázka dělení nebo udržení federace nepatrně důležitější. U většiny událostí se četnost jejich výskytu liší. Největší odlišnost existuje v pokrytí kategorie *Měnová unie*. Příspěvky se v tomto období týkaly především záměru udržet společnou československou měnu, dokud se nestabilizuje ekonomická situace v obou vznikajících státech. Téměř třikrát vyšší výskyt této kategorie v Lidových novinách tak ukazuje, že se tento deník aktivněji zajímal o fiskální politiku budoucí republiky. Zároveň soudím, že Lidové noviny braly dělení Československa jako nevyhnutelnou věc a spíše se soustředily na procesy týkající se vytváření nového českého státu. V Lidových novinách se také vyskytovalo dvakrát více příspěvků o přehradě Gabčíkovo-Nagymaros. Z toho usuzuji, že LN vnímaly tuto stavbu spíše jako federální než pouze slovenský problém. Dvakrát častější zastoupení příspěvků o vztazích mezi jednotlivými českými politiky nebo stranami v Rudém právu zase naznačuje větší snahu tohoto deníku podat rozpad federace jako osobní záležitost jednotlivých politických aktérů. Z nižšího zastoupení příspěvků o nezávislém jednání české opozice se Slovenskem v Rudém právu pak soudím, že RP nemělo takový zájem jako LN na zobrazení opozice jako elementu, který podryvá oficiální jednání mezi českou a slovenskou stranou. Z dvakrát častějšího výskytu příspěvků o referendu lze dále usuzovat, že se Rudé právo neztotožnilo s politickým vývojem nastaveným vládnoucí koalicí a spíše než Lidové noviny se snažilo upozornovat na postoje opozice požadující všelidové hlasování.

Tabulka č. 1 také ukazuje, že zhruba polovinu všech příspěvků v obou denících představovalo prvních sedm událostí. Obecně se jednalo o kategorie týkající se podoby a postavení federace, resp. samostatných republik, tedy událostí státních či nadstranických. Podrobněji se třem nejčastějším kategoriím věnuji v následujících Tab. č. 2 a 3.

Tab. č. 2: Tři nejčastější události v LN v období říjen – prosinec 1992.

Událost/Deník	Lidové noviny	
	v % výskytu	n.
Vztahy se zahraničím	8,50%	56
Státoprávní uspořádání	8,10%	53
Ústava ČR	7,80%	51
Celkem*	24,40%	160

Báze: 160 jednotek z celkového počtu 656 příspěvků

*Procentuální údaje jsou odvozeny z celkového součtu všech kategorií v proměnné *Událost*

Tab. č. 3: Tři nejčastější události v RP v období říjen – prosinec 1992.

Událost/Deník	Rudé právo	
	v % výskytu	n.
Výskyt		
FS a FV	8,50%	53
Vztahy se zahraničím	7,20%	45
Vztahy mezi ČR a SR	6,90%	43
Celkem	22,60%	141

Báze: 141 jednotek z celkového počtu 627 příspěvků

*Procentuální údaje jsou odvozeny z celkového součtu všech kategorií *Událost*

Komentář k tab. č. 2 a 3

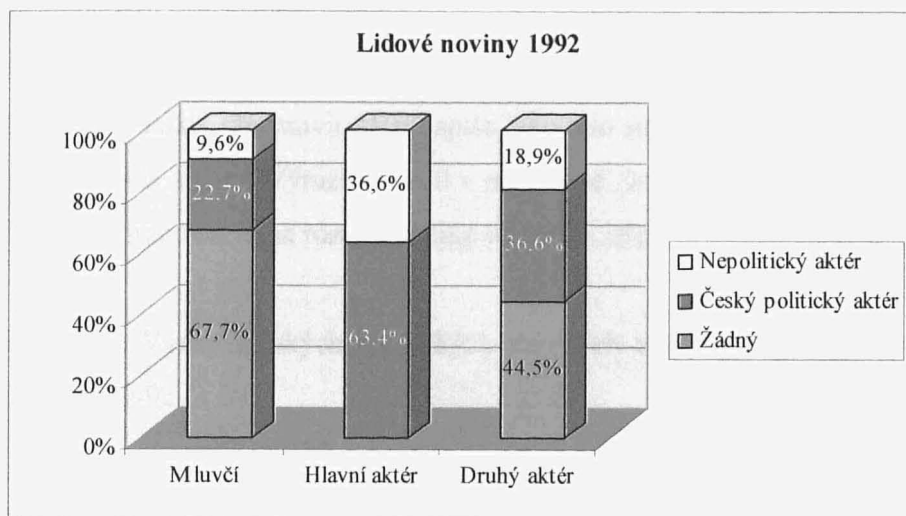
Tabulky č. 2 a 3 zobrazují tři nejčastější události v Lidových novinách a Rudém právu. Jednotlivé kategorie se, až na událost týkající se vztahů se zahraničím, v obou denících liší, tzn. že LN i RP zaujaly k tématu dělení Československa rozdílný postoj. Z Tab. č. 2 lze usuzovat, že se Lidové noviny soustředily především na problematiku postavení a podobu budoucího českého státu, ať už se jednalo o jeho začlenění do mezinárodních struktur, státoprávní uspořádání nebo o základní právní dokument - Ústavu ČR. Zmíněný výčet tedy naznačuje, že Lidové noviny přijaly téma rozdělování federace jako proces zrodu nových republik. Rudé právo klade větší důraz na osobnější složku státoprávní situace. Jsou pro něj důležité vztahy k zahraničním subjektům i jednání se Slovenskem. Ta však nesměřovala vždy jednoznačně k zániku federace. Proto soudím, že Rudé právo nepovažovalo na rozdíl od LN rozhodnutí o rozdělení za nutné či definitivní. Nejčastější kategorie v Rudém právu zahrnuje zejména příspěvky o efektivní práci federálního shromáždění a federální vlády a později také o jednáních o budoucnosti federálních poslanců. Obecně tak lze říct, že Rudé právo představovalo téma rozdělení v těsnější návaznosti na Slovensko a federaci, kdežto Lidové noviny se snažili o příklon k věcem budoucím.

3.3.7.1.2. Výskyt mluvčích, hlavních a druhých aktérů v jednotlivých denících

V tomto oddílu nejprve interpretuji celkové rozložení všech kódovaných aktérů. Cílem kvantitativní analýzy této diplomové práce je zjistit frekvenci výskytu českých politiků, politických stran a státních orgánů. Proto v následujících Tabulkách č. 4, 5 a 6

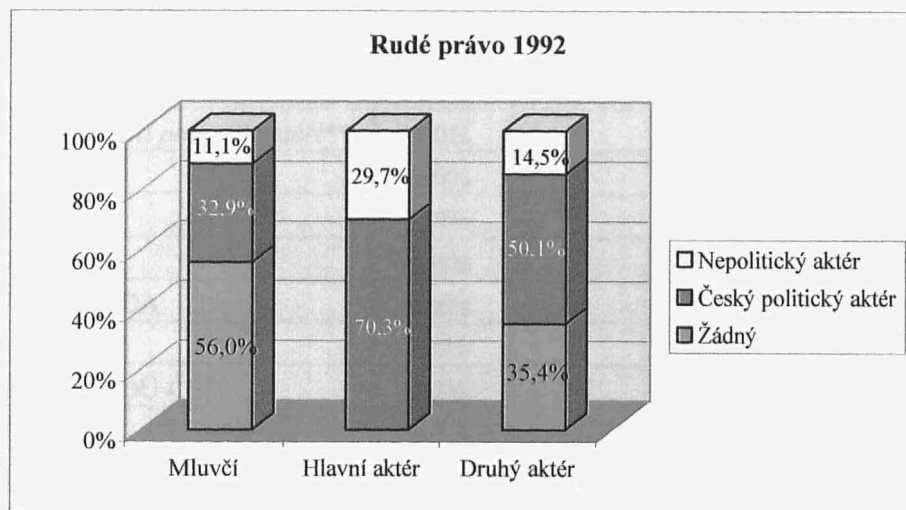
provedu podrobnější rozbor zastoupení českých politických aktérů v rámci jednotlivých proměnných.

Graf č. 1: Výskyt aktérů celkem v Lidových novinách v období říjen – prosinec 1992.

Báze: 656 aktérů pro každou proměnnou

Graf č. 2: Výskyt aktérů celkem v Rudém právu v období říjen – prosinec 1992.

Báze: 627 aktérů pro každou proměnnou

Komentář ke grafům č. 1 a 2

Grafy č. 1 a 2 představují výskyt všech aktérů v rámci proměnných *Mluvčí*, *Hlavní a Druhý aktér*. Cílem tohoto zobrazení je zjistit poměr mezi politickými a nepolitickými aktéry. Položka *Český politický aktér* zahrnuje všechny politické strany, představitele státu (premiér, vláda a její ministři, ČNR), bývalého federálního prezidenta a také federální

shromáždění a federální vládu, protože v ní figurovali i čeští zástupci. Všichni ostatní aktéři jsou sloučeni do položky *Nepolitický aktér*. Je potřeba zohlednit, že tato položka obsahuje také všechny slovenské (politické i nepolitické) aktéry, což ovlivňuje její rozsah. Údaje potvrzují můj původní předpoklad, že dělení federace bylo v obou denících vnímáno a zobrazováno především jako konstrukt politických aktérů. Lidové noviny však daly nepolitickým aktérům ve všech proměnných větší prostor než Rudé právo. Z toho soudím, že se LN snažily představit dělení spíše jako dílo širšího spektra aktérů, než jako politickou hru „o nás bez nás“. Výrazný rozdíl v proměnné *Druhý aktér* pak dává tušit, že Rudé právo mohlo zobrazovat téma rozdělení také více jako střet politických názorů.

Tab. č. 4: Výskyt českých politických mluvčích v jednotlivých denících v období říjen - prosinec 1992.

Mluvčí*	LN		RP	
	v %	n	v %	N
Václav Klaus	3,7%	24	6,4%	40
ODS	3,4%	22	3,2%	20
Ministr ODS	2,4%	16	1,8%	11
FV nebo FS	2,1%	14	2,7%	17
Václav Havel	1,8%	12	1,8%	11
KDU-ČSL	1,8%	12	1,9%	12
ČSSD	1,4%	9	3,8%	24
<i>Ostatní čeští političtí aktéři**</i>	1,0%	6	0,8%	5
Vláda ČR	0,9%	6	1,0%	6
ODA	0,9%	6	2,4%	15
LSU	0,9%	6	1,3%	8
Ministr ODA	0,8%	5	1,0%	6
KDS	0,8%	5	1,3%	8
Ministr KDU-ČSL	0,5%	3	0,5%	3
OH	0,5%	3	0,6%	4
ČSS	<i>sloučeno do Ostatní</i>		0,8%	5
Levý blok	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,3%	8
SPR-RSČ	<i>sloučeno do Ostatní</i>		0,5%	3
Celkem***	22,7%	149	32,9%	206

Báze: 149 jednotek v LN a 206 jednotek v RP

*Kategorie jsou seřazeny sestupně podle Lidových novin

**Kategorie s procentuálním výskytem < 0,5% byly sloučeny do položky *Ostatní čeští političtí aktéři*

***Procentuální údaje jsou odvozeny z celkového počtu všech mluvčích

Tab. č. 5: Výskyt českých polických aktérů v proměnné *Hlavní aktér* v jednotlivých denících v období říjen - prosinec 1992.

Hlavní aktér*	LN		RP	
	v %	n	v %	N
FV nebo FS	9,3%	61	9,1%	57
Václav Klaus	8,2%	54	8,1%	51
ODS	6,7%	44	10,5%	66
Vláda ČR	5,5%	36	4,0%	25
<i>Ostatní čeští političtí aktéři**</i>	4,7%	31	5,1%	32
Ministr ODS	4,1%	27	4,1%	26
ČSSD	3,7%	24	6,2%	39
KDU-ČSL	3,5%	23	3,0%	19
ODA	3,0%	20	3,5%	22
Václav Havel	2,9%	19	3,2%	20
ČNR resp. Posl. sněmovna	2,9%	19	1,8%	11
Ministr ODA	2,1%	14	2,7%	17
HSD-SMS	1,7%	11	<i>Sloučeno do Ostatní</i>	
KDS	1,5%	10	1,3%	8
LSU	1,4%	9	1,3%	8
OH	1,1%	7	<i>Sloučeno do Ostatní</i>	
Levý blok	1,1%	7	2,7%	17
ČSS	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,1%	7
SPR-RSČ	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,3%	8
Česká opozice	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,3%	8
Celkem***	63,4%	416	70,3%	441

Báze: 416 jednotek v LN a 441 jednotek v RP

*Kategorie jsou seřazeny sestupně podle Lidových novin

**Kategorie s procentuálním výskytem $\leq 1,0$ % byly sloučeny do položky *Ostatní čeští političtí aktéři*

***Procentuální údaje jsou odvozeny z celkového počtu všech hlavních aktérů

Tab. č. 6: Výskyt českých polických aktérů v proměnné *Druhý aktér* v jednotlivých denících v období říjen - prosinec 1992.

Druhý aktér*	LN		RP	
	v %	n	v %	N
ODS	5,5%	36	7,8%	49
Václav Klaus	5,0%	33	6,7%	42
ČNR resp. Posl. sněmovna	4,9%	32	4,1%	26
FV nebo FS	3,7%	24	5,1%	32
ČSSD	2,3%	15	5,3%	33
Václav Havel	2,1%	14	2,9%	18

Pokračování Tab.č. 6

Vláda ČR	2,0%	13	2,6%	16
KDU-ČSL	1,8%	12	1,3%	8
Česká koalice	1,8%	12	1,8%	11
<i>Ostatní čeští političtí aktéři**</i>	1,4%	9	0,6%	4
Ministr ODS	1,1%	7	1,3%	8
Česká opozice	1,1%	7	2,2%	14
Ministr ODA	0,8%	5	1,3%	8
LSU	0,8%	5	0,8%	5
ODA	0,6%	4	1,1%	7
KDS	0,6%	4	1,9%	12
SPR-RSČ	0,6%	4	<i>Sloučeno do Ostatní</i>	
HSD-SMS	0,6%	4	0,6%	4
Ministr KDU-ČSL	<i>sloučeno do Ostatní</i>		0,6%	4
Levý blok	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,6%	10
DSP	<i>sloučeno do Ostatní</i>		0,5%	3
Celkem***	36,6%	240	50,1%	314

Báze: 240 jednotek v LN a 314 jednotek v RP

*Kategorie jsou seřazeny sestupně podle Lidových novin

**Kategorie s procentuálním výskytem < 0,5% byly sloučeny do položky *Ostatní čeští političtí aktéři*

***Procentuální údaje jsou odvozeny z celkového počtu všech druhých aktérů

Komentář k tab. č. 4, 5 a 6

Z celkového pohledu věnovalo politickým aktérům více prostoru Rudé právo. Nejčastějším mluvčím v Lidových novinách je Václav Klaus, který také figuruje mezi prvními třemi i v druhých dvou proměnných. Stejně tak má v prvních trojicích své zastoupení ODS. ČSSD je první a nejfrekventovanější opoziční stranou. V proměnné *Mluvčí* se vyskytuje až po koaličních KDU-ČSL a ODA, v případě *Hlavního aktéra a Druhého aktéra* se ale nachází před těmito stranami. Výskyt politických aktérů, především v proměnné *Mluvčí*, tak ukazuje, že Lidové noviny upřednostňovaly hlasy koalice, resp. pravice a to zvláště vedoucí ODS. Je však nutné zmínit, že proměnná *Mluvčí* představuje hlavního mluvčího příspěvku, tedy aktéra s nejdelší přímou řečí, a proto nelze hovořit o zcela výrazné převaze koaličních mluvčích v LN. V Rudém právu také na prvních třech příčkách figuruje Václav Klaus a ODS, nicméně v případě proměnných *Mluvčí* a *Druhý aktér* je trojice doplněna o přítomnost opoziční ČSSD, což značí, že Rudé právo spíše než Lidové noviny nabízelo téma dělení Československa z pohledu politických protipólů, nebo alespoň ve větší míře nabízelo pohled druhé strany. Procentuální porovnání rozdílů zobrazení politických aktérů ukazuje, že Lidové noviny poskytly větší prostor pro přímé

vyjádření také Václavu Havlovi. Ve srovnání s Rudým právem mají vyšší procentuální zastoupení také KDU-ČSL a OH. Rudé právo naopak dalo větší prostor i dalším opozičním stranám, konkrétně LSU a ČSS. Výjimku však tvoří častější výskyt ODA, která se profilovala jako hlavní koaliční oponent, a to především vůči ODS a Václavu Klausovi.

3.3.7.1.3. Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci nejčastějších událostí v jednotlivých denících

V analýze sebraných dat k první výzkumné otázce jsem vybrala tři nejčastější události v každém deníku. Předpokládám, že frekvence jejich výskytu představuje vysokou míru důležitosti těchto událostí. Zároveň mi tyto události poslouží jako báze výběru vzorku pro kvalitativní analýzu. Proto se v následující podkapitole podrobněji zaměřím na výskyt českých politických aktérů v jejich rámci.

Tab. č. 7: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Vztahy se zahraničím* v LN v období říjen – prosinec 1992.

Aktér	Mluvčí počet případů	Hlavní aktér počet případů	Druhý aktér počet případů	Celkem počet případů
Ministr ODS	2	6	3	11
Václav Klaus	1	6	2	9
Vláda ČR	2	6	0	8
FV nebo FS	1	5	1	7
Ministr ODA	0	3	1	4
Václav Havel	1	2	0	3
ODS	0	2	1	3
ČNR resp. Posl. sněmovna	0	1	1	2
ODA	0	1	1	2
ČSSD	0	0	1	1
Celkem	7	32	11	50

Báze: 50 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 7

Událost *Vztahy se zahraničím* zahrnuje příspěvky týkající se uzavírání mezinárodních smluv, členství v NATO, OSN, ES a dalších organizacích, uznání mezinárodní suverenity a ostatních vztahů se zahraničními subjekty, nikoli však se Slovenskou republikou. V příspěvcích dostali největší prostor k přímému vyjádření ministr

ODS Josef Zieleniec a česká vláda (zde se jedná především o pracovníky ministerstev, např. náměstci, tiskoví mluvčí). Stejnou měrou pak promlouval Václav Havel, Václav Klaus a členové FV či FS (ministři, premiér FV či předseda FS). Hlavním aktérem je zde opět česká vláda, ministr ODS a také Václav Klaus. Dále se jako hlavní aktér figuruje FV nebo FS, ministr ODA, ODS a rovněž Václav Havel. Hlas opozičních stran zde zastupuje pouze ČSSD, a to v roli druhého aktéra. Soudím, že Lidové noviny zobrazily tuto událost jako téměř výlučnou záležitost politických aktérů, kteří mají oficiální (v případě ministrů, vlády a zákonodárných orgánů) nebo morální (v případě Václava Havla) mandát zastupovat stát navenek.

Tab. č. 8: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Státopravní uspořádání* v LN v období říjen – prosinec 1992.

Aktér	Mluvčí počet případů	Hlavní aktér počet případů	Druhý aktér počet případů	Celkem počet případů
FV nebo FS	1	8	2	11
Václav Havel	4	4	2	10
ODS	2	2	5	9
ČSSD	1	5	3	9
Václav Klaus	2	2	3	7
Česká opozice	0	3	2	5
KDU-ČSL	2	2	0	4
LSU	1	2	0	3
ČNR resp. Posl. sněmovna	0	0	2	2
Levý blok	0	2	0	2
SPR-RSČ	1	1	0	2
HSD-SMS	1	1	0	2
Vláda ČR	0	1	0	1
ODA	0	1	0	1
KDS	0	1	0	1
OH	0	1	0	1
DSP	0	1	0	1
Česká koalice	0	1	0	1
Celkem	15	38	19	72

Báze: 72 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 8

Událost *Státopravní uspořádání* obsahuje příspěvky o debatách, názorech a návrzích možností uspořádání a existence obou států, tedy federace, konfederace, Česko-Slovenská

unie. V rámci těchto příspěvků dostalo prostor širší spektrum politických aktérů, než tomu bylo u události *Vztahy se zahraničím*. Nejvíce přímé řeči se vykytuje u Václava Havla, na druhém místě pak figurují Václav Klaus a zástupci KDU-ČSL. Hlavním aktérem jsou federální vláda a federální shromáždění, na jejichž půdě debaty o státoprávní uspořádání převážně probíhaly. Následuje ČSSD, která předložila návrh Česko-Slovenské unie. ODS má s ČSSD v celkovém součtu stejný počet výskytů, nicméně figuruje nejvíce až v proměnné *Druhý aktér*. Vzhledem k tomu, že hlavní složku této události tvořilo právě jednání o Česko-Slovenské unii, může být poměr mezi hlavním aktérem ČSSD a dalšími opozičními stranami (LSU, LB, SPR-RSČ, HSD-SMS, DSP) a druhým aktérem ODS, resp. KDU-ČSL a ODA, vnímán jako snaha o vytvoření vyváženého pohledu ve smyslu opozice vs. koalice v rámci celkového vnímání této události.

Tabulka č. 9: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Ústava ČR* v LN v období říjen – prosinec 1992.

Aktér	Mluvčí	Hlavní aktér	Druhý aktér	Celkem
	počet příspěvků	počet příspěvků	počet příspěvků	počet příspěvků
Václav Klaus	2	7	3	12
KDU-ČSL	3	5	4	12
ODS	4	4	1	9
Václav Havel	3	4	1	8
Vláda ČR	0	3	4	7
ČNR resp. Posl. sněmovna	0	1	5	6
KDS	2	3	1	6
ČSSD	1	2	3	6
LSU	1	3	1	5
Levý blok	1	3	1	5
Česká koalice	0	1	3	4
HSD-SMS	0	2	1	3
Ministr ODS	1	1	0	2
ODA	0	1	1	2
OH	1	1	0	2
ČSS	0	2	0	2
KSČSM	0	1	1	2
Česká opozice	0	0	2	2
Ministr KDU-ČSL	1	0	0	1
Ministr ODA	0	1	0	1
Celkem	20	45	32	97

Báze: 97 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 9

V rámci události *Ústava ČR* se jednalo především o podobě tohoto dokumentu, o začlenění nebo samostatném postavení Listiny základních práv a svobod, o zanesení senátu jako orgánu zákonodárné moci a o případném územním uspořádání České republiky. Hlavním mluvčím je v této kategorii ODS, potom opět Václav Havel a KDU-ČSL. Nejčastějšího aktéra představuje Václav Klaus, dále KDU-ČSL, ODS a Václav Havel. V případě proměnné *Druhý aktér* dostali největší prostor ČNR, česká vláda a znovu křesťanští demokraté. Shodný procentuální podíl mají v této proměnné Václav Klaus a ČSSD. V celkovém součtu dominuje Václav Klaus a KDU-ČSL, následovaní ODS a Václavem Havlem. Z opozičních stran získala výraznější prostor ČSSD, poté LSU a LB. Tabulka č. 8 ukazuje, že z politických aktérů, kteří byli reprezentováni v souvislosti s tvorbou základního dokumentu budoucí samostatné republiky, byl dán větší prostor koaličním stranám (zejména KDU-ČSL) a také Václavu Havlovi.

Tab. č. 10: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *FS a FV* v RP v období říjen – prosinec 1992.

Aktér	Mluvčí počet případů	Hlavní aktér počet případů	Druhý aktér počet případů	Celkem počet případů
FV nebo FS	1	11	5	17
Václav Klaus	4	4	5	13
ODS	1	9	2	12
ČSSD	3	5	4	12
KDS	1	2	5	8
ČNR resp. Posl. sněmovna	0	0	6	6
Levý blok	1	3	2	6
ODA	1	1	3	5
Vláda ČR	0	2	1	3
KDU-ČSL	1	2	0	3
KSČSM	0	3	0	3
SPR-RSČ	1	2	0	3
Česká koalice	0	0	3	3
OH	1	1	0	2
HSD-SMS	1	1	0	2
Ministr ODS	0	0	1	1
Ministr ODA	0	1	0	1
Celkem	16	47	37	100

Báze: 100 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 10

Událost *FS nebo FV* se týká příspěvků o působení či převodu federálních poslanců po rozdělení federace, krize ve federálním kabinetu, úvah federální vlády o demisi a postavení těchto federálních orgánů v procesu dělení. Nejčastěji je citován Václav Klaus, hned poté ČSSD. Hlavním aktérem a v celkovém součtu vedoucí kategorií je FS a FV, což je pochopitelné z hlediska události. Z celkového pohledu je politickým aktérům kromě FV a FS dominuje Václav Klaus, ODS a ČSSD, ta sice v proměnné *Hlavní aktér* ztrácí, nicméně je v poměru k ODS silněji zastoupena jako druhý aktér, tedy aktér, kterému je dána možnost sdělení hlavní postavy článku nějakým způsobem modifikovat, podpořit či vyvrátit. Ve srovnání zastoupení koalice a opozice vedou s nevýrazným rozdílem koaliční strany. Silnou pozici v rámci nekoaličních stran má Levý blok. Soudím, že se Rudé právo snažilo tuto událost představit jako soupeření postojů dominantní ODS a Václava Klause s opozicí reprezentovanou zejména ČSSD.

Tab. č. 11: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Vztahy se zahraničím* v RP v období říjen – prosinec 1992.

Aktér	Mluvčí počet případů	Hlavní aktér počet případů	Druhý aktér počet případů	Celkem počet případů
Václav Klaus	2	3	2	7
Ministr ODS	2	4	1	7
Vláda ČR	0	3	2	5
FV nebo FS	2	2	0	4
ČNR resp. Poslanecká sněmovna	0	2	2	4
ODS	1	1	2	4
KDU-ČSL	1	2	0	3
Ministr ODA	0	2	0	2
OH	0	0	1	1
Celkem	8	19	10	37

Báze: 37 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 11

V celkovém součtu výskytu politických aktérů je dán největší prostor Václavu Klausovi a ministru ODS, dále pak vedoucím státním orgánům (vláda, ČNR, FS/FV) a ODS. Zároveň se zde kromě OH nevyskytuje jiná silnější opoziční strana. Lze proto usuzovat, že stejně jako v případě Lidových novin pojímá Rudé právo tuto událost jako záležitost stran a orgánů pověřených reprezentovat Českou republiku navenek.

Tab. č. 12: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Vztahy mezi ČR a SR* v RP v období říjen – prosinec 1992.

Aktér	Mluvčí	Hlavní aktér	Druhý aktér	Celkem
	počet případů	počet případů	počet případů	počet případů
Václav Klaus	10	11	4	25
ODS	2	6	6	14
ODA	3	4	1	8
Ministr ODS	1	3	3	7
ČSSD	1	1	5	7
FV nebo FS	2	2	1	5
Vláda ČR	0	0	4	4
Ministr ODA	0	1	2	3
ČNR resp. Poslanecká sněmovna	0	1	1	2
KDU-ČSL	1	1	0	2
Ministr KDU-ČSL	0	1	0	1
LSU	0	0	1	1
Levý blok	0	0	1	1
Česká opozice	0	1	0	1
Celkem	20	32	29	81

Báze: 81 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 12

Událost *Vztahy mezi ČR a SR* zahrnuje především příspěvky pojednávající o politických jednáních mezi Českou a Slovenskou republikou, jednání o mezistátních smlouvách a velvyslanectvích. Celkově i v rámci jednotlivých proměnných je nejvíce zastoupena kategorie *Václav Klaus* a *ODS*, dále *ODA* a *ministr ODS*. Toto rozložení je možné vysvětlit jejich ústřední a téměř výlučnou rolí v jednáních. V proměnné *Druhý aktér* se po *ODS* nejčastěji vyskytuje opoziční *ČSSD*, což interpretuji jako snahu Rudého práva poskytnout doplňující názor právě této strany.

Komentář k tab. č. 7 až 12

Porovnáme-li výstupy z obou deníků, je v Lidových novinách patrná obecná převaha politických aktérů z koaličních stran, Václava Klause a také výrazný prostor věnovaný Václavu Havlovi, přestože neměl ve sledovaném období žádnou politickou funkci. Četností výskytu v jednotlivých událostech Václav Havel předstihuje i opoziční strany. Jeho zastoupení je nejzřetelnější v proměnné *Mluvčí*. Předpokládám, že citace

představuje zdůraznění názoru svého autora. Zároveň se postava bývalého federálního prezidenta objevuje i v události týkající se zahraničních vztahů, tedy kategorie, u které jsem zaznamenala upřednostnění politických aktérů zastupujících Českou republiku jako celek. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že Václav Havel je v rámci daných událostí pro LN autoritou. Naproti tomu Václav Havel v Rudém právu ani v jedné události nefiguruje. Na rozdíl od Lidových novin je spektrum politických aktérů v Rudém právu různorodější a je také dán větší prostor opozičním stranám, především ČSSD. Proto usuzuji na snahu tohoto deníků buď poskytnout alternativní postoj k dané problematice, nebo ji představit jako vzájemné soupeření koalice a opozice.

3.3.7.1.4. Výskyt českých politických aktérů podle typu příspěvku

Následující dvě tabulky zobrazují výskyt českých politických aktérů v rámci typu příspěvku v jednotlivých denících. Předpokládám, že pokud je politický aktér v komentáři přítomen, znamená to, že je vystaven hodnocení a zároveň negativně či pozitivně zvýznamněn. Stejně tak možnost přímo odpovídat na otázky signalizuje určitou autoritu daného politického činitele.

Pro přehlednost jsem FV, FS, ČNR/Poslaneckou sněmovnu, českou vládu a její ministry zahrnula do položky *Státní orgány*. Vzhledem k tomu, že se primárně zajímám o frekvenci českých politiků a politických stran, nedojde tímto krokem k významnějšímu zkreslení. Výsledky jsou řazeny sestupně podle kategorie *Zpráva*.

Tab. č. 13: Výskyt českých politických aktérů podle typu příspěvku v LN v období říjen – prosinec 1992.

Aktér/Typ	Zpráva		Komentář		Rozhovor		Ilustrace		Jiné	
	n	v %	n	v %	N	v %	n	v %	n	v %
Státní orgány	232	14,8%	30	11,5%	20	25,6%	5	10,4%	0	0,0%
ODS	81	5,2%	11	4,2%	10	12,8%	1	2,1%	0	0,0%
Václav Klaus	78	5,0%	25	9,6%	2	2,6%	6	12,5%	0	0,0%
ČSSD	41	2,6%	1	0,4%	6	7,7%	0	0,0%	0	0,0%
KDU-ČSL	38	2,4%	2	0,8%	6	7,7%	0	0,0%	0	0,0%
Václav Havel	33	2,1%	7	2,7%	3	3,8%	0	0,0%	2	16,7%
ODA	25	1,6%	3	1,1%	2	2,6%	0	0,0%	0	0,0%
KDS	19	1,2%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
LSU	18	1,1%	2	0,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
HSD-SMS	17	1,1%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
OH	13	0,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
LB	11	0,7%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%

Pokračování Tab. č.13

SPR-RSČ	10	0,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	8,3%
Česká koalice	9	0,6%	7	2,7%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
KSČM	6	0,4%	1	0,4%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
DSP	5	0,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
ČSS	4	0,3%	1	0,4%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Česká opozice	4	0,3%	8	3,1%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Celkem *	644	41,0%	98	37,5%	49	62,8%	12	25,0%	3	25,0%

Báze: 644 politických aktérů pro proměnnou *Zpráva*, 98 politických aktérů pro proměnnou *Komentář*, 49 politických aktérů pro proměnnou *Rozhovor*, 12 politických aktérů pro proměnnou *Ilustrace* a 3 političtí aktéři pro proměnnou *Jiné*

*Procentuální údaje jsou vypočítány z počtu všech aktérů v jednotlivých kategoriích proměnné *Typ*.

Tab. č. 14: Výskyt českých politických aktérů podle typu příspěvku v RP v období říjen – prosinec 1992.

Aktér/Typ	Zpráva		Komentář		Rozhovor		Ilustrace		Jiné	
	n	v %	n	v %	n	v %	n	v %	n	v %
Státní orgány	224	15,1%	29	10,7%	21	17,5%	1	33,3%	2	22,2%
ODS	113	7,6%	17	6,3%	5	4,2%	0	0,0%	0	0,0%
Václav Klaus	111	7,5%	19	7,0%	4	3,3%	0	0,0%	0	0,0%
ČSSD	83	5,6%	10	3,7%	3	2,5%	0	0,0%	0	0,0%
Václav Havel	40	2,7%	7	2,6%	2	1,7%	0	0,0%	0	0,0%
KDU-ČSL	34	2,3%	1	0,4%	4	3,3%	0	0,0%	0	0,0%
ODA	34	2,3%	8	3,0%	2	1,7%	0	0,0%	0	0,0%
LB	28	1,9%	3	1,1%	4	3,3%	0	0,0%	0	0,0%
KDS	24	1,6%	2	0,7%	2	1,7%	0	0,0%	0	0,0%
LSU	18	1,2%	1	0,4%	2	1,7%	0	0,0%	0	0,0%
HSD-SMS	12	0,8%	1	0,4%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
SPR-RSČ	12	0,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
ČSS	10	0,7%	1	0,4%	2	1,7%	0	0,0%	0	0,0%
OH	9	0,6%	0	0,0%	2	1,7%	0	0,0%	0	0,0%
KSČM	9	0,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Česká opozice	9	0,6%	13	4,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
DSP	7	0,5%	0	0,0%	2	1,7%	0	0,0%	0	0,0%
Česká koalice	5	0,3%	10	3,7%	0	0,0%	0	0,0%	1	11,1%
Celkem*	782	52,9%	122	45,2%	55	45,8%	1	33,3%	3	33,3%

Báze: 782 politických aktérů pro proměnnou *Zpráva*, 122 politických aktérů pro proměnnou *Komentář*, 55 politických aktérů pro proměnnou *Rozhovor*, 1 politický aktér pro proměnnou *Ilustrace* a 3 političtí aktéři pro proměnnou *Jiné*

*Procentuální údaje jsou vypočítány z počtu všech aktérů v jednotlivých kategoriích proměnné *Typ*.

Komentář k tab. č. 13 a 14

Jednotlivé kategorie aktérů v sobě zahrnují proměnné *Mluvčí*, *Hlavní aktér* a *Druhý aktér*. Výskyt nejčastějších aktérů pro kategorie *Zpráva* a *Komentář* v jednotlivých denících přibližně kopíruje celkovou frekvenci politických aktérů. Nicméně Rudé právo obsahuje názory na vícero kategorií. Dotazovanými v LN byli nejčastěji zástupci ODS, dále pak KDU-ČSL, FV/FS a ČSSD, což je mj. jediná opoziční strana, která odpovídala na otázky

související s procesem dělení federace. Na samostatně stojících fotografiích a ilustracích téměř výlučně figuroval Václav Klaus. V kategorii *Jiné* se jako politický aktér vyskytuje nejvíce Václav Havel. Oproti Lidovým novinám byla v RP dána možnost v rozhovoru vyslovit své názory, popřípadě obhájit své postoje, téměř celému spektru politických aktérů, kromě KSČM, SPR-RSČ a HSD-SMS. Samostatně stojící ilustrace či fotografie k tématu rozdělení Československa obsahují v období říjen – listopad pouze členy ČNR bez uvedení politické příslušnosti.

3.3.7.2. Období leden – březen 1993

Následující oddíl obsahuje odpovědi na hlavní výzkumné otázky, tedy analýzu frekvence výskytu událostí a českých politických aktérů, pro první tři měsíce od rozdělení Československa.

3.3.7.2.1. Výskyt událostí v rámci tématu rozdělení federace v jednotlivých denících

Tab. č.15: Výskyt událostí celkem v LN a RP v období leden – březen 1993.

Událost*	Deník				LN/RP, RP/LN
	LN		RP		
Základní ukazatele báze dat	v % výskytu	n.	v % výskytu	n.	z % výskytu
Výskyt					
Měnová unie/odluka	13,3%	46	14,1%	58	1,1
Vztahy mezi ČR a SR	10,7%	37	12,1%	50	1,1
Ostatní ekonomické otázky	10,4%	36	11,7%	48	1,1
Vztahy se zahraničím	9,8%	34	6,3%	26	1,6
Prezident	9,0%	31	7,0%	29	1,3
Státní hranice	9,0%	31	6,3%	26	1,4
Jiné**	8,6%	29	6,4%	27	1,3
Ustavování českého státu	8,1%	28	6,8%	28	1,2
Občané	4,3%	15	4,9%	20	1,1
Majetkové vypořádání	4,0%	14	4,9%	20	1,2
Vztahy politiků či stran	2,9%	10	6,1%	25	2,1
Média	2,6%	9	1,7%	7	1,5
Kultura	2,3%	8	1,5%	6	1,5

Pokračování Tab. č. 15

FS a FV	1,4%	5	1,7%	7	1,2
Armáda či obrana	1,4%	5	2,9%	12	2,1
Státoprávní uspořádání	1,2%	4	1,7%	7	1,4
Státní symboly	1,2%	4	<i>sloučeno do Jiné</i>		X
Veřejné mínění	<i>sloučeno do Jiné</i>		1,9%	8	X
Odbory	<i>sloučeno do Jiné</i>		1,0%	4	X
Rozpočet	<i>sloučeno do Jiné</i>		1,0%	4	X
Celkem***	100,0%	346	100,0%	412	

Báze: 346 příspěvků v LN a 412 příspěvků v RP

*Kategorie jsou řazeny sestupně podle Lidových novin

**Kategorie s procentuálním výskytem < 1,0% jsou sloučeny do kategorie *Jiné*

***Procentuální výskyt je zaokrouhlen na jedno desetinné místo, proto celkový součet přesahuje 100%

Komentář k tab. č. 15

Rudé právo obsahovalo v období leden - březen více příspěvků než Lidové noviny. Proto soudím, že pro RP bylo v daném časovém úseku rozdělení federace důležitější, resp. že se deník k tomuto tématu častěji vracel. Z tabulky vyplývá, že nadpoloviční procentuální podíl představuje prvních pět událostí. Tento fakt může být způsobem jak důležitostí první pěti událostí, tak také poklesem událostí spojených s rozdělením, a tudíž tendencí vnímat vznik nových státních celků jako více méně dokončený. U většiny událostí se četnost jejich výskytu liší. Největší rozdíl existuje v pozornosti věnované událostem o vztazích mezi českými politickými aktéry a u příspěvků souvisejících s armádou a obranou. Kategorie *Vztahy politiků či stran* zahrnuje zejména předpokládané problémy uvnitř koalice, nejednotnost ODS a vztahy Václava Klause, potažmo koalice s Václavem Havlem. Dvakrát častější výskyt v Rudém právu považuji za znak důrazu tohoto deníku na osobní složku tématu rozdělení. Zároveň soudím, že vysoké zastoupení této kategorie může být skrytou snahou Rudého práva skrze neshody v koalici a mezi představiteli státu poukázat na možnou nepatřičnost definitivního rozpadu federace. Vyšší zastoupení příspěvků o výzkumech veřejného mínění zase napovídá, že Rudé právo zohledňovalo i hlas veřejnosti, který se ne vždy shodoval s názory vládní koalice a ve kterém byly vyjádřeny i negativní emoce (např. obava ze snižování životní úrovně, nespokojenost). Kategorie *Armáda či obrana* představuje kromě příspěvků o dělení armádních složek, také ustavování či pokračování ve vzájemné spolupráci v oblasti bezpečnosti. Lze tedy usoudit, že pro Rudé právo je zabezpečení země výrazně důležitější. Lidové noviny naopak více preferovaly příspěvky zabývající se vztahy se zahraničím a začleňováním nové republiky do mezinárodních struktur, tzn. více upozorňovaly na potřeby mezinárodního zakotvení nové

republiky. V souhrnu lze říci že Lidové noviny dávaly obecně větší přednost událostem, které se týkají nového státu a jeho upevnování. Naproti tomu Rudé právo v souvislosti s rozdělením federace spíše upřednostňuje ty kategorie událostí, které těsněji souvisí se životem občanů, popřípadě s jejich životní či ekonomické úrovni.

Následující tabulky znázorňují tři nejčastější události v každém z deníků. Stejně jako v předchozím období i zde soudím, že jde o události nejvýznamnější a proto mi mohou posloužit jako báze pro kvalitativní část výzkumu.

Tab. č. 16: Tři nejčastější události v LN v období leden – březen 1993.

Událost/Deník	Lidové noviny	
	v % výskytu	n.
Výskyt		
Měnová unie/odluka	13,30%	46
Vztahy mezi ČR a SR	10,70%	37
Ostatní ekonomické otázky	10,40%	36
Celkem	34,40%	119

Báze: 119 jednotek z celkového počtu 346 příspěvků

*Procentuální údaje jsou odvozeny z celkového součtu všech kategorií v proměnné *Událost*

Tab. č.17: Tři nejčastější události v RP v období leden – březen 1993.

Událost/Deník	Rudé právo	
	v % výskytu	n.
Výskyt		
Měnová unie/odluka	14,10%	58
Vztahy mezi ČR a SR	12,10%	50
Ostatní ekonomické otázky	11,70%	48
Celkem	37,90%	156

Báze: 156 jednotek z celkového počtu 412 příspěvků

*Procentuální údaje jsou odvozeny z celkového součtu všech kategorií v proměnné *Událost*

Komentář k tab. č.: 16 a 17

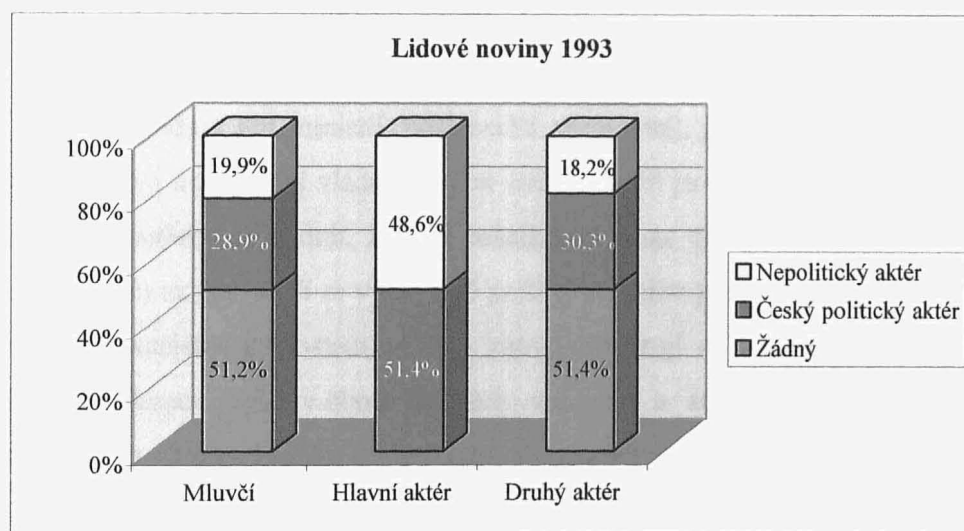
Procentuálně je podíl nejčastějších událostí v Rudém právu nepatrně větší, než v Lidových novinách. V obou případech však tvoří více než jednu třetinu z celkové počtu. Nejčastější události a jejich pořadí jsou v obou denících shodné, jedná se o kategorie *Měnová unie/odluka*, *Vztahy mezi ČR a SR* a *Ostatní ekonomické otázky*. Tato shodnost spolu s více než třetinovým podílem může být výsledkem jak vysoké míry důležitosti, tak poklesu událostí spojovaných s tématem rozdělení federace. Zároveň všechny tyto kategorie postihují nějaký druh vazby mezi Českou a Slovenskou republikou. Nejčastější kategorie zahrnuje příspěvky o zániku československé koruny a vzniku samostatných měn. Druhá kategorie pokrývá zejména diplomatická jednání. Příspěvky o ostatních

ekonomických otázkách pak většinou řeší problémy spojené s privatizací a obchodním stykem mezi republikami. Proto soudím, že hlavním „sub-tématem“ prvních tří měsíců po rozdělení bylo nastavování či doladování nového sousedského soužití.

3.3.7.2.2. Výskyt mluvčích, hlavních a druhých aktérů v jednotlivých denících

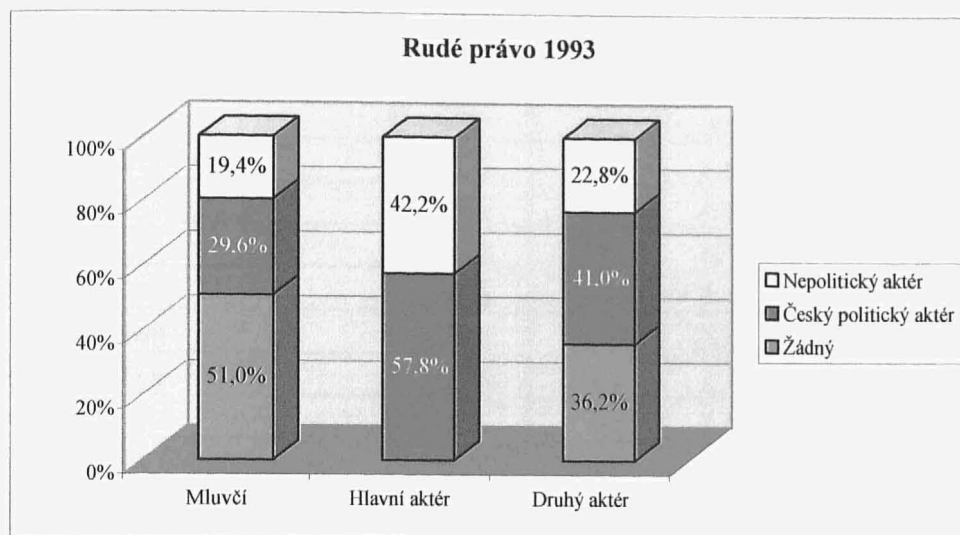
Stejně jako v období říjen – prosinec 1992, i nyní v první části tohoto oddílu nejprve interpretuji celkové rozložení všech kódovaných aktérů. Poté v Tabulkách č. 18, 19 a 20 provedu podrobnější rozbor zastoupení českých politických aktérů v rámci jednotlivých proměnných.

Graf č. 3: Výskyt aktérů v Lidových novinách v období leden – březen 1993.

Báze: 346 aktérů pro každou proměnnou

Graf č. 4: Výskyt aktérů v Rudém právu v období leden – březen 1993.

Báze: 412 aktérů pro každou proměnnou

Komentář ke grafům č. 3 a 4

Grafy č. 3 a 4 představují výskyt všech aktérů v rámci proměnných *Mluvčí*, *Hlavní a Druhý aktér*. Mým záměrem je zjistit poměr mezi politickými a nepolitickými aktéry. Položka *Český politický aktér* zahrnuje všechny politické strany, představitele státu (premiér, vláda a její ministři, poslanecká sněmovna), prezidenta a také bývalé federální shromáždění a federální vládu. Všichni ostatní aktéři jsou sloučeni do položky *Nepolitický aktér*. Je potřeba zohlednit, že tato položka obsahuje také všechny slovenské (politické i nepolitické) aktéry, kteří se významně podílejí na jejím procentuálním zastoupení (zejména díky nejčastějším událostem). Údaje znovu potvrzují můj původní předpoklad, že téma dělení federace bylo v obou denících vnímáno a zobrazováno spíše jako konstrukt politických aktérů. Lidové noviny daly ve všech proměnných více prostoru nepolitickým aktérům, než tomu bylo u Rudého práva. Z toho soudím, že se LN snažily představit dělení opět spíše jako výsledek činnosti širšího spektra činitelů. Naproti tomu Rudé právo pojímá toto téma více jako politický proces. To je patrné především z výrazně vyššího zastoupení českých politických aktérů v proměnné *Druhý aktér*. Soudím tedy, že RP poskytovalo další či doplňující názory, kdežto Lidové noviny tento prostor do takové míry nezaplňovaly a nechávaly vyniknout názor hlavního aktéra.

Tab. č. 18: Výskyt českých politických mluvčích v jednotlivých denících v období leden až březen 1993.

Mluvčí*	LN		RP	
	v %	n	v %	n
Václav Klaus	5,8%	20	6,8%	28
Ministr ODS	4,9%	17	4,6%	19
Vláda ČR	3,5%	12	0,7%	3
ODS	3,5%	12	3,4%	14
Václav Havel	2,0%	7	3,2%	13
Ministr ODA	1,7%	6	1,5%	6
ODA	1,4%	5	1,5%	6
<i>Ostatní čeští političtí aktéři**</i>	1,2%	4	0,5%	2
KDU-ČSL	1,2%	4	1,0%	4
OH	1,2%	4	0,7%	3
ČSSD	0,9%	3	1,2%	5
KDS	0,6%	2	0,5%	2
LSU	0,6%	2	0,7%	3
HSD-SMS	0,6%	2	0,5%	2
FV nebo FS	<i>sloučeno do Ostatní</i>		0,5%	2
ČNR resp. Posl. sněmovna	<i>sloučeno do Ostatní</i>		0,5%	2
Ministr KDU-ČSL	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,5%	6
Levý blok	<i>sloučeno do Ostatní</i>		0,5%	2
Celkem***	28,9%	100	29,6%	122

Báze: 100 jednotek v LN a 122 jednotek v RP

*Kategorie jsou seřazeny sestupně podle Lidových novin

**Kategorie s procentuálním výskytem < 0,5% byly sloučeny do položky *Ostatní čeští političtí aktéři*

***Procentuální údaje jsou odvozeny z celkového počtu všech mluvčích

Tab. č. 19: Výskyt českých politických aktérů v proměnné *Hlavní aktér* v jednotlivých denících v období leden – březen 1993.

Hlavní aktér*	LN		RP	
	v %	n	v %	n
Václav Klaus	9,8%	34	9,5%	39
Ministr ODS	7,5%	26	7,3%	30
ODS	7,2%	25	7,0%	29
Václav Havel	5,5%	19	7,8%	32
Vláda ČR	5,5%	19	4,1%	17
KDU-ČSL	2,9%	10	1,2%	5
Ministr ODA	2,6%	9	2,2%	9
<i>Ostatní čeští političtí aktéři**</i>	2,6%	9	6,8%	28

Pokračování Tab. č. 19

ODA	2,3%	8	3,4%	14
HSD-SMS	1,7%	6	<i>sloučeno do Ostatní</i>	
KDS	1,4%	5	<i>sloučeno do Ostatní</i>	
ČNR resp. Posl. sněmovna	1,2%	4	1,7%	7
ČSSD	1,2%	4	2,7%	11
Ministr KDU-ČSL	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,7%	7
LSU	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,2%	5
Levý blok	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,2%	5
Celkem***	51,4%	178	57,8%	238

Báze: 178 jednotek v LN a 238 jednotek v RP

*Kategorie jsou seřazeny sestupně podle Lidových novin

**Kategorie s procentuálním výskytem $\leq 1,0\%$ byly sloučeny do položky *Ostatní čeští političtí aktéři*

***Procentuální údaje jsou odvozeny z celkového počtu všech hlavních aktérů

Tab. č. 20: Výskyt českých polických aktérů v proměnné *Druhý aktér* v jednotlivých denících v období leden – březen 1993.

Druhý aktér*	LN		RP	
	v %	n	v %	n
Václav Klaus	5,2%	18	7,5%	31
Vláda ČR	4,3%	15	6,1%	25
ODS	4,0%	14	3,6%	15
Ministr ODS	3,8%	13	4,1%	17
Václav Havel	3,5%	12	3,9%	16
KDU-ČSL	2,0%	7	1,7%	7
ODA	1,7%	6	1,2%	5
<i>Ostatní čeští političtí aktéři**</i>	1,2%	4	0,5%	2
FV nebo FS	0,9%	3	1,2%	5
Ministr ODA	0,9%	3	0,7%	3
ČNR resp. Posl. sněmovna	0,6%	2	2,2%	9
Ministr KDU-ČSL	0,6%	2	0,5%	2
OH	0,6%	2	<i>sloučeno do Ostatní</i>	
KDS	0,6%	2	0,5%	2
LSU	0,6%	2	0,5%	2
ČSSD	<i>sloučeno do Ostatní</i>		2,4%	10
KSČM	<i>sloučeno do Ostatní</i>		0,5%	2
Levý blok	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,0%	4
SPR-RSČ	<i>sloučeno do Ostatní</i>		0,7%	3

Pokračování Tab. č. 20

Česká opozice	<i>sloučeno do Ostatní</i>		0,5%	2
Česká koalice	<i>sloučeno do Ostatní</i>		1,7%	7
Celkem ***	30,3%	105	41,0%	169

Báze: 105 jednotek v LN a 169 jednotek v RP

*Kategorie jsou seřazeny sestupně podle Lidových novin

**Kategorie s procentuálním výskytem < 0,5% byly sloučeny do položky *Ostatní čeští političtí aktéři*

***Procentuální údaje jsou odvozeny z celkového počtu všech druhých aktérů

Komentář k tab. č. 18, 19 a 20

Z celkového pohledu věnovalo politickým aktérům více prostoru Rudé právo, což potvrzuje výstupy z předchozích grafů. Nejčastěji citováni jsou v Lidových novinách Václav Klaus, ministr ODS, vláda (v případě mluvčích jde o pracovníky ministerstev jiných než ministři), ODS a Václav Havel. Podobné pořadí politických aktérů je zachováno i v druhých dvou proměnných. Zároveň je výskyt koaličních stran ve všech třech proměnných vyšší než výskyt opozice. Z pohledu jednotlivých proměnných figuruje koalice nejvíce v proměnné *Hlavní aktér*. Z opozičních stran má největší celkový podíl mezi politickými aktéry ČSSD jako mluvčí a HSD-SMS jako hlavní aktér. HSD-SMS v tomto období spolu s republikány usilovalo o ustavení Moravy jako územně správního celku České republiky. Z minimálního výskytu SPR-RSČ však usuzují, že Lidové noviny nechtěly tuto situaci spojovat s radikální pravicí. Z celkově nízkého zastoupení opozice pak soudím, že LN neusilovaly o vytvoření alternativního politického postoje k probíhajícím událostem. Výskyt politických aktérů, především v proměnné *Mluvčí*, tak ukazuje, že Lidové noviny upřednostňovaly v tomto období především ty hlasy, které měly přímý podíl na výkonu státní moci, tedy premiéra, vládu s příslušnými ministerstvy a prezidenta. Také v Rudém právu figurují u všech proměnných na předních pozicích Václav Klaus, ODS, Václav Havel, ministr ODS a vláda. V případě proměnné *Mluvčí* je u tohoto deníku, narozdíl od Lidových novin, výskyt kategorie *Vláda* nižší a srovnatelný s ostatními orgány státní moci. Současně jsou více citováni ministři, což může být interpretováno jako snaha Rudého práva o upřednostnění osobního aspektu ministerstev. Procentuální porovnání rozdílů zobrazení politických aktérů ukazuje, že Rudé právo poskytlo větší prostor pro přímé vyjádření také Václavu Havlovi, Václavu Klausovi, ODA a především opozičním stranám. Z nich zde má nejčastější zastoupení ČSSD, která se dostává před koaliční KDU-ČSL i KDS, dále pak zejména Levý blok, do jehož poslaneckého klubu patří i KSČM. Z výše zmíněného rozložení lze usuzovat na záměr Rudého práva konfrontovat koaliční

názory (zastoupené především ODS a Václavem Klausem) s opozičním postojem reprezentovaným ČSSD. Podobným způsobem je možné interpretovat i častější výskyt Václava Havla a ODA jako hlavních aktérů, jejichž názory se ne vždy shodovaly s linií Václava Klause a ODS.

3.3.7.2.3. Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci nejčastějších událostí v jednotlivých denících

Následující tabulky nabízejí podrobnější pohled na výskyt českých politických aktérů v rámci tří nejčastějších událostí v Lidových novinách a následně v Rudém právu.

Tab. č. 21: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Měnová unie/odluka* v LN v období leden – březen 1993.

Aktér	Mluvčí počet příspěvků	Hlavní aktér počet příspěvků	Druhý aktér počet příspěvků	Celkem počet příspěvků
Ministr ODS	3	3	0	6
Václav Klaus	1	1	2	4
Vláda ČR	1	1	1	3
Václav Havel	1	1	0	2
KDU-ČSL	1	1	0	2
ODA	1	1	0	2
LSU	1	1	0	2
ODS	0	0	1	1
Ministr ODA	0	0	1	1
Celkem	9	9	5	23

Báze: 23 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 21

Událost *Měnová unie/odluka* se v tomto období týkala zejména zániku československé koruny, kolkování a přechodu na samostatnou českou korunu. Z celkového pohledu i v rámci proměnných *Mluvčí* a *Hlavní aktér* se nejčastěji vyskytuje kategorie *Ministr ODS*, tedy ministr financí Ivan Kočárník. Možnost přímo se k události vyjádřit pak dostal také Václav Havel, pracovník ministerstva, Václav Klaus, KDU-ČSL, ODA a také LSU, která je zároveň jedinou opoziční stranou vyskytující se v této události. Stejnou měrou jsou tito političtí aktéři zastoupeni v proměnné *Hlavní aktér*. Václav Klaus dále figuruje jako nejčastější druhý aktér. Soudím, že z pohledu politických aktérů pojal

Lidové noviny tuto událost jako téměř výlučnou záležitost vlády, prezidenta a koaličních stran.

Tab. č. 22: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Vztahy mezi ČR a SR* v LN v období leden – březen 1993.

Aktér	Mluvčí	Hlavní aktér	Druhý aktér	Celkem
	počet příspěvků	počet příspěvků	počet příspěvků	počet příspěvků
ODS	5	10	2	17
Václav Klaus	3	7	4	14
Vláda ČR	3	2	4	9
Ministr ODS	1	3	3	7
Václav Havel	1	1	1	3
KDU-ČSL	0	1	1	2
ČSSD	0	0	2	2
ČNR, resp. Posl. Sněmovna	0	1	0	1
Ministr ODA	1	0	0	1
Celkem	14	25	17	56

Báze: 56 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 22

Událost *Vztahy mezi ČR a SR* zahrnuje v tomto období především jednání o formě vzájemných mezistátních vztahů, velvyslanectví a také jednání o vzájemné spolupráci na jiné než diplomatické úrovni. Z celkového pohledu i v jednotlivých proměnných nejvíce figurují ODS a Václav Klaus, dále vláda a ministr za ODS. Tito aktéři hrají tedy z pohledu Lidových novin nejdůležitější úlohu při jednání o vztazích mezi republikami. Rovnoměrné zastoupení ve všech proměnných si drží Václav Havel. ČSSD se zde vyskytuje jako jediná opoziční strana, a to až v kategorii *Druhý aktér*. Rozložení politických aktérů naznačuje, že podle Lidových noviny jsou i nadále hlavní autoritou při jednání se Slovenskou republikou Václav Klaus a ODS a tato autorita není téměř zpochybňována opozičním politickým názorem.

Tab. č. 23: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Ostatní ekonomické otázky* v LN v období leden – březen 1993.

Aktér	Mluvčí	Hlavní aktér	Druhý aktér	Celkem
	počet případů	počet případů	počet případů	počet případů
Ministr ODS	3	4	2	9
Václav Klaus	4	3	1	8
Ministr ODA	4	4	1	8
Vláda ČR	1	3	2	6
HSD-SMS	1	1	0	2
Václav Havel	0	0	1	1
ČNR, resp. Posl. Sněmovna	0	0	1	1
ODS	0	0	1	1
Celkem	13	15	9	36

Báze: 36 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 23

Událost *Ostatní ekonomické otázky* obsahuje příspěvky o daních, privatizaci, životní úrovni, zdražování a podnikání. Z celkového pohledu je zastoupení nejčastěji figurujících politických aktérů rovnoměrnější než v Tab. č. 21 a 22. V souhrnu je nejvíce se vyskytujícím politickým aktérem ministr ODS, následují ministr za ODA a Václav Klaus. Nejčastěji citován je Václav Klaus, který kromě své funkce premiéra může působit jako autorita i díky ekonomickému vzdělání, ministr ODA a ministr ODS. Kategorie ministrů jsou nejvíce zastoupeny i v proměnné *Hlavní aktér*. Jediné politické strany figurující v této události jsou opoziční HSD-SMS a koaliční ODS, která je v příspěvcích zmiňována jen jednou, a to až v proměnné *Druhý aktér*. Z výskytu politických aktérů v této události soudím, že Lidové noviny preferovaly opět především oficiální představitele výkonné moci.

Tab. č. 24: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Měnová unie/odluka* v RP v období leden – březen 1993.

Aktér	Mluvčí	Hlavní aktér	Druhý aktér	Celkem
	počet případů	počet případů	počet případů	počet případů
Václav Klaus	6	5	7	18
Vláda ČR	0	4	3	7
Ministr ODS	3	4	0	7
ODA	2	3	0	5

Pokračování Tab. č. 24

ČNR resp. Posl. Sněmovna	0	0	2	2
KSČM	1	1	0	2
ODS	1	0	0	1
ČSSD	0	0	1	1
LSU	0	1	0	1
Celkem	13	18	13	44

Báze: 44 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 24

Největší zastoupení celkově i v rámci jednotlivých proměnných má v události *Měnová unie/odluka* Václav Klaus. V proměnné *Hlavní aktér* stojí na druhém místě se stejnou frekvencí zastoupení ministr za ODS a česká vláda. Ministr ODS je však více citován, kdežto vláda figuruje jako druhý aktér, kterému je věnováno nejvíce prostoru. V souhrnu je četnost dvou přítomných koaličních stran vyšší, než výskyt opozičních stran. Opoziční strany ale mají více kategorií. Souhrnný pohled ukazuje, že Rudé právo předkládá tuto událost spíše jako záležitost orgánů a stran výkonné moci, avšak přítomnost opozičních stran otevírá prostor i pro kritický přístup. Výrazná převaha Václava Klause pak může znamenat jak jeho autoritu díky specializaci na národní ekonomiku, tak také snahu Rudého práva spojit danou událost i její důsledky s tímto politickým aktérem.

Tab. č. 25: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Vztahy mezi ČR a SR* v RP v období leden – březen 1993.

Aktér	Mluvčí počet případů	Hlavní aktér počet případů	Druhý aktér počet případů	Celkem počet případů
Václav Klaus	6	8	5	19
Václav Havel	4	8	3	15
ODS	4	7	1	12
Ministr ODS	2	3	6	11
Vláda ČR	0	0	3	3
Ministr ODA	1	0	1	2
ČNR, resp. Posl. sněmovna	0	1	0	1
ODA	0	1	0	1
LSU	0	0	1	1
DSP	0	1	0	1
Celkem	17	29	20	66

Báze: 66 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 25

V příspěvcích týkajících se události *Vztahy mezi ČR a SR* jsou z celkového pohledu i jako hlavní aktéři nejčastěji přítomni Václav Klaus a Václav Havel. Za nimi stojí kategorie *ODS*. Nejvíce citován je rovněž Václav Klaus. Četnost tohoto politického aktéra opět ukazuje na důležitost jeho role v jednáních o vzájemných diplomatických i ekonomických vztazích se Slovenskem. Stejný počet citací u Václava Havla a *ODS* pak může značit jak jistou míru důležitosti promluv těchto dvou aktérů, tak také určitou snahu o kontrast jejich názorů. V rámci proměnné *Druhý aktér* se pak nejčastěji vyskytuje kategorie *Ministr ODS*. Opoziční strany dostaly v příspěvcích k této události minimální prostor. V souhrnu se v Rudém právu událost *Vztahy mezi ČR a SR* v rámci tématu rozdělení federace jeví jako téměř výlučná záležitost Václava Klause, Václava Havla a *ODS*.

Tab. č. 26: Výskyt českých politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů v rámci události *Ostatní ekonomické otázky* v RP v období leden – březen 1993.

Aktér	Mluvčí	Hlavní aktér	Druhý aktér	Celkem
	počet případů	počet případů	počet případů	počet případů
Václav Klaus	3	7	3	13
Ministr ODA	2	6	1	9
Vláda ČR	0	2	6	8
Ministr ODS	2	3	3	8
ODS	1	2	1	4
OH	0	1	0	1
ODA	0	1	0	1
ČSSD	0	0	1	1
Česká opozice	0	1	0	1
ČNR resp. Posl. Sněmovna	0	0	1	1
Celkem	8	23	16	47

Báze: 47 českých politických aktérů

Komentář k tab. č. 26

Nejčastějším politickým aktérem v události *Ostatní ekonomické otázky* je v Rudém právu s výraznější převahou Václav Klaus. Následují jej ministři ODA a *ODS* a vláda. Ze stran pak vede *ODS*. Jediná další koaliční strana (*ODA*) a tři zástupci opozice se v příspěvcích k této události vyskytují pouze jednou. Rudé právo tedy považuje ekonomické otázky související s rozdělením Československa za věc vlády a jejích částí.

Komentář k tab. 21 až 26

Při srovnání výskytu politických aktérů v nejčastějších událostech vyplyne i přes značnou podobnost nejfrekventovanějších kategorií několik rozdílů mezi oběma deníky. Nejpatrnějším je absence výskytu Václava Havla ve dvou ze tří nejčastější událostí v Rudém právu. Václav Havel figuruje pouze v události *Vztahy mezi ČR a SR*, na druhé straně zde má vyšší procentuální podíl. Václav Klaus má v událostech *Měnová unie/odluka* a *Ostatní ekonomické otázky* větší zastoupení v Rudém právu než v Lidových novinách. Pro stejné události platí v rámci Rudého práva zahrnutí širšího spektra politických stran.

3.3.7.2.4. Výskyt českých politických aktérů podle typu příspěvku

Následující dvě tabulky zobrazují výskyt českých politických aktérů v rámci typu příspěvku v jednotlivých denících. Pro přehlednost jsem FV, FS, ČNR/Poslaneckou sněmovnu, českou vládu a její ministry zahrnula do položky *Státní orgány*. Vzhledem k tomu, že se primárně zajímám o frekvenci českých politiků a politických stran, nedojde tímto krokem k významnějšímu zkreslení. Výsledky jsou řazeny sestupně podle kategorie *Zpráva*.

Tab. č. 27: Výskyt českých politických aktérů podle typu příspěvku v LN v období leden – březen 1993.

Aktér/Typ	Zpráva		Komentář		Rozhovor		Ilustrace		Jiné	
	n	v %	n	v %	n	v %	n	v %	n	v %
Státní orgány	103	13,6%	8	6,2%	21	21,2%	1	2,6%	0	0,0%
Václav Klaus	61	8,0%	5	3,9%	0	0,0%	4	10,3%	2	16,7%
ODS	36	4,7%	5	3,9%	6	6,1%	2	5,1%	2	16,7%
Václav Havel	20	2,6%	9	7,0%	3	3,0%	3	7,7%	3	25,0%
KDU-ČSL	18	2,4%	1	0,8%	2	2,0%	0	0,0%	0	0,0%
ODA	12	1,6%	3	2,3%	4	4,0%	0	0,0%	0	0,0%
OH	9	1,2%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
ČSSD	8	1,1%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
KDS	8	1,1%	1	0,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
HSD-SMS	7	0,9%	1	0,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
LSU	6	0,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
LB	2	0,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
SPR-RSČ	2	0,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
DSP	1	0,1%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
ČSS	1	0,1%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Česká koalice	0	0,0%	0	0,0%	1	1,0%	0	0,0%	0	0,0%
KSČM	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%

Česká opozice	0	0,0%	1	0,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Celkem*	294	38,7%	34	26,4%	37	37,4%	10	25,6%	7	58,3%

Báze: 294 politických aktérů pro proměnnou *Zpráva*, 34 politických aktérů pro proměnnou *Komentář*, 37 politických aktérů pro proměnnou *Rozhovor*, 10 politických aktérů pro proměnnou *Ilustrace* a 7 politických aktérů pro proměnnou *Jiné*

*Procentuální údaje jsou vypočítány z počtu všech aktérů v jednotlivých kategoriích proměnné *Typ*.

Tab. č. 28: Výskyt českých politických aktérů podle typu příspěvku v RP v období leden – březen 1993.

Aktér/Typ	Zpráva		Komentář		Rozhovor		Jiné	
	n	v %	n	v %	n	v %	n	v %
Státní orgány	129	13,8%	22	11,3%	20	21,5%	1	6,7%
Václav Klaus	79	8,5%	18	9,2%	1	1,1%	1	6,7%
Václav Havel	45	4,8%	12	6,2%	4	4,3%	0	0,0%
ODS	39	4,2%	12	6,2%	7	7,5%	0	0,0%
ODA	20	2,1%	2	1,0%	3	3,2%	0	0,0%
ČSSD	19	2,0%	3	1,5%	4	4,3%	0	0,0%
KDU-ČSL	9	1,0%	4	2,1%	3	3,2%	0	0,0%
LB	9	1,0%	1	0,5%	1	1,1%	0	0,0%
LSU	8	0,9%	0	0,0%	2	2,2%	0	0,0%
KDS	7	0,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
OH	5	0,5%	1	0,5%	2	2,2%	0	0,0%
Česká koalice	5	0,5%	5	2,6%	0	0,0%	1	6,7%
KSČM	5	0,5%	1	0,5%	0	0,0%	0	0,0%
HSD-SMS	4	0,4%	1	0,5%	2	2,2%	0	0,0%
SPR-RSČ	4	0,4%	3	1,5%	0	0,0%	0	0,0%
Česká opozice	2	0,2%	2	1,0%	0	0,0%	0	0,0%
DSP	1	0,1%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
ČSS	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Celkem	390	41,8%	87	44,6%	49	52,7%	3	20,0%

Báze: 390 politických aktérů pro proměnnou *Zpráva*, 87 politických aktérů pro proměnnou *Komentář*, 49 politických aktérů pro proměnnou *Rozhovor*, 3 politických aktérů pro proměnnou *Jiné*. V tabulce je vynechána kategorie *Ilustrace*, která se v tomto období v RP nevyskytovala.

*Procentuální údaje jsou vypočítány z počtu všech aktérů v jednotlivých kategoriích proměnné *Typ*.

Komentář k tab. č. 27 a 28

Jednotlivé kategorie aktérů v sobě zahrnují proměnné *Mluvčí*, *Hlavní aktér* a *Druhý aktér*. Výskyt nejčastějších aktérů pro kategorii *Zpráva* v obou denících přibližně kopíruje celkovou frekvenci politických aktérů. U kategorie *Komentář* v Lidových novinách je nutné zohlednit změnu skladby tohoto deníku v polovině února 1993, kdy byla většina příspěvků vyjadřujících názor převedena na poslední, tedy mnou nekódovanou stranu. Proto může být četnost politických aktérů v komentářích ve skutečnosti vyšší. Nicméně z tabulky lze vyčíst, že sice výskyt nejčastějších aktérů kopíruje jejich přítomnost v rámci celkové

frekvence, ale větší prostor je dán Václavu Havlovi. Naproti tomu kromě HSD-SMS opoziční strany ve zveřejněných názorech nefigurují. Podobná situace je v kategorii *Rozhovor*, kde kromě OH nebyl dán žádné opoziční straně prostor pro vyjádření či obhajobu svých názorů. Zato výrazně nejvíc jsou dotazovány dvě ze čtyř stran koalice (ODS a ODA) a Václav Havel. Na samostatně stojících fotografiích resp. ilustracích jsou výlučně prezentováni Václav Klaus, Václav Havel a zástupci ODS. Komentáře v Rudém právu se, narozdíl od LN, vyjadřují k širšímu spektru politický aktérů. Stejně tak dostal v Rudém právu výrazně větší počet stran patřících k opozici možnost sdělit svá stanoviska. Rudé právo neobsahuje samostatně stojící fotografie či ilustrace související s rozdělením Československa.

3.3.8. Závěr kvantitativní obsahové analýzy

Rozpad dlouholetého soužití dvou států tvoří mezník, kolem kterého je vystavěno téma této diplomové práce. Mým záměrem bylo vysledovat mediální agendu (definici a popis tohoto termínu obsahuje podkapitola 2.3. Agenda-setting v teoretické části) dělení Československa skrze frekvenci výskytu českých politických aktérů a událostí.

Na začátku kvantitativního výzkumu jsem si stanovila čtyři hlavní výzkumné otázky. V předchozí kapitole jsem se snažila skrze interpretaci dat vyjádřených v tabulkách na tyto otázky odpovědět. Nyní se pokusím odpovědi znovu shrnout a zároveň porovnat výsledky nejen v obou denících, ale také mezi obdobími.

1. Jaké události se v jednotlivých denících v rámci tématu rozdělení vyskytovaly a které nejčastěji?

Na první otázku jsem získala odpověď analýzou událostí, které byly v Lidových novinách a Rudém právu pokryty v době od října 1992 do března 1993. V období říjen až prosinec 1992 obsahovaly více příspěvků souvisejících s rozdělením Lidové noviny. U většiny událostí se četnost jejich výskytu v LN a RP lišila. Z toho usuzuji i na různou míru důležitosti těchto událostí pro jednotlivé deníky. Analýza příslušné tabulky ukázala, že nelze jednoznačně určit oblast, kterou by ten který deník preferoval. Nicméně některé výraznější rozdíly v procentuálním zastoupení naznačují, že Rudé právo inklinovalo ke zobrazování tohoto tématu osobněji, tzn. jako záležitosti politických postojů. Ve druhém období, tedy leden až březen 1993, se naopak více příspěvků vyskytovalo na stránkách

Rudého práva. Celkově je však počet příspěvků nižší než v předchozím období. Důvodem snížení počtu událostí může být faktické rozdělení, a tedy přesun pozornosti na témata věnující se dalšímu vývoji samostatných republik bez odkazu na proběhnuvší dělení. Z tohoto pohledu by pak z analýzy příslušné tabulky vyplývalo, že obsah Lidových novin je tomuto osamostatnění od společné minulosti nakloněn více. Četnost výskytu většiny kategorií byla v obou denících odlišná. Celkově dávaly Lidové noviny spíše přednost událostem, které se zabývaly novým státem a upevňováním jeho vnitřní a vnější pozice. Rudé právo v souvislosti s rozdělením federace naopak preferovalo události více spjaté s životem a ekonomickou situací občanů. Porovnání analýzy období u obou deníků ukazuje na pokles zastoupení většiny kategorií souvisejících s rozdělením federace v prvních třech měsících roku 1993. Zde se do popředí výrazněji dostávají události zabývající se vazbami a problematikou nedořešených vztahů mezi Českou a Slovenskou republikou.

Ve druhé části první otázky jsem se soustředila na tři nejčastěji se vyskytující události v jednotlivých denících. V období říjen až prosinec 1992 se kategorie až na jednu událost lišily, což znovu ukazuje na odlišné vnímání jejich důležitosti mezi deníky. Z výčtu nejčastějších událostí v Lidových novinách soudím, že tento deník předkládal téma dělení jako danou věc a soustředil se spíše na proces vytváření budoucí České republiky. Rudé právo naproti tomu preferovalo zaměření na politické aktéry a vztahy a odkazovalo více k federaci. V období leden až březen 1993 je výčet tří nejčastějších kategorií obou deníků shodný, přestože jejich procentuální podíl mírně převažuje v Rudém právu. Důvodem shodnosti kategorií může být opět jak pokles událostí souvisejících s rozdělením federace, tak také výraznější orientace na formování pozice nového českého státu a nastavování sousedských vztahů se Slovenskem.

2. Kteří mluvčí, hlavní a druzí aktéři figuruji v jednotlivých denících?

Odpověď na tuto otázku jsem rozdělila na dvě části. První část zkoumala rozložení všech kategorií aktérů v jednotlivých denících. Zde jsem pro větší přehlednost sloučila aktéry do dvou položek, z nichž jedna představovala české politické aktéry, druhá pak všechny ostatní. Nepočítám-li položku absentujících mluvčích a druhých aktérů, pak v obou obdobích a u obou deníků převažovali ve všech proměnných političtí aktéři. Tento fakt potvrzuje mou domněnku o vnímání procesu dělení jako politického konstruktů. V obou obdobích se pak političtí činitelé více vyskytovali v Rudém právu než v Lidových novinách. Proto soudím, že téma rozpadu federace bylo tímto deníkem zobrazeno více jako výměna názorů a setkávání politických postojů, než tomu bylo v LN.

Vzhledem k tomu, že cílem kvantitativního výzkumu této diplomové práce je především zjištění frekvence výskytu českých politických aktérů, soustředila jsem se ve druhé části na podrobnější rozbor politických mluvčích, hlavních a druhých aktérů. Analýza proměnných v období říjen – prosinec 1992 ukazuje, že Lidové noviny upřednostňovaly hlasy koalice, především vedoucí ODS. Více citován byl také Václav Havel. Rudé právo, narozdíl od Lidových novin, umožňovalo konfrontaci vedoucí linie s názory opozičních stran, zejména s ČSSD. Celkový pohled na období leden až březen 1993 odhaluje, že zde Lidové noviny upřednostňovaly zejména ty politické činitele, kteří se přímo podíleli na výkonu státní moci (prezident, vláda, premiér). Podobnou frekvenci zastoupení jsem zaznamenala i v Rudém právu, kde však místo vlády jako celku byli preferováni samotní ministři. To interpretuji jako důraz na osobnější aspekt zobrazení státní moci. Stejně jako v předchozím období dostali i nyní v Rudém právu větší prostor zástupci opozice.

Při souhrnném pohledu na jednotlivé deníky potvrzuje častý výskyt koaličních stran i Václava Havla v obou obdobích mou původní hypotézu o preferenci těchto politických aktérů Lidovými novinami. V porovnání s LN dávalo Rudé právo více prostoru opozičním stranám, především ČSSD. Nicméně poměrně vysoká přítomnost koaliční ODA v obou obdobích a Václava Havla v druhém období dává tušit, že se Rudé právo snažilo jak o zdůraznění postoje opozice, tak také o zobrazení nejednotnosti vládní linie skrze kritické hlasy koaličních partnerů a prezidenta.

3. Kteří čeští političtí mluvčí, hlavní a druzí aktéři figuruji v jednotlivých denících v rámci nejčastějších témat?

Otázku výskytu politických aktérů v rámci nejčastějších událostí jsem podrobně zodpověděla v příslušných komentářích. Na tomto místě se pokusím především srovnat výsledky mezi obdobími. V říjnu až prosinci 1992 v Lidových novinách dominovali Václav Klaus, Václav Havel a členové koaličních stran. Ve srovnání s LN byl v Rudém právu dán větší prostor představitelům opozice. Václav Havel se v rámci tří nejčastějších událostí nevyskytuje. Soudím, že Rudé právo vnímalo tohoto aktéra jako bývalého federálního prezidenta, to znamená spíše jako soukromou osobu, která není nadále autoritou pro politická jednání. Období leden – březen 1993 vykazuje značnou podobnost v zastoupení politických aktérů v rámci nejčastějších událostí. Hlavní odlišností je absence kategorie *Václav Havel* ve dvou ze tří událostí v Rudém právu, a rovněž zastoupení širšího spektra opozičních stran. Tyto výsledky, kromě nízkého výskytu ČSSD ve druhém období,

považují za částečné potvrzení své hypotézy. V souhrnu lze menší četnost zástupců opozice v RP od ledna do března 1993 vysvětlit jako posun ve vnímání samotného rozdělení. Jakmile vznikly dva nové státy, byl proces dělení prakticky uzavřen a kritické hlasy opozice se soustředily na jiné oblasti.

4. V jakém typu příspěvku se čeští političtí aktéři nejčastěji vyskytovali?

V souhrnu kopíruje výskyt nejčastějších aktérů v kategoriích *Zpráva* a *Komentář* celkovou frekvenci politických aktérů v jednotlivých obdobích. Stejně tak je z jednotlivých kategorií v obou obdobích patrné, že Rudé právo věnovalo větší prostor opozičním stranám.

3.3.9. Možnosti dalšího výzkumu

Odpovědi na výše uvedené výzkumné otázky jsou výsledkem interpretace dat v tříměsíčních intervalech a zahrnují jen vybrané proměnné. Mé zkoumání tedy otevřelo prostor pro další bádání v této oblasti. Tématem pro budoucí výzkum může být analýza údajů po jednotlivých měsících, na základě které by bylo možné přesněji určit váhu jednotlivých kategorií událostí a politických aktérů v nich figurujících. Mé dělení totiž přineslo jisté zkreslení v tom smyslu, že došlo k potlačení těch událostí, které byly významné pouze v kratším časovém úseku, avšak pro proces dělení federace velice důležité (např. kategorie *Federální ústava* zahrnuje příspěvky o projednávání a schvalování ústavního zákona o zániku federace, které vycházely především na začátku prvního období).

Další možností detailnějšího rozboru nastolené problematiky je zohlednění proměnných *Plocha* a *Grafika*, které mohou přispět k potvrzení či přehodnocení důležitosti událostí a jejich politických aktérů.

3.4. Kvalitativní část výzkumu

Záměrem výzkumné části není pouze zjistit mediální agendu tématu rozdělení Československa, tedy typ a četnost výskytu událostí a politických aktérů, ale také postihnout způsob jejich reprezentace, tzn. odhalit významy zabudované jednotlivými deníky (viz kapitola 2.1.1 Pojetí reprezentace podle Stuarta Halla). K dosažení tohoto cíle jsem se rozhodla použít kvalitativní rozbor²⁵ redakčních sloupků. V následujících oddílech nejprve podrobněji proberu zvolenou metodu kritické lingvistiky jako způsobu analýzy diskurzu a specifikuji analyzovaný vzorek. Poté se budu věnovat interpretaci jednotlivých sloupků a v závěru se pro lepší orientaci pokusím získané výsledky shrnout a porovnat.

3.4.1. Metoda kvalitativní analýzy

Za metodický rámec jsem zvolila analýzu mediálního diskurzu²⁶ (*discourse analysis*). Ta však zahrnuje různé způsoby přístupu, které se některými svými postupy mohou překrývat. Norman Fairclough²⁷ ve své knize *Media Discourse* zmiňuje např. „lingvistickou a sociolingvistickou analýzu, konverzační analýzu (*conversation analysis*), sémiotickou analýzu“ nebo „socio-kognitivní model (*socio-cognitive model*)“ Teun van Dijk²⁸ (s. 20).

Pro účely této kvalitativní části výzkumu jsem si vybrala kritickou lingvistiku (*critical linguistics*), která vznikla jako jeden z typů analýzy diskurzu v 70. letech 20. století. Hlavním předmětem studia je zde mediální diskurz. Psaný či mluvený text je v rámci tohoto přístupu vnímán jako „multifunkční, vždy simultánně reprezentující svět (*ideational function*) a ustavující sociální vztahy a identity (*interpersonal function*)“ (Fairclough, s. 25). Takový text je považován za výsledek výběru z „dostupného systému možností slovní zásoby, gramatiky, atd.“ (tamtéž, s. 25). Diskurz pak v sobě zahrnuje jak „ideologické“, tak „lingvistické procesy“, které se navzájem ovlivňují (tamtéž, s. 25).

²⁵ Strauss a Corbinová definují kvalitativní výzkum jako „jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace“ (s. 10).

²⁶ V kontextu této analýzy je diskurz definován především jako „sociální konstrukce reality, forma vědění“ (Fairclough, s. 18).

²⁷ Norman Fairclough preferoval analýzu mediálních textů z pohledu kritické analýzy diskurzu (*critical discourse analysis*), viz např. článek *Political Discourse in the Media: An Analytical Framework*, s. 142-163 (In *Approaches to media discourse*. Edited by Allan Bell and Peter Garrett, Malden: Blackwell, 2005. s. viii, 287. ISBN 0-631-19888-1.)

²⁸ Např. van Dijkova socio-kognitivní analýza redakčních komentářů amerických deníků – viz článek *Opinions and Ideologie in the Press*, s. 21-63 (In *Approaches to media discourse*. Edited by Allan Bell and Peter Garrett, Malden: Blackwell, 2005. s. viii, 287. ISBN 0-631-19888-1.)

Z pohledu kritické lingvistiky jsou lexikální, gramatické či stylistické prvky textu potenciálními nositeli ideologie a účelem analýzy je např. odhalit, na čí zájmy odkazují.

Ve svém rozboru jsem se inspirovala přístupem Floriana Menze. Ten v článku *Manipulation strategies in newspapers: a program for critical linguistics* analyzuje zpravodajství a komentáře vlivného rakouského deníku *Neue Kronenzeitung* (KR) o tématu výstavby vodní elektrárny na Dunaji. Deník v rámci tohoto tématu sympatizoval s demonstrujícími ochránci životního prostředí a podporoval vypsání referenda o stavbě. Menz pomocí kritické lingvistiky zjišťoval, jak se podpora demonstrantů na stránkách deníku projevuje, „jaké strategie KR používá a jaké mýty jsou pro tento účel vytvořeny“ (s. 227). Autor se neomezil pouze na nalezení vědomě použitých lingvistických prostředků sloužících k dosažení pozitivního obrazu demonstrantů. Zaměřil se také na „podvědomou motivaci editorů“, která se může „dodatečně vyskytnout s těmito vědomě aplikovanými strategiemi ideologického lingvistického použití“, přičemž může jít o motivaci, která je v protikladu k navenek prezentovanému záměru (Menz, s. 230).

Podobnou cestu se snažím sledovat i já. Zároveň aplikuji některé pojmy zmíněné Menzem, konkrétně jde o nový mýtus a mýtickou referenční skupinu. Menz termín mýtus používá v souladu s pojetím Ronalda Barthes jako pojítko „sociálních skupin“, jež „reprezentuje jejich zájmy a vytváří společné východisko pro identifikaci“ (s. 233). Mediální produkty pak mají potenciál nové mýty vytvářet. Při vzniku takových mýtů „je jazyk nabit emocemi“, přičemž nabízí šablonu identifikace, která nahrazuje ... racionální myšlení“ (Menz, s. 234). Menz dále používá pojem mýtická referenční skupina přejatý od Murraye Edelmana. Jde o odkaz na více méně anonymní a nekonkretizovanou skupinu, která slouží k ospravedlnění názoru daného deníku (tamtéž, s. 236).

Vzhledem k možnostem této diplomové práce není následující analýza vyčerpávající interpretací významů. Spíše jsem se pokouším skrze výběr několika hlavních jevů nastínit možnosti reprezentace českých politických aktérů a ideologií²⁹ spojených s tímto zobrazením.

3.4.2. Vzorek komentářů pro Lidové noviny a Rudé právo

Na vzorek pro kvalitativní analýzu jsem aplikovala dvojí redukci. Nejprve jsem se rozhodla použít pouze redakční sloupky vyskytující se na titulní straně, u kterých

²⁹ Termín ideologie používám pouze jako odkaz na určitý soubor představ, hodnot, postojů a názorů určité skupiny. Vzhledem k cíli diplomové práce se nepouštím do hlubší analýzy tohoto konceptu.

předpokládám, že přímo vyjadřují stanoviska příslušných deníků. Zároveň nebude tento vzorek ovlivněn změnou uspořádání LN v polovině února 1993. Druhá redukce představuje výběr konkrétních témat. Rozhodla jsem se použít sloupky, které souvisí se třemi nejčastějšími událostmi pro každý deník a každé období. V Lidových novinách se však nevyskytoval sloupek k události *Ostatní ekonomické otázky* (leden – březen 1993), Rudé právo se zase nevyjádřilo ke vztahům se zahraničím (říjen – prosinec 1992). Vzhledem k tomu, že mi nejde o vytvoření jednoznačně reprezentativního vzorku, ale spíše o získání podkladu pro ilustraci možných způsobů reprezentace, nenahradila jsem absentující kategorie jinými. Zároveň jsem se zaměřila na celé sledované období (tedy říjen 1992 až březen 1993), protože předpokládám, že se postoje deníků k českým politickým aktérům před a po rozdělení Československa významně nezměnily. V souhrnu jde tedy o rozbor pěti sloupků pro každý deník řazených podle nejčastějších událostí.

3.4.3. Výsledky kvalitativní analýzy

V následující analýze nejprve interpretuji sloupky v Lidových novinách a poté v Rudém právu. V poslední části se pokusím získané výsledky shrnout.

3.4.3.1. Analýza sloupků v Lidových novinách

Sloupek ke kategorii Vztahy se zahraničím - období říjen až prosinec 1992

Sloupek Adama Černého *Oranžová* (viz Příloha č. 8) vyšel v Lidových novinách 29. října 1992. Jedním z hlavních témat zahraniční politiky byla asociační dohoda s Evropským společenstvím. Ta byla začátkem roku 1992 schválena pro celou ČSFR. S předpokládaným rozdělením federace se nyní jednalo o transformaci této dohody na samostatnou Českou a Slovenskou republiku. Začátkem října se např. český ministr zahraničí Josef Zieleniec domníval, že pokud se ČR a SR shodne na celní unii a rozdělení kvót, bude zbytek jednání jen technickou záležitostí. Předpokládal, že asociační dohoda bude muset být přenesena na obě země zvlášť – ovšem spojené v celní unii. Ta se pak bude navenek chovat jako subjekt, který podepsal asociační dohodu. Jednání visegrádské trojky (ČSFR, Maďarsko, Polsko) a ES naznačovala, že je vše na dobré cestě. Zhruba v polovině října se ale vyostřily spory uvnitř samotného Evropského společenství, které se týkaly zejména jeho další podoby.

Z velkých států Francie a Německo požadovaly spíše větší vnitřní integraci ES, kdežto předsedající Velká Británie prosazovala další rozšiřování. Zároveň mezi ČSFR a Maďarskem probíhal mezinárodní spor o dostavbu přehrady Gabčíkovo-Nagymaros. Federální vláda tuto dostavbu schválila a Maďarsko podalo stížnost k Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu. Česká strana se v dalším jednání ve FV od Gabčíkova distancovala s tím, že jde o slovenský, nikoli federální problém. Napjatou situaci se zabývalo i Evropské společenství, které pro tento účel zřídilo speciální komisi. Jednání však byla bezvýsledná, a tak ES koncem října prohlásilo mandát této komise za vyčerpaný, čímž zúčastněným stranám naznačilo, že vyřešení sporu je především na nich.

Sloupek reaguje na situaci, kdy se pod tíhou výše zmíněných událostí jednání o přenesení asociační dohody zkomplikovala. Text je do jisté míry varováním a apelem na reprezentaci ČR a také více méně pozitivním postojem vůči Evropskému společenství. V kontextu celkového zaměření Lidových novin se zde objevuje určitá rozpolcenost. Tento deník sympatizoval s koalicí a jejím postupem a zároveň podporoval orientaci na Západní Evropu jako protipól k zemím bývalého východního bloku (v textu označených jako *postkomunistická Evropa* (řádek 15)). Rozpolcenost se pak projevuje tím, že Adam Černý sice implicitně nadřazuje Evropské společenství nad republikami, nicméně se na některých místech textu snaží kritiku české strany (reprezentovanou premiérem Václavem Klausem) mírnit. V textu jsou tedy patrné tři hlavní jevy:

- nový mýtus Evropského společenství
- metafora cestování
- nadřazenost Evropského společenství a její mírnění

Nový mýtus Evropského společenství

Vztah k Evropskému společenství byl pro obyvatele České republiky (a samozřejmě také SR) poměrně novou zkušeností, a to nejen proto, že se snažili o členství dobrovolně. Zároveň představovalo tu část Evropy, se kterou se Česká republika (alespoň z pohledu Lidových novin) chtěla identifikovat. Evropské společenství pak neznamenal soubor jednotlivých vyspělých států, ale jeden referenční subjekt. V textu se mytologizace tohoto subjektu projevuje především personifikací, kdy ES vystupuje jako živá bytost:

...pro Společenství je významné... (řádek 15)

ES se vždy do poslední chvíle vyhýbalo přímým zásahům do sporu, nechtělo na sebe ani brát roli arbitra. Dává najevo ... (řádek 18-19)

Společenství jim nehodlá poskytovat výhody. (řádek 20)

Metafora cestování

Pro popis mezinárodních jednání autor použil metaforu cestování:

Už při příjezdu nevypadala ... situace na londýnské křižovatce... (řádek 1-2)

Přilétala se zavazadlem náhle ztěžklým betonovými bloky a kamením padajícím do Dunaje. (řádek 3-4)

Křižovatka značí střet různých cest, a také snahu přejet z jedné strany na druhou, změnit svou polohu. Jedním z cílů autora je tedy implicitně demonstrovat, že Česká republika má jako celek zájem na přidružení k ES. Druhý uvedený výrok je však skrytou výtkou republikám, které si s sebou nesou tíhu nevyřešeného sporu o dostavbu Gabčíkova-Nagymaros.

Druhou metaforou je přirovnání k dopravní signalizaci, které se objevuje v samotném názvu sloupku (*Oranžová*) a také dále v textu:

Zelenou v přinejmenším oranžovou změnil na semaforu návrh předsedy... (řádek 9)

Oranžová na semaforu symbolizuje výzvu „Pozor!“, při které je buď třeba zpomalit a připravit se na zastavení, nebo v případě neexistence jiných barev dbát zvýšené pozornosti dalšímu dopravnímu značení. V každém případě se ale předpokládá chování podle pravidel silničního provozu. Tato metafora zároveň slouží jako varování republikám, že vše nepůjde tak hladce, jak předpokládaly.

Nadřazenost Evropského společenství a její mírnění

Autorita Evropského společenství je naznačena už ve výše zmíněné metafoře dopravní signalizace. ES je tím, kdo ovládá semafor a určuje pravidla. Tato funkce není autorem zpochybňována a od ČR a SR se předpokládá, že se budou jejími pravidly řídit. Nadřazenost se projevuje i v dalších výrocích textu:

*Česká strana sice může opakovat, že slovensko-maďarský spor není její věcí, pro Společenství je ale významné, že v postkomunistické Evropě se objevil zárodek dalšího možného konfliktu. (řádek 14-16)
Pokud toho [řešení problému Gabčíkova republikami] nejsou schopny, Společenství jim nehodlá poskytovat výhody. (řádek 20)*

Jiným znakem strategie nadřazení ES je interpretace důvodů negativního či změněného přístupu Společenství k republikám a jeho omlouvání:

...od hostitele Johna Majora, předsedajícího ES, se vzhledem k vnitropolitickým potížím a k debatě uvnitř Společenství nedala čekat velkorysá gesta. (řádek 4-6)

A jugoslávská lekce vede k obezřelosti vůči ujišťování rozváděných stran, že se nic vážného neděje. (řádek 16-17)

Naopak částečně podřízené postavení republik je signalizováno např. neuvedením funkcí zástupců ČR a SR, kteří jsou v textu jmenováni pouze jako *Václav Klaus* či *Vladimír Mečiar* (řádek 6). Objevuje se však také v kontextu celých vět:

Václav Klaus a Vladimír Mečiar však doufali, že čerstvé memorandum... (řádek 6-7)

I když přijmeme názor Václava Klause, že Delorsův návrh lze ještě zvrátit, je třeba vzít výstrahu vážně. (řádek 12-14)

Sloveso doufat v první větě je znakem určité bezmoci. Když v něco doufáme, nemůžeme předmět této činnosti příliš ovlivnit, a zároveň si nejsme jisti výsledkem. Druhá věta pak může sloužit jako jisté zpochybnění názoru Václava Klause.

Jak jsem uvedla dříve, autor se zřejmě snaží nebýt vůči oficiální české reprezentaci příliš kritický, a proto negativitu mírní:

Tento obrat předchází jednání na nižších úrovních vůbec nenaznačovala. (řádek 11-12)

Lze namítnout, že pomoc integraci zemí střední Evropy do ES není dárkem, ani odměnou, je do značné míry investicí do vlastní budoucnosti Společenství. (řádek 22-23)

Tato strategie je však v kontextu dalších výroků dvojznačná. Neživotný aktér (*jednání*) v první větě odjímá ES vinu za obrat a může zároveň signalizovat, že si česká strana výsledky jednání špatně interpretovala. Druhá věta pak především spojením *lze namítnout* říká, že česká reprezentace sice může tímto výrokem argumentovat, nicméně to nic nemění na faktu, že se musí dále a více snažit.

Sloupek ke kategorii Státoprávní uspořádání – období říjen až prosinec 1992

Sloupek *Obchodníci s deštěm* (viz Příloha č. 9) Jiřího Fraňka vyšel v Lidových novinách 5. října 1992. Čtyři dny předtím neprošel ve Federálním shromáždění zákon o způsobech zániku federace, tedy základní dokument podmiňující rozdělení Československa. České koalici a slovenské HZDS se nepodařilo zajistit si dostatečný počet opozičních hlasů. Naproti tomu byl ten samý den přijat návrh Miloše Zemana (ČSSD) na transformaci ČSFR do Česko-Slovenské Unie. Zemanův projekt předpokládal vytvoření soustátí, které by uznávalo suverenitu obou republik se společnou hospodářskou a zahraniční politikou, prezidentem a Radou Unie. Výsledky zasedání Federálního shromáždění znamenaly komplikaci a pozdržení dalších jednání o osamostatnění republik.

Text sloupku je reakcí na problematiku dalšího státoprávního uspořádání a zejména kritikou české opozice, která se proti zákonu o způsobech zániku federace postavila. Souhrnným cílem textu je „zpochybnění protivníka/opozice“. K dosažení tohoto cíle Jiří Franěk používá pět hlavních strategií:

- polarizace skupin a jejich zájmů
- minimalizace významu opozice
- metaforické zobrazení politiků jako obchodníků
- ironizování opozice
- sémantický posun – zdánlivé uznání a zdánlivá tolerance

Polarizace skupin

Aby byly zpochybnění a případná degradace možné, je nejprve nutné definovat si její objekt. V textu jsou proti sobě postaveny dvě skupiny My (jako nositelé kladných vlastností) a Oni (jako záporné postavy). Členem skupiny Oni jsou primárně zástupci českých opozičních stran, kteří jsou ze začátku textu označeni jako *federalisté* a *unionisté* (řádek 3). Samotná pojmenování pak naznačují, že se negativní hodnocení vztahuje na všechny, kteří doufají v udržení nějaké formy společného státu.

Do kladné skupiny My patří autor sloupku a také čtenáři, potažmo voliči. K vyjádření sdílené perspektivy je použita první osoba množného čísla (např. *Připusťme...*(řádek 5), *Dejme tomu...*(řádek 11), *Buďme...*(řádek 23)), pasivum (*samostatný český stát je na čase stavět* (řádek 2)) i přímé určení referenční skupiny (*je na voličích, aby zvážili...*(řádek 18)). Naším zájmem je podle autora vytvoření samostatného českého státu

a odmítnutí federace v jakékoli podobě. Vzhledem k tehdejší politické situaci zahrnuje tato skupina implicitně také českou koalici a především ODS, která hrála v jednáních o rozdělení největší roli.

Použití množného čísla pro skupinu My a poměrně specifické určení protivníka ukazuje na předpoklad Lidových novin o inklinaci čtenářů k pravicovým stranám a jejich kladnému postoji k rozdělení federace. Zároveň je zde však jistá opatrnost. Pro případ, že by se mezi čtenáři vyskytli zastánci společného státu, je hned v první větě textu přítomen argument dřívějšího přijetí slovenské ústavy, která vstoupila v platnost 1. října 1992 a znamenala (alespoň podle Jiřího Fraňka) faktický i právní krok SR k rozdělení.

Minimalizace významu opozice

Nejlépe se „bojuje“ proti protivníkovi, který je slabý. Počet členů opozice je proto definován už na začátku textu přídatným jménem *poslední* (řádek 3). Tímto adjektivem autor naznačuje, že jsou zastánci federace v menšině. Většina se přidala na stranu odpůrců společného soužití a hlasy těch „posledních“ proto nejsou významné. Současně je tedy implikována výrazná převaha Našeho názoru, která je vyjádřena např. poslední větou *Budiž jim příznána* (řádek 31). Aplikujeme-li tuto vlastnost na širší ideologický rámec, kterým je předpokládáný příklon k demokratickému uspořádání, pak podle této perspektivy se vše řídí rozhodnutím většiny. Snaha vzdorovat je buď zbytečné úsilí, nebo popírání demokracie.

Metaforické zobrazení politiků jako obchodníků

Politici jsou v textu přirovnáni k obchodníkům s budoucností – se zbožím, za které neručí a které není vždy funkční. Na první pohled jde o výtku všem politickým aktérům. Negativní činy koalice jsou však minimalizovány: *Samozřejmě se předpokládá, že slibovaná budoucnost je prakticky možná* (řádek 19-20).

Opozice je ale popisována jako obchodník nedůvěryhodný, pochybný a nekompetentní. Toto hodnocení se vyskytuje jak v samotném titulku *Obchodníci s deštěm*, tak ve výročí v textu:

Co však nabízí česká opozice, to už budoucností bylo. (řádek 20-21)

Může se ten obchod dokonce zdát podvodný, vždyť se tu zjevně nabízí pochybené zboží. Buďme však tolerantní a připusťme, že to prodávající nemusí vědět. (řádek 22-24)

Ironizování opozice

Další strategií, kterou autor degraduje opozici je použití ironie či zesměšnění. Tato metoda je aplikována jak na samotnou charakteristiku členů opozice, kteří jsou označováni jako *zachránci společného státu* (řádek 9) nebo *naši hrdinové* (řádek 27), tak na popisu jejich cílů či postojů:

... po nějakých těch nutných peripetiích se vrátíme kamsi do zlatých časů před kompetenčním zákonem a lípa vzájemnosti rozkvetne ... Zachránci společného státu se dostanou do čítanek, ti nejlepší z nich si zaslouží i pomníky. (řádek 7-10)

Ironie spočívá především v představení protivníkovu postupu jako naivní pohádky s dobrým koncem, kdy jsou hrdinové po zásluze odměněni. Podrobnější pohled odkrývá další významy. Návrat do *zlatých časů kamsi před kompetenční zákon* (kompetenčním zákonem schváleným v prosinci 1990 přešly některé federální kompetence do rukou republik, aby se uklidnily rozjitřené česko-slovenské vztahy) a rozkvetlá *lípa vzájemnosti* může naznačovat návrat před rok 1990, kdy Československo jako státní útvar nebylo nikým oficiálně zpochybňováno. Spojení *zlaté časy* je projevem Jejich obdivu k minulosti a nostalgie, potažmo naznačeno Jejich zpátečnictví. Vezmu-li v potaz relativně krátkou dobu od pádu komunismu, může být tento výrok spojením opozice s minulým režimem.

Přesto poslední federalisté (od minulého týdne unionisté) tvrdošijně pracují na budoucím státoprávním uspořádání onoho bývalého státního útvaru. (řádek 3-4)

V kontextu celého prvního odstavce je tato věta vyjádřením nelogické a zbytečné činnosti, a také zlehčením či ironizováním aktérů.

... že se všichni kolem mýlí, jen oni mají pravdu ... (řádek 6-7)

Tuto větu pronášíme buď v pohoršení, nebo se shovívavým úsměvem nad naivitou, hloupostí či nabubřelostí druhého. Zároveň je ale tento výrok do jisté míry dvojsečný. Autor text koncipoval jako kontrast naivního a pochybného postoje opozice s Naším racionálnější pohledem na dělení federace. Výše uvedená věta však spíše než „racionalitu“ může značit autorovu avizovanou povýšenost a vyvolat tak sympatie k opozici.

Sémantický posun – zdánlivé uznání a zdánlivá tolerance

Ke zpochybnění či degradaci postoje a názoru opozice autor používá také strategii sémantického posunu. Jde o zdánlivé uznání váhy opozičního přístupu:

Připusťme čistě teoreticky, že je tu ještě jistá šance pro takzvané zachraňování společného státu. Dejme tomu, že se všichni kolem mylí, jen oni mají pravdu a že se jim ji podaří prosadit ... (řádek 5-7)

Dejme tomu, že to není úplně vyloučeno, ale pravděpodobnost je pranepatrná... (řádek 11-12)

Na první pohled autor připouští pravdivost opozičního názoru. Vzápětí ji však vyvrací ironickým popisem takového názoru nebo nabídnutím „reálnějšího“ vlastního pohledu. Vzhledem k tomu, že se Lidové noviny hlásily k nedávno nastolenému demokratickému zřízení, bylo pravděpodobně nutné zdánlivě demonstrovat pluralitu názorů.

Sloupek ke kategorii Ústava – období říjen až prosinec 1992

Sloupek Petra Janyšky *Prubířský kámen* (viz Příloha č. 10) vyšel v Lidových novinách 15. října 1992. V té době se česká, potažmo federální politická scéna nacházela v jakémisi meziprostoru. Přestože byly po setkáních české a slovenské reprezentace přijaty návrhy mezistátních smluv, a také se vypjatě diskutovalo např. o dělení federálního majetku, nebyl stále přijat zákon o zániku federace, který by ústavně určoval způsoby rozdělení ČSFR. Na Slovensku už od 1. října platila ústava. A i když už česká reprezentace počítala s osamostatněním, o podobě základního právního dokumentu suverénního státu se teprve jednalo. V ČNR byla vytvořena komise pro přípravu ústavy, která se na začátku října zabývala především nejasnostmi kolem úlohy senátu, územněsprávním členěním samostatné České republiky a podobou Listiny základních práv a svobod. 13. října 1992 se sešli představitelé koaličních stran, předseda a místopředsedové ČNR a představitelé vládních poslaneckých klubů (tzv. „třináctka“), aby tyto sporné body projednali. Na setkání došlo ke shodě ve většině bodů. Česká opozice, reprezentovaná zejména ČSSD, se ale proti návrhu postavila. Nesouhlasila především s přijímáním ústavních zákonů a volbou prezidenta pouhou většinou a požadovala souhlas tří pětin poslanců. HSD-SMS zase vnesla požadavek ústavního zakotvení územněsprávního členění Moravy jako jednoho ze

dvou celků (tedy Čechy a Morava). Takové uspořádání si dokázal představit i bývalý federální prezident Václav Havel. S tím však nesouhlasil zejména Václav Klaus, podle něž by se tak vytvořila zbytečná dualita. Ústava tedy byla v době publikování sloupku pouze ve fázi návrhu (bez ucelených hlav a paragrafů) a navíc nebylo vůbec jisté, že schvalováním v ČNR projde.

Tématem sloupku Petra Janyšky je apel na brzké vytvoření a schválení české ústavy vystavěný na hlavním argumentu obrazu České republiky v zahraničí. Důraz na to, co si o nás budou ostatní, tedy západní a tudíž demokratické, země myslet je patrný např. v použití slova *prestiž* (řádek 1 a 5). Text je dále určitou výtkou a vyjádřením nedůvěry v koaliční strany reprezentované zejména ODS a Václavem Klausem (ostatní vládní strany jsou definovány pod souhrnným názvem *vládní koalice* (řádek 24) nebo označením *její partneři* (řádek 35)). Tato výtka je podpořena i dvojznačným výrokiem o jednotném postoji opozice proti vládnímu návrhu ústavy. Zde se tedy projevuje určitý rozpor s předpokládaným pozitivním hodnocením koalice Lidovými novinami. Při celkovém pohledu je možné rozpoznat čtyři hlavní jevy:

- metafora prubířského kamene
- nový mýtus demokratického západního světa
- mýtická referenční skupina
- obraz nedůvěry v postup koalice (relativizující částice, modální slovesa a dvojznačnost)

Metafora prubířského kamene

Základním rámcem pro vnímání celého sloupku je metafora prubířského kamene, tedy zkoušky, která má definitivně ověřit hodnotu určité věci a situace nebo způsobilost k nějaké činnosti. Zkouška se vztahuje jednak k tomu, jak Česká republika obstojí v očích zahraničních států, a současně jak česká koalice uspěje v jednání o české ústavě. Tato metafora se dále v textu projevuje použitím podmiňovacího způsobu (*jestli, kdyby*), tázacích vět (např. *Myslíte, že to půjde v klidu?*(řádek 3)) nebo konkrétními slovesy (*zvládnou, prokázat*).

Nový mýtus demokratického západního světa

Pro Petra Janyšku a potažmo celé Lidové noviny je podstatné postavení České republiky ve vztahu k zahraničním státům. Tento důraz je patrný už v samotném strukturování sloupku, kdy jsou tři ze čtyř odstavců věnovány zobrazení České republiky ve vztahu k zahraničí, i v jednotlivých výrociích, např.:

Právě tak důležité ale bude formální podoba, v jaké se nové státy představí mezinárodnímu společenství. (řádek 8-9)

Předpokládané hodnocení ze strany zahraničních států představuje slovo prestiž:

Prestiž Československa jako zóny klidu a snášenlivosti v zahraničí rapidně klesá. (řádek 1-2)

Pokud Češi a Slováci rozdělení zvládnou, prestiž může znovu bleskově vyskočit. (řádek 5)

Hlavní mýtickou referenční skupinou je zde západní Evropa. Její nejdůležitější charakteristikou a hodnotou je demokratické uspořádání. Implikovaným cílem České republiky by pak mělo být její následování. Autor hodnotí tento cíl jako *ideální* (řádek 7) a zároveň upřesňuje, co má být jeho obsahem, např.:

Budou to dva státy se vším, co k demokratické zemi patří, tj. právním systémem na výši požadavků Rady Evropy, zajišťujícím práva jednotlivce i menšin, s ústavou, prezidentem atd.? (řádek 10-12)

Naznačený postup a identifikace referenční skupiny dále legitimizují autorův požadavek na brzké vytvoření celistvé české ústavy:

Jakási malá ústava, tj. soubor stávajících zákonů, rozšířených třeba o zavedení úřadu prezidenta by v cizině budila asi velké pochyby. (řádek 21-23)

Bez ní[ústavy] by byl nahlížen[český stát] jako cosi podezřelého, nesolidního a neevropského. (řádek 14-15)

Druhá věta je zároveň další charakteristikou Evropy, tedy subjektem, se kterým se má Česká republika identifikovat. Z pohledu autora je vše evropské důvěryhodné a solidní.

Evropský právní systém a demokratické uspořádání je podle Petra Janyšky autoritou (např. *právním systémem na výši požadavků Rady Evropy* (řádek 10-11)) a zároveň slouží jako hlavní argument pro sestavení české ústavy. Aby tento argument nemohl být vyvrácen, autor zdůvodňuje neexistenci britské ústavy:

V Evropě nemá konstituci pouze Británie, která ji však nahrazuje o to pevnějším právním systémem opřeným o kontinuitu staletí. (řádek 16-18)

Tato fráze využívající podstatných jmen cizího původu (*konstituce, kontinuita staletí*) pravděpodobně slouží k vyvolání úcty a uznání důvodů pro absenci tohoto právního dokumentu.

Mýtická referenční skupina

Cílem autora je tedy poukázat na nutnost vytvoření české ústavy. Aby podpořil svůj záměr, používá P. Janyška také strategii mýtické referenční skupiny znalců:

Není tak důležité, zda bude česká ústava přijata (jak doporučují znalci) ještě za fungování federace nebo zda k tomu dojde (jak žádají opačné hlasy) až po vyhlášení nového státu. (řádek 18-20)

Autor odkazem na doporučení znalců legitimizuje svůj názor, že ústava je potřebná co nejdříve. Stejně tak je zde implicitně vyjádřen pohled na osoby, které přijetí ústavy odkládají. Skupina *opačné hlasy* zde stojí v kontrastu k odborníkům a jde tedy o lidi, kteří problematice nerozumí nebo nepochopili vážnost situace.

Další referenční skupinou jsou *zahraniční novináři a politici* (řádek 3), skrze které autor komunikuje vlastní *nutkavou* obavu z nejasné situace kolem rozdělování federace a jejím dopadu na mezinárodní obraz České republiky.

Obraz nedůvěry v postup koalice

Nedůvěra ve snahu koalice je vyjádřena podmiňovacím způsobem ve větách (*má-li být ústava* (řádek 25), *kdyby nebyla [ODS] schopná...*(řádek 33-34)) a relativizujícími částicemi (*prý, však*).

Dále se autorova pochybnost, zda koalice zná a bude aplikovat správný postup, odráží v použití modálních sloves moci a muset:

ODS a její partneři nemohou v téhle chvíli prosazovat jen své představy, musí být silou zodpovědnou za nový stát, schopnou kompromisu. (řádek 35-36)

Petr Janyška zmiňuje nutnost konsenzu politických stran ohledně ústavy. Poukázáním na shodu *širšího demokratického spektra* (řádek 26) uznává demokratické založení některých opozičních stran. Odkaz na příslušnost k demokratickým hodnotám zde může vytvářet identifikační rámeček kladných vlastností. Následující souvětí:

Potíž je však v tom, že opozice je v některých svých náhledech odlišných od koalice jednotná, preferuje tradiční zemské uspořádání (s Moravou – kterou doporučuje i V. Havel), kdežto V. Klaus výrokem o správních celcích do dvou miliónů obyvatel s Moravou zjevně nepočítá. (řádek 27-30)

však obsahuje jistou dvojznačnost. Zaprvé podstatné jméno *potíž* v souvislosti s jednotností opozičních stran může na první úrovni odkazovat k výše uvedené interpretaci. Problémem obecně je jednotnost opozičních demokratických stran s dalšími stranami, které inklinují spíše k totalitnímu uspořádání, což může být vnímáno spíše negativně. Na druhé straně ale jednotnost opozice získává určitý plusový kredit zmínkou o stejném názoru Václava Havla. Havel v době publikování tohoto sloupku neměl žádnou politickou funkci (z postu federálního prezidenta odstoupil v červenci 1992). Použití spojky *i (...kterou doporučuje i V. Havel)* ukazuje, že pro Petra Janyšku a Lidové noviny byl stále (alespoň morální) autoritou. Lze pak usuzovat, že LN předpokládají stejné vnímání Václava Havla u svých čtenářů, čímž také není postoj opozice jednoznačně odsouzen. Rovněž se dostává do protikladu stabilní, ale neofenzivní názor opozice (slovesa *preferuje, doporučuje*) a nesmlouvavý přístup Václava Klause (*zjevně nepočítá*). Proto se tedy můžeme ptát o čí *potíž* jde. V kontextu této interpretace pak slovo *potíž* není negativním hodnocením jednotnosti opozice, ale vztahu mezi koalicí a opozicí a implicitním vyjádřením obavy z neústupnosti koalice (jmenovitě jejího zástupce Václava Klause).

Sloupek ke kategorii Měnová unie/odluka – období leden až březen 1993

Sloupek Martina Weisse *Důvěra* (viz Příloha č. 11) Lidové noviny otiskly 8. února 1993. Přes dřívější popírání brzkého oddělení oznámil český ministr financí koncem ledna, že pro měnovou odluku je vše připraveno a čeká se pouze na vhodné ekonomické podmínky v obou republikách. Občané byli znovu vyzváni, aby hospodařili pouze s penězi, které potřebují na nezbytný provoz domácnosti a zbytek si uložili do peněžních ústavů. Tento krok měl snížit počet peněz v oběhu, jejich rychlejší okolkování a eliminovat

budoucí fronty na přímou výměnu bankovek. 2. února Václav Klaus oficiálně oznámil zánik měnové unie ze 7. na 8. února 1993. Výměna peněz proběhla téměř bez problémů mezi 4. a 7. únorem na pobočkách České spořitelny a poštách. Každý občan si mohl přímo vyměnit okolované bankovky v maximální hodnotě 4000 korun, zbytek musel být uložen v bance. Kurz staré a okolované měny byl 1:1. Postupně pak měly být okolované bankovky stahovány z oběhu a nahrazovány novými.

Sloupek vyšel v den vstoupení měnové odluky v platnost. Jeho cílem je ocenění občanů a zároveň určitá podpora autority Václava Klause, který podle Lidových novin reprezentuje jimi podporovaný demokratický režim vládnutí. K dosažení tohoto cíle autor používá tři hlavní strategie:

- nový mýtus důvěry
- kontrast
- mýtická referenční skupina obyvatelstva

Nový mýtus důvěry

Důvěra je subjektivní pocit člověka, tedy víra nebo ochota věřit, že se může spolehnout např. na dobro, sílu, či schopnosti něčeho nebo někoho druhého. V textu je však tento individuální pocit zmnožen. Jeho nositeli jsou všichni občané a jde tak o jakousi kolektivní vlastnost. Zároveň se zde z pocitu stává předmět: *důvěra v měnu se buduje obtížně* (řádek 12), *se tu... vytvořila důvěra v měnu* (řádek 24), *mohl Václav Klaus používat důvěru v korunu ve volební kampani* (řádek 25-26).

Důvěra v měnu pak podle autora symbolizuje důvěru v demokratický systém:

V klidu a více méně beze slov se tu během tří let vytvořila důvěra v měnu. To se zatím nepovedlo v žádné postkomunistické zemi. (řádek 24-25)

Měnová odluka ukazuje, že z této důvěry roste i důvěra ve vládu, vládu práva, v režim. (řádek 26-27)

Kontrast

Hlavní strategií pro vykreslení úspěchu vlády a potažmo celého stávajícího uspořádání je použití kontrastu. Zde autor porovnává negativní zkušenost s měnovou reformou provedenou v roce 1953 a právě proběhnuvší měnovou odlukou. Zároveň jsou do protikladu postaveni zástupci obou režimů, tedy premiér Václav Klaus a Antonín

Zápotocký. Přístup vládních míst před těmito dvěma událostmi byl sice podobný: česká vláda *opakovala jako zaklínadlo* (řádek 1-2) a komunistický prezident *veřejně ujistil* (řádek 7), lišil se však svým záměrem. Obě dvě události v kontextu celého sloupku pak na obecnější úrovni zastupují dva systémy vládnutí a jejich hodnoty: kdo ujišťuje v demokracii, mluví pravdu; kdo ujišťuje v totalitním režimu, lže.

Mýtická referenční skupina obyvatelstva

Mýtická referenční skupina obyvatelstva slouží autorovi k ilustraci rozdílu mezi přístupem dvou režimů. Obyvatelstvo zde vystupuje jako jakýsi arbitr úspěchu či neúspěchu:

Obyvatelstvo si to samozřejmě velmi dobře pamatovalo. (řádek 8)

Chybný krok je ale zapsán na desetiletí v kolektivní paměti, a na tu prohlášení vlády a zákony Parlamentu moc neplatí. (řádek 14-15)

Kdyby lidé nevěřili, že jim po osmém únoru na knížkách jejich peníze zůstanou, asi by se snažili je co nejrychleji utratit za zboží, které je doma a které se počítá. (řádek 18-19)

Zároveň mají některé výroky o chování obyvatelstva neživotný podmět nebo jsou uvedeny v pasivu:

Na vkladní knížky se přesunulo tolik peněz, že narychlo zmobilizovaná síť výměnných míst poslední den neměla komu staré bankovky vyměňovat. (řádek 21-23)

V klidu a více méně beze slov se tu během tří let vytvořila důvěra v měnu. (řádek 24)

Na první pohled není jasné, kdo byl původcem takového chování. V kontextu celého sloupku jde ale o implicitní pochvalu a ocenění nejen správných činů obyvatel, kteří „ukládali a věřili“, ale také zástupců českého státu, tedy vládní koalice a Václava Klause, a potažmo i demokratického systému.

Gradace

Závěr sloupku je vyústěním souboje dvou systémů i občanů sebe samých. Trochu jako v pohádce s dobrým koncem kladný hrdina Václav Klaus *zvítězil nad Zápotockým* (řádek 29). Zároveň symbol zla a strachu, tedy komunistický režim, může být podle autora považován za navždy odstraněný: *komunismus byl definitivně pohřben* (řádek 28-29).

Sloupek ke kategorii Vztahy mezi ČR a SR – období leden až březen 1993

Sloupek Jiřího Fraňka *Nemístný optimismus* (viz Příloha č. 12) vyšel v Lidových novinách 24. března 1993. V té době probíhal vyostřený spor se Slovenskem o splácení závazků a pohledávek mezi českými a slovenskými podniky. Pravidla pro tyto finanční operace byla stanovena už před měnovou odlukou v únoru 1993. Tehdy vlády obou republik schválily platební dohodu, podle které se měly pohledávky a závazky hradit ve dvou okruzích. První okruh zahrnoval splácení závazků vzniklých před měnovou odlukou, tedy před 8. únorem, v kursu měn 1:1, na čemž by v případě devalvace slovenské koruny trátili čeští podnikatelé. Druhý okruh pak zahrnoval vyrovnání dluhů vzniklých po měnové odluce, které by byly prováděny standardním clearingovým systémem vázaným na ECU (European Currency Unit). Smlouva také zajišťovala způsoby a podmínky oboustranného placení za zboží a služby. Český ministr financí v únoru ujišťoval, že pokud dojde k devalvaci slovenské koruny, české podniky a občané to nepocítí. Už začátkem března 1993 se ale objevily první problémy. Obchod se Slovenskem výrazně poklesl. Také se projevila neschopnost slovenských podniků platit za české zboží. Objem závazků ČNB odhadla zhruba na 40 miliard korun. Neexistovaly účinné prostředky pro vymáhání pohledávek. Slovenská republika však na tuto situaci nereagovala a zároveň otálela s projednáváním a přijetím dalších majetkových dohod. Proto česká vláda přistoupila ke kontroverznímu kroku, kterým bylo pozastavení předávání akcií českých podniků slovenským (a současně i českým) akcionářům. Tehdy se Václav Klaus přirovnal k šachistovi. Řekl, že česká vláda zadrží akcie slovenských diků jako zástavu do podepsání rámcových majetkových smluv. Krok české vlády vzbudil vlnu nevole (nejen) slovenské strany. Prezident SR jej označil za jistou formu znárodnění, premiér Vladimír Mečiar pak za akt diskriminace. V době publikování článku nebylo stále jisté, jestli a kdy dojde k vyrovnání závazků a ustálení ekonomických vztahů.

Sloupkem Jiří Franěk reaguje na přístup slovenské strany k česko-slovenským hospodářským vztahům. Explicitní kritika Slovenska je pak doplněna o implicitnější negativní hodnocení přístupu Václava Klause. To vše je podáváno skrze ironický nadhled autora, který se zároveň identifikuje se čtenáři.

Polarizace skupin

Hlavním jevem textu je polarizování „zlobivého“ Oni a Nás ironicky nahlížejících na stávající situaci. Skupina Oni zahrnuje Slovensko jako celek, vládu, HZDS a slovenské podniky. K Nám kromě autora patří čtenáři LN (použití plurálu sloves), potažmo česká politická reprezentace a případně všichni občané a podnikatelé (vyjádření v identifikační skupině *české a moravské podniky, ale nejen podniky* (řádek 8-9)). Polarizace je naznačena hned na začátku sloupku výrokem *mezi Prahou a Bratislavou* (řádek 1). Hlavní města obou států jsou metonymií pro státní orgány reprezentující Českou a Slovenskou republiku. V širším slova smyslu představují republiky jako celek.

Negativní obraz Slovenska

Slovenská republika je autorem textu zobrazena jako zništný neplatič, který nedrží ujednání:

...pozice dlužníka je výhodnější než pozice věřitele a politická kultura HZDS, jak ji známe, není přecitlivěle skrupulózní: slovenská vláda tuto výhodu naplno využije. (řádek 16-18)

Synonymem pro SR je pak podle Jiřího Fraňka HZDS a její vypočítavé, bezohledné jednání. Zároveň je zde aplikováno připodobnění Slovenska k rozvojovému státu:

Stojíme totiž tváří v tvář neradostnému zjištění, že slovenská politická reprezentace hodlá problém dluhů řešit stylem, jenž se osvědčil v Africe: prostě neplatit. (řádek 9-11)

Nemáme, nedáme, možno-li zapřeme. (řádek 11)

Parafrázování přístupu slovenské strany ve druhé větě slouží k zesílení negativních emocí vyvolaných větou předchozí.

Ironický nadhled

Autor předkládá text ze sdílené perspektivy a ironického nadhledu na podvodné chování Slovenska. Ten se projevuje především používáním první osoby množného čísla:

...zejména víme-li, s kým máme tu čest. (řádek 5)

Nedělejme si iluze, ... (řádek 16)

Nadhled a očekávání negativních činů Slovenska obsahuje také věta:

*Po „sametovém rozvodu“ přišlo to, co přijít muselo, totiž normální nechutná tahanice o majetek.
(řádek 2-4)*

Lidové noviny byly rozdělení federace nakloněny. Ze zmíněného výroku lze ale usuzovat, že autor počítal s možným výskytem „profederálních“ čtenářů, kteří vnímají vzniklé hospodářské komplikace jako negativní důsledek zbytečného zániku Československa. Proto jsou problémové ekonomické vztahy hodnoceny jako přirozené či předvídatelné – „s těmito potížemi jsme počítali“.

Kritika Václava Klause

Text sloupku je na prvním místě kritikou Slovenské republiky. Negativně hodnocen je však i Václav Klaus. Premiér byl nejvýraznějším aktérem v dělení ČSFR, které LN vnímalo spíše pozitivně. Autor zřejmě nechtěl s ohledem na orientaci deníku explicitně zpochybnit Klausovo jednání, a proto pro jeho kritiku aplikuje zmírňující strategie. Jednou z nich je používání trpného rodu, který zdánlivě ponechává čtenářům chybné kroky racionálnímu posouzení:

Jediné, co může dodatečně zamrzet...(řádek 6)

Dnes se nabízí otázka...(řádek 19-20)

Poslední rošáda s pozastavením akcí se ukázala jako tah dosti dvojsečný, nyní už, zdá se, ... (řádek 21-22)

Třetí věta je odkazem na pozastavení výdeje akcí slovenským akcionářům. Vyostřené diplomatické vztahy jsou slovy *dosti dvojsečný* a *zdá se* na první pohled relativizovány, jde však o implikovanou kritiku.

Autor zároveň používá metaforu šachisty, tedy přirovnání, které vyslovil sám Václav Klaus. Rozvinutí této metafory pak autorovi slouží k „bezrestnému“ zpochybnění správnosti Klausových kroků, např. *strategicky nedomyšlená partie* (řádek 20-21), *dobré tahy došly* (řádek 22) či výše zmíněný výrok *tah dosti dvojsečný* (řádek 21-22).

3.4.3.2. Analýza sloupků v Rudém právu

Sloupek ke kategorii FS a FV – období říjen až prosinec 1992

Sloupek Kateřiny Perknerové *Nejlepší ze špatných řešení* (viz Příloha č. 13) vyšel v Rudém právu 21. prosince 1992 a je reakcí na předchozí jednání o transformaci poslanců Federálního shromáždění. S blížícím se zánikem Československa vyvstala otázka dalšího působení federálních poslanců. Začátkem prosince vláda projednávala zákonné úpravy ustavení prvního senátu Parlamentu ČR, do kterého by měli být převedeni poslanci FS. Vládní návrh této transformace ve skutečnosti obsahoval tři varianty. První varianta s přechodem vůbec nepočítala. Druhá předpokládala přechod všech 174 poslanců, kteří by tvořili Prozatímní radu zastupující do voleb v roce 1994 senát. Třetí variantou bylo vytvoření Prozatímního senátu, který by vznikl výběrem senátorů z řad poslanců FS, přičemž volba by byla na jednotlivých politických stranách. Zároveň se začalo uvažovat, že by z FS nepřešli všichni poslanci, ale pouze 81 až 100 z nich. Poměr sil měl odpovídat složení tehdejšího parlamentu. Pro naplnění senátu federálními zákonodárci byla ODS, KDS a KDU-ČSL. Proti se postavily opoziční strany a koaliční ODA. Ta také prosadila, aby transformace poslanců FS byla projednávána jako samostatný zákon a nezablokovala přijetí české ústavy případnými neshodami. 15. prosince 1992 ČNR jednohlasně schválila tzv. recepční zákon, který stanovil, že působnost Federálního shromáždění ČSFR zánikem federace přebírá ČNR. To mj. znamenalo, že federální poslanci budou od 1.1.1993 bez funkce a do poslaneckých klubů ČNR pravděpodobně nepřestoupí. Následující den byla přijata Ústava ČR, podle které se měl Parlament skládat z Poslanecké sněmovny a Senátu. Na tajném hlasování ČNR 19. prosince 1992 nezískal konečný vládní návrh ústavního zákona o ustavení Prozatímního senátu (buď všichni poslanci FS, nebo jen s 81) potřebnou tří pětinovou většinu. Václav Klaus pak prohlásil, že tento návrh bude předkládat tak dlouho, dokud jej ČNR nepřijme. Tvrdil, že je mu lhostejné, jestli přejdou všichni poslanci nebo jen část, ale že přejít musí, jinak by byl zákonodárný proces podle nové ústavy narušen. Hlasy by chyběly např. při volbě prezidenta. Zároveň nové volby (jeden z hlavních požadavků opozice) odmítal, protože by mohlo dojít k destabilizaci vznikajícího samostatného státu.

Autorka reaguje na situaci po nepřijetí ústavního zákona o Prozatímním senátu. Rudé právo se identifikovalo spíše s levicově orientovanými politickými stranami a svým

zaměřením vystupovalo jako alternativa k vládní politice. Kateřina Perknerová v textu na první pohled souhlasí s názorem vládní ODS a KDU-ČSL (ti jsou zde označeni jako *lidovci* (řádek 12) – což může mít za cíl snížit váhu či autoritu této strany na úkor ODS) na způsob transformace federálních poslanců. Tento souhlas je však různými strategiemi ospravedlňován a je prezentován jako účelový, aby nevznikl dojem, že se autorka s koaličním postupem identifikuje. Její odtažitý postoj je demonstrován už v samotném názvu sloupku – *Nejlepší ze špatných řešení*. Podle ní jsou sice všechna východiska ze stávající situace neuspokojivá, ale jiná alternativa neexistuje. Proto je řešením přijmout menší zlo. Určitý odstup je legitimizován i přítomností mýtické referenční skupiny občanů, kteří *jsou nakloněni vnímat celý spor jako boj o trafiky pro federální zástupce lidu* (řádek 4-5). Ke zdůvodnění či ospravedlnění svého souhlasu s názorem opozice autorka používá následující jevy:

- kontrast politických postojů
- odkaz na vyšší autoritu
- relativizace

Kontrast politických postojů

Vymezením postojů jednotlivých politických aktérů si autorka připravila půdu pro zdůvodnění svého příklonu k názoru části koalice. Proti sobě jsou postaveny především názory ODS (na druhém místě KDS a KDU-ČSL) a ODA (spolu s opozicí). Na druhé úrovni by tedy bylo možné hovořit o snaze zobrazit nejednotnost koaličních stran a tedy eliminovat jejich sílu nebo moc. Tento postup pak ulehčuje příklon k názoru jedné z nich. Zobrazení nejednotnosti však není explicitně vyjádřeno, vyplývá buď z kontextu popisů jednotlivých přístupů na začátku sloupku, nebo je ve výrocích zmíněno jako neoficiální:

V kuloárech přetřásaný vznik frakce v ODS koneckonců napovídá o mnohém. (řádek 21-22)

Odkaz na vyšší autoritu

Nejméně konfliktním způsobem, jak argumentovat pro svůj postoj je odkaz na vyšší společný zájem. V textu takovou sdílenou autoritu představuje *potřeba vznikajícího českého státu* (řádek 13-14), *právní pořádek* (řádek 14) a *filozofie právě přijaté ústavy* (řádek 16). Podobnou taktikou je použití výroků, které znamenají ohrožení společného

zájmu či vyšší autority: *destabilizující moment politické scény* (řádek 19) nebo *stranický puč* (řádek 21), tedy negativní změna např. k autoritářskému uspořádání.

Relativizace

Kateřina Perknerová ospravedlňuje svůj souhlas také jeho relativizací skrze specifické hodnotící pojmy, např. *nepopulární* argument (řádek 13), tedy názor se kterým hodně lidí nesouhlasí. Dále autorka hodnotí svůj postoj jako *rozumný, čti pragmatický* (řádek 22-23). Takovou charakteristikou naznačuje, že ke svému názoru došla po chladné racionální úvaze, což zároveň znamená, že si od ODS a dalších dvou koaličních stran drží odstup.

Sloupek ke kategorii Vztahy mezi ČR a SR – období říjen až prosinec 1992

Sloupek Kateřiny Perknerové *Úsměvy s rozbuškou* (viz Příloha č. 14) vyšel v Rudém právu 27. října 1992. Text reaguje na setkání národních vlád na Javorině ve Vysokých Tatrách v pondělí 26. října 1992. Na předchozích jednáních v Jihlavě a v Praze-Kolodějích se obě strany dohodly, že budou dále pokračovat v jednoznačných krocích vedoucích k rozdělení federace (tedy žádná konfederace nebo Česko-Slovenská Unie) a dále na projednání hlavních bodů dvoustranných smluv a federálních zákonů (např. kompetenční zákon, rozpočet, měnová unie nebo bezcelní výměna zboží). Na Javorinském setkání pak byla projednána sada dalších dvoustranných dohod, např. dohoda o zaměstnanosti a sociální péči nebo o udělování občanství (české občanství v ČR, na Slovenku možné občanství dvojí). V případě druhé jmenované dohody si však česká strana vymohla, že bude schvalována na úrovni národních rad, nikoli vlád. Hlavním výstupem z tohoto setkání pak bylo Memorandum české a slovenské vlády pro Evropské společenství, které obsahovalo především zásady smlouvy o celní unii a deklarovalo těsnou ekonomickou a politickou spolupráci a vysokou míru hospodářské integrace obou zemí. Projekt celní unie předpokládal existenci orgánu, který bude obě republiky navenek reprezentovat ve věcech zahraničního obchodu. Podle ministra zahraničí Josefa Zieleniece byl hlavní podmínkou pro přenesení asociačních dohod s ES na budoucí samostatné státy. Setkání na Javorině však nepřineslo posun v nejožehavějších otázkách: dělení armády a zejména dělení federálního majetku, kdy si Vladimír Mečiar kladl podmínky k navrženému

poměru dělení 2:1 a jako nátlakovou metodu použil např. zmínku o možném přerušení dodávek plynu a ropy ze Slovenska. Tyto dva body měly být projednány na další schůzi v Židlochovicích. Nejasná situace panovala i v otázce přehrady Gabčíkovo-Nagymaros, kdy se česká vláda a později i čeští federální ministři od dostavby distancovali s tím, že jde o slovenský problém.

Autorka v textu reaguje především na stav jednání mezi českou a slovenskou stranou. Na aktéry těchto jednání se dívá jakoby s odstupem, a zároveň naznačuje pochybnost, zda jsou vládní činitelé opravdu schopni vše vyřešit tak, jak navenek tvrdí. Z kontextu sloupku pak vyplývá, že se autorka distancuje od celkového postupu vlád a jejich cíle rozdělit federaci. Opět se zde projevuje linie Rudého práva, které se profilovalo jako mediální alternativa k politice české vlády. Na druhé straně ale byly negativní kroky slovenského premiéra Vladimíra Mečiara (např. jeho neustále se měnící postoj k zániku federace nebo požadavek na vrácení údajného slovenského zlatého pokladu, který buď neexistoval, nebo byl získán ze zlata zabaveného slovenským Židům v době druhé světové války) natolik zjevné, že si Rudé právo, jako významný celostátní deník s širokou čtenářskou základnou, nemohlo dovolit je přehlížet a jednoznačně se stavět proti dělení federace. Nicméně implikovaná inklinace k Československu je v textu patrná například užitím spojení *oba představitelé našich vlád* (řádek 14), kdy se zájmeno *naši* zahrnuje jak českého, tak slovenského premiéra.

Oficiální zástupci obou států patří v textu k jedné skupině, přičemž čeští reprezentanti dostali více prostoru, tedy i více negativního hodnocení. Naproti nim stojí na prvním místě novináři (...*když nám ministři...* (řádek 9)) a sekundárně se tato skupina My vztahuje na čtenáře. Přestože se sloupek týká také dokumentu pro Evropské společenství, vztah k zahraničí není nijak zdůrazněn. Autorka uvádí Memorandum pouze jako „pozadí“ pro úvahy o postupu vládních činitelů obou republik. V souhrnu lze tedy v textu vysledovat tři hlavní jevy:

- metafora a přísloví
- odstup
- zpochybnění

Metafora a přísloví

Autorčiny pochybnosti o postupu a výrocích představitelů vlád obou republik jsou zářmovány metaforou úsměvů s rozbuškou. Ta se vyskytuje už v samotném titulku. Slovo

rozbuška pochází z vojenské terminologie a značí stabilní hrozbu, protože když se neuváženou manipulací odjistí nebo když je zneužita, může způsobit katastrofu. Úsměv na druhou stranu odkazuje ke spokojenosti, k příjemným pocitům. Nicméně spojení *úsměvy s rozbuškou* tyto pozitivní emoce popírá, protože jde o falešné úsměvy skrývající v sobě potenciální nebezpečí a křehkost vztahů.

Kateřina Perknerová termín rozbušky používá i v závěru textu v otázce *Bude tohle ona rozbuška příštích komplikací?* (řádek 22-23). Tento výrok zároveň naznačuje, že autorka komplikace očekává a deklarovanému hladkému vývoji česko-slovenských jednání nevěří.

Výše zmíněná metafora slouží k vyvolání emocí. Podobnou funkci má i přísloví „neříkej hop, dokud jsi nepřeskočil“ použité na samém konci sloupku:

Ani po Javorině nemůžeme říci hop, protože jsme zdaleka ještě nepřeskočili. A skok to bude mohutný – do neznáma. (řádek 20-21)

První osobou množného čísla se autorka obrací na čtenáře a upozorňuje, aby se nenechali ukolébat a „neradovali“ se předčasně. *Skok do neznáma* je pak stvrzením autorčiných obav z dělení federace a nedůvěry ve vládní představitele.

Odstup

Autorka se snaží podat obraz Javorinského setkání z odstupů, což se projevuje například užitím pasiva ve většině vět popisujících výsledky jednání: *bylo dohodnuto... v pondělí má být podepsána* (řádek 1-2), *setkání národních vlád dalo* (řádek 3-4), *zároveň nic nebrání...* (řádek 4), *proto byl tento bod z Memoranda vypuštěn* (řádek 17).

Kateřina Perknerová se distancuje také od samotných aktérů. Ti jsou v textu označeni buď jako *vlády* (řádek 6), premiéři nebo je uvedena funkce a příjmení: *ministři průmyslu Dlouhý a Černák* (řádek 9), *podle českého ministra Rumla* (řádek 16), resp. *podle Rumla* (řádek 18). Vynechání křestního jména může kromě odstupu ukazovat i na snahu autorky snížit jejich autoritu, což usnadňuje negativní vnímání čtenáři.

Pochybnost

Převažujícím pocitem sloupku je však pochybnost vůči republikovým zástupcům a nedůvěra v jimi deklarovaný více méně bezproblémový průběh jednání na Javorině a potažmo v celkovém procesu dělení federace. Tato nedůvěra se projevuje např. použitím vsuvky – *zdá se* – (řádek 9) nebo výrokem *text Memoranda optimisticky tvrdí...* (řádek 11), kde příslovce *optimisticky* neodkazuje na pozitivní schopnost vidět svět z té lepší stránky, ale spíše jako nadsázka pro zaslepenost či přehnanost očekávání. Na jiném místě textu autorka dává své pochyby explicitně najevo:

Není mi ovšem jasné, co oba představitelé našich vlád v Londýně řeknou, až budou tázáni na Gabčíkovo, či důvod zamítnutí stejných předpisů v otázce vývozu zbraní. (řádek 13-15).

Tato věta není v kontextu celého sloupku obavou o obraz Československa na setkání s ES v Londýně, ale má spíše poukázat na rozpory, které panují mezi republikami. Neschopnost nebo neochota domluvit se na společném východisku je v textu dále vyjádřena slovesy *si* [slovenská strana] *nechce dát mluvit...* (řádek 16-17), [slovenská strana] *je též neústupná...* (řádek 19) nebo větou *On [Jiří Ruml] sám například nedává celní unii naději na dlouhé trvání* (řádek 19-20). Použití slova *například* slouží ke zdůraznění Rumlova názoru a také naznačuje, že v nedůvěře k celní unii není sám, či že je to smlouva pouze „navenek“.

Sloupek ke kategorii Měnová unie/odluka – období leden až březen 1993

Sloupek Václava Marka *Odluka* (viz Příloha č. 15) vyšel v Rudém právu 3. února 1993. Předcházely mu úvahy o možné brzké měnové odluce, která byla podle prvních předpokladů ještě z dob existence federace plánována na polovinu roku 1993. V půlce ledna 1993 RP informovalo o kolkování bankovek v ČNB a tisku nových v zahraničí. Tento fakt podle Rudého práva signalizoval, že se měnová odluka chystá dřív. Deník pak citoval Vladimíra Mečiara, který tvrdil, že v telefonickém rozhovoru s Václavem Klausem mluvil o měnové odluce do měsíce. Oba aktéři to později dementovali s tím, že hovořili pouze o dělení majetku a o pohybu devizových rezerv. Podle RP byl pohyb deviz dalším signálem blížící se odluky. Klaus poté kritizoval novináře za tvorbu spekulací a komplikování situace a zároveň jim vytkl, že měnovou odluku skutečně vyvolají. Naopak

tvrdil, že ekonomická situace nedává důvod pro rozdělení společné měny. Koncem ledna už RP otevřeně odhadovalo termín a průběh měnové odluky, a také možný důsledek pro české a slovenské hospodářství. Zároveň podporovalo občany k ukládání peněz do peněžních ústavů. Český ministr financí informoval, že k odluce dojde, až bude připravena, což předpokládalo existenci platební dohody a zákona o měnové odluce. Václav Klaus ujišťoval, že odluka proběhne klidně a nikdo nepřijde o své úspory, nicméně znovu popřel, že by byl stanoven konkrétní termín. Poté proběhla tajná jednání premiérů a také jednání v poslanecké sněmovně. 2. února večer Václav Klaus v televizním projevu oficiálně oznámil zánik měnové unie ze 7. na 8. února 1993.

Více méně v souladu s linií Rudého práva je komentář Václava Marka kritikou postupu české vlády k informování občanů. Zároveň vyzdvihuje přístup novinářů, kteří se na rozdíl od vlády chovali zodpovědně. Tohoto cíle autor dosahuje čtyřmi hlavními postupy:

- polarizace skupin
- obraz zodpovědného novináře
- degradace vlády
- mýtická referenční skupina veřejnosti

Polarizace skupin

Nejlepším způsobem, jak ukázat chybnost postupu jedné strany je její postavení do kontrastu se stranou opačnou. Václav Marek ve svém sloupku explicitně vymezuje dvě skupiny, tedy českou vládu (jako nositele záporných vlastností) a kladnou skupinu novinářů. Vsuvkou - *alespoň někteří* - (řádek 4) však naznačuje, že do této skupiny nepatří všichni žurnalisté. V dřívějším vydání RP kritizovalo např. informování a komentáře Lidových novin, které ujišťovaly občany, že se nic neděje a že zástupci českého státu mají vše pod kontrolou a pravdivě informují občany. RP se však domnívalo, že novináři LN museli od politiků o přípravách na odluku měny vědět a tyto podstatné informace zamlčeli. Z kontextu celého sloupku pak vyplývá kladné hodnocení těch novinářů, kteří i přes mlžení vlády o odluce spekulovali. Jde tedy o určité zadostiučinění. Lze proto usuzovat, že Lidové noviny jsou z tohoto pohledu řazeny k záporné kategorii Jich. Zároveň je text Václava Marka do jisté míry snahou poukázat na vyšší kredit Rudého práva.

Výroky *bez ohledu na to, zda...* (řádek 5), *nezávisle na vládě* (řádek 16) a vsuvka – *podle představ vládních úředníků* – (řádek 7-8) pak podporují kontrast mezi těmito dvěma skupinami.

Obraz zodpovědného novináře

Pozitivní obraz novináře je založen na naplnění předpokládaného očekávání čtenářů o pravdivém informování seriózním celostátním deníkem, kterým chce Rudé právo být. To odkazuje na představu o roli novinářů jako hlídacích psů vlády, kterou podrobněji rozebírám v teoretické části (viz podkapitola 2.2.2. Libertariánská teorie médií). Novinář je zde prezentován jako aktér, jehož posláním je informovat navzdory překážkám kladeným vyšší mocí. Tento jev se odráží především ve výrociích: *...[novináři] dávali veřejnosti okamžitě k dispozici informace, k nimž se dostali.* (řádek 4-5), *... a udělali dobře ...* (řádek 6), *novin a novinářů, kteří se jimi vytvořené umělé informační mezery snaží vyplnit* (řádek 21-22).

Na druhé straně ale obsahuje popis jednání novinářů jistou dvojnácnost. Jejich konání, které není autorem předloženo jako bezvýhradně přínosné a obsahuje určitou míru relativizace: *a vše snad tedy proběhne relativně v klidu díky tomu, že novináři...* (řádek 3-4). To může posloužit autorovi a potažmo RP jako pojistka pro případ, kdyby se během skutečné odlučky ukázalo, že předchozí spekulace způsobily problémy.

Degradace vlády

Účinnou demonstrací Našich dobrých činů a našeho kreditu je zpochybnění a degradování protivníka. Autor zpochybnuje kompetentnost české vlády poukázáním na práci, kterou za ni udělali novináři:

Dopadlo totiž na připravenou půdu. (řádek 1-2)

A vládě nakonec – po všem tom peskování novinářů jejich úředníky, že vyvolávají ve společnosti paniku, depresi a nervozitu úvahami o tom, kdy nastane odlučka – zůstal vlastně jediný problém: nedostatek drobných bankovek. (řádek 17-19)

Druhá věta díky rozvité vsuvce zároveň explicitně zdůrazňuje negativní postup vlády vůči novinářům a naopak jejich vytrvalost a přínos pro správný vývoj situace.

Další taktikou je použití triviálního mýtu vlády jako zločince, a tím zesílení negativních emocí. Tento mýtus se objevuje především v odkazu na navádění k *nezákonné* činnosti (řádek 12) a záměrné zatajování informací – ... *ale pak by alespoň nemuseli lhát a kamuflovat to napadáním novinářů* (řádek 21).

Degradace se také projevuje sémantickým posunem zdánlivého pochopení slabosti protivníka:

Chápu, že pro politiky bývá leckdy pohodlnější o leccěms pomlčet. Prosím – ale pak... (řádek 20-21)

V kontextu obou vět pak dochází k zesílení autorem přidělených negativních vlastností české vlády. Výrok *leckdy pohodlnější o leccěms pomlčet* chování politiků zároveň ironizuje.

Mýtická referenční skupina veřejnosti

Václav Marek k legitimizování své kritiky české vlády a pochvaly novinářů používá strategii mýtické referenční skupiny veřejnosti. Příslušníci této skupiny jsou kromě samotného slova *veřejnost* (řádek 4 a 15) definováni jako *většina lidí* (řádek 2), *společnost* (řádek 18) a *leckoho* (řádek 10), či použitím 3. os. plurálu.

Autor k této mýtické referenční skupině vztahuje oba polarizované aktéry a ilustruje na ní jejich negativní, respektive pozitivní jednání. Přínos činnosti novinářů se odráží např. ve výrocih [lidé] *dostali šanci* (řádek 14) nebo *veřejnost se dozvěděla s předstihem* (řádek 15-16).

Zamýšlené vyvolání negativních emocí spojených s českou vládou je také zobrazeno skrze tuto referenční skupinu, a to především použitím podmiňovacího způsobu (čemu by byla veřejnost vystavena kdyby novináři neinformovali) a vět tázacích, např. *Jak otřesně by asi vypadaly už beztak dlouhé fronty?* (řádek 9-10). K zesílení záporných pocitů pak slouží např. příslovce *otřesně* (řádek 9), přirovnání *jako blesk z jasného nebe* (řádek 8) nebo výrok *nedovedu si totiž představit, jaký zmatek by před přepážkami spořitelén, pošt a bank propukl...* (řádek 6-7).

Sloupek ke kategorii Vztahy mezi ČR a SR – období leden až březen 1993

Sloupek Kateřiny Perknerové *Nůžkový efekt* (viz Příloha č. 16) vyšel v Rudém právu 4. března 1993. V té době již měla každá republika svou vlastní měnu. Zároveň se začalo projevovat rozdílné diplomatické i ekonomické směřování obou států. Česká republika se v zahraniční politice orientovala spíše na Západ, kdežto jedna z prvních cest Vladimíra Mečiara vedla na Ukrajinu a do Ruska. Premiér současně vyhlásil odstoupení od „klausovské“ hospodářské reformy. Slovenská ekonomika trpěla výrazným schodkem zahraničního obchodu. Styky mezi podniky v ČR a SR vážly. Slovenští podnikatelé nebyli schopni platit za pohledávky a vláda SR za ně nechtěla ručit. Zároveň neexistoval mechanismus pro vymáhání těchto pohledávek. Objevila se také domněnka, že k omezení dovozu z ČR dal podnět sám Vladimír Mečiar, který uvažoval i o uplatnění regulačních opatření i na české zboží, což mohlo narušit celní unii. Co se týče hranic mezi republikami, český ministr vnitra se koncem ledna vyslovil pro rychlé vytvoření skutečné státní hranice, jakou má ČR s ostatními sousedy. V únoru pak Václav Klaus vysvětloval pevnější režim na česko-slovenské hranici rozsáhlou migrací v Evropě, měnovou odlukou a potřebou správného výběru daní.

Sloupek na tuto situaci reaguje. Autorka postihuje rozpor mezi směřováním České a Slovenské republiky bez přítomnosti explicitně pozitivního nebo negativního hodnocení jedné či druhé strany. Lze tedy usuzovat na snahu porovnat příslušné aktéry textu s odstupem, což se odráží např. v uvedení většiny politických aktérů jen jejich funkcí a příjmením. Na druhé úrovni se zde ale vyskytuje kritika Slovenska. Rudé právo nesouhlasilo s vládním postupem a záměrem rozdělit federaci a se Slovenskem sympatizovalo. V době vzniku článku však zřejmě nešlo problémy způsobené slovenskou stranou přehlížet. Aby se tedy autorka vyhnula případnému podezření z podpory české reprezentace na úkor SR, používá strategie, které negativitu hodnocení zmírňují. V textu je možné rozpoznat dva hlavní jevy:

- popis rozdílného postupu – adjektiva, metafora nůžkového efektu
- vymezení skupin – určení „zloducha“

Popis rozdílného postupu– adjektiva, metafora nůžkového efektu

Podmětem ve větách popisujících vývoj v obou republikách je neživotný aktér: *jako důkaz přitom fungovalo... (řádek 3), rozdílný ekonomický vývoj nejdříve ukončil... (řádek 5),*

proces, který rozevívá...(řádek 7). Touto taktikou se autorka vyhýbá explicitnímu určení, která strana za problémovou situaci může. Odlišnost je však zdůrazněna, a to především použitím přídavných jmen *stále zřetelnější kontrapunkt* (řádek 12), *v přímém rozporu* (řádek 16) a výrokem *nenajde v Praze živnou půdu* (řádek 14). Stejnému účelu slouží i přirovnání rozdílného směřování k rozevřeným nůžkám v titulku i v závěru textu:

... aby česko-slovenská celní unie a potažmo i ostatní smlouvy měly šanci na přežití a nůžkový efekt se zastavil.(řádek 19-20)

Závěrečný výrok textu současně naznačuje obavu z úplného rozchodu republik. Metafora nůžek však může mít ještě další význam. V ekonomii se toto přirovnání používá k popisu situace, kdy vyspělé (většinou západní) státy podnikající v rozvojových zemích bohatnou z chudoby těchto zemí, a tím ji ještě prohlubují (tedy rozevívají nůžky).

Vymezení skupin – určení „zloducha“

Kateřina Perknerová paušálně nerozlišuje aktéry na Čechy a Slováky. Kritizováno není celé Slovensko, ale je definován jeden hlavní viník, tedy Vladimír Mečiar. Výrazy *dominující Mečiar* (řádek 18), *Mečiarova kabinetu* (řádek 15), tedy uvedení jeho osoby pouze příjmením a nikoli politickou funkcí může být považováno za určitou degradaci.

Příklon Mečiarova kabinetu k jistým formám státního dirigismu a regulaci hospodářství pomocí mimoekonomických nástrojů je v přímém rozporu s linií vlády české. (řádek 14 -16)

Použitý eufemismus představuje implicitní kritiku autoritářství slovenského premiéra.

Proti Vladimíru Mečiarovi stojí jako kladné postavy nejen oficiální zástupci České republiky, ale také slovenský prezident. Implikované hodnocení jejich činů je pozitivní, ale zároveň nemají tolik vlivu, aby zamezili „zloduchově jednání“. Tento postoj se projevuje použitím výroků *přes snahu...přes ujištění...soudím* (řádek 8-10) a

Slovenský prezident je sice odborností bankéř a ekonom, obávám se však, že vedle dominujícího Mečiara bude mít minimální možnost ovlivnit současný trend slovenské zahraniční politiky a hlavně ekonomiky...(řádek 17-19)

Václav Klaus a Vladimír Dlouhý jsou v textu označeni svými politickými funkcemi a příjmením. Z neuvedení stranické příslušnosti soudím, že Rudé právo bylo ochotno demonstrovat uznání či pozitivní hodnocení pouze oficiálním reprezentantům státu, nikoli jejich stranám.

Sloupek ke kategorii Ostatní ekonomické otázky – leden až březen 1993

Sloupek Petra Korbela *Jiná forma znárodnění* (viz Příloha č. 17) vyšel v Rudém právu 13. března 1993. Je přímou reakcí na rozhodnutí české vlády pozastavit předání akcií slovenským dikům, které vydala 10.3.1993. Podnětem pro tento krok byla dlouhodobá neschopnost slovenských podnikatelů platit své pohledávky a závazky, tedy nedodržení platební smlouvy, a také přehlíživý postoj slovenské vlády k této situaci. Důsledkem pak byly vyostřené česko-slovenské diplomatické vztahy. Prezident SR český záměr neoficiálně označil za „jistou formu znárodnění“ a premiér Vladimír Mečiar za diskriminaci. Na druhé straně Václav Klaus tvrdil, že mu nezbyl jiný způsob přinucení Slovenska splácet, než výdej dočasně pozastavit.

Petr Korbel ve svém textu s postupem české vlády jednoznačně nesouhlasí. K dosažení cíle, jímž je demonstrovat hanebnost a nesmyslnost vládního kroku, používá tři hlavní jevy:

- polarizace skupin
- negativní charakteristika činnosti protivníka a zpochybnění
- odkaz k negativní zkušenosti

Polarizace skupin

Jasně vymezenými negativními aktéry textu jsou čeští ministři. Vzhledem k tomu, že jsou jmenováni pouze svou funkcí a příjmením, soudím, že se Petr Korbel snažil odsoudit vládu jako celek, a nikoli jednotlivé koaliční strany, mezi kterými nerozlišuje. Při větším zobecnění je možné odhadovat, že se jeho kritika implicitně vztahuje i na pravicové zaměření, ke kterému se koalice hlásí. První z konkrétně jmenovaných ministrů, Ivan *Kočárník* (řádek 8), je uveden pouze příjmením, což má za cíl snížit jeho autoritu a učinit jej zranitelnějším pro negativní hodnocení. Dále v textu jsou ministři označeni jako *naši*

(řádek 11). Toto přivlastňovací zájmeno však v kontextu věty neslouží pro čtenářovu identifikaci, ale do určité míry funguje jako ironie.

Naproti české vládě stojí Naše skupina občanů. Přestože mají její členové jinou státní příslušnost (Češi a Slováci), autor nečiní v jejich hodnocení rozdíl a demonstruje, že hlavním posláním Rudého práva je bránit kterékoli občany před zvlášť vyšší (v tomto případě koaliční) moci. Občané (*Češi, Slováci, slovenští díkové, naši akcionáři*) tedy fungují jako mýtická referenční skupina, se kterou se mohou čtenáři identifikovat a která zároveň slouží pro legitimizování autorovy kritiky ministrů.

Negativní charakteristika činnosti protivníka a její zpochybnění

Činnost českých ministrů je charakterizována jako podvodná:

Tento nehorázný zásah do vlastnictví ministři kamuflují nejrůznějšími vyjádřeními. (řádek 6-7)

Podle Kočárníka zůstanou díkové formálními majiteli, jen jejich práva budou „omezena“.
(řádek 7-9)

Sloveso v první větě *kamuflovat* se většinou používá, když někdo úmyslně zastírá nějakou skutečnost a přitom ví, že nejedná správně. Adjektivum *nehorázný* slouží k zesílení negativního hodnocení. Výraz v uvozovkách ve druhé větě může být na první pohled vnímán jako citace českého ministra financí. Zároveň ohraničení pouze jednoho slova může mít další cíl, kterým je snaha ukázat, že Kočárníkův výrok je ve skutečnosti zástěrkou pro záměr zbavit slovenské díky akcií.

Dalším krokem k představení protivníka ve špatném světle je zpochybnění jeho činnosti. Zpochybnění správnosti ministerského postupu autor dosahuje např. poukázáním na nepromyšlenost kroků skrze tázací věty, např. *Jakou záruku poskytuje země, kde se kvůli platební bilanci vyvlastňuje majetek?* (řádek 14-15), dále výrazy *jenže například vůbec není jasné* (řádek 12), *a jak budou* (řádek 13), *a co když* (řádek 15) nebo přirovnáním k *plácnutí do vody* (řádek 17) – tedy tupému zvuku, který nemá větší účinek, a proto může být zbytečný.

Zřejmě nejvýraznějším zpochybněním českých ministrů je poslední věta, která zároveň slouží k tomu, aby se dříve uvedená kritika nerozplynula, ale naopak byla stvrzena:

Co mě však zarazí nejvíce – že mohl vzniknout v hlavách ministrů konzervativní vlády, pro niž by měla být vlastnická práva svatá. (řádek 18-20)

Věta je zároveň určitou gradací negativního hodnocení. Vláda je zde klasifikována nejen jako pochybná, ale také je implicitně obviněna z pokrytectví.

Odkaz k negativní zkušenosti

Patrně nejkontroverznějším jevem v celém sloupku je odkaz na znárodnění, tedy na metodu komunistického režimu, kterou bylo protiprávní zabrání soukromého majetku občanů. Tento odkaz se vyskytuje nejen v samotném titulku, ale i dále v textu, např.:

Tento nehorázný zásah do vlastnictví... (řádek 6-7)

... z majetku, který jim zde Češi zkonfiskují. (řádek 6)

... kde se kvůli platební bilanci vyvlastňuje zahraniční majetek? (řádek 14-15)

Autor se snaží posílit negativní emoce vůči vládě, která aplikuje metody totalitního režimu a tím si protiřečí. Jde tedy o zdůraznění obrazu ministrů jako pochybných pokrytců. Na druhé straně může stejný odkaz působit nedůvěryhodně či ambivalentně, zvláště když se objeví na stránkách bývalého ústředního deníku komunistické strany. Proto se domnívám, že parafrázování výroku slovenského prezidenta způsobilo nezamýšlenou ambivalenci.

3.4.4. Shrnutí

V předchozích částech jsem analyzovala vzorek pěti sloupků pro každý deník. Nyní se pokusím tyto výstupy shrnout a porovnat rozdíly. Vzhledem k cíli výzkumné části této diplomové práce se opět zaměřím především na zobrazení českých politických aktérů.

Sloupky Lidových novin kladou důraz na demokratické uspořádání a k dělení federace se staví spíše kladně. Zároveň se zde projevuje pozitivní orientace na Západní Evropu a Evropské společenství jako protiklad k zemím bývalého Východního bloku. Texty jsou podávány ze sdílené perspektivy (používání 1. osoby plurálu pro vyjádření autorova názoru), což předpokládá identifikaci čtenářů s postojem autora. Ve sloupcích je patrný příklon k pravicovým stranám a k vládní koalici. Z konkrétních českých politických aktérů se LN zaměřují především na premiéra Václava Klause. To může být ovlivněno samotnou podstatou vybraných událostí, ale také může jít o výraz uznání jeho autority pro zastupování České republiky (např. sloupek *Důvěra*). Pozitivní hodnocení pravice a premiéra ale není bezvýhradné či jednoznačné. Pokud však LN těmto aktérům něco

vytýkají, používají zmírňující nebo relativizující strategie. Například ve sloupku *Prubířský kámen* autor spíše než odsouzení aplikoval apel a varování skrze podmiňovací způsob vět a modální slovesa. Ve sloupku *Nemístný optimismus* pak tento účel plní metafora nebo trpný rod ve větách vyjadřujících kritiku. Hodnocení opozičních stran také není paušální a jejich pozitivní či negativní hodnocení se odvíjí od tématu sloupku. Například v případě státoprávního uspořádání se LN klonily k rozpadu Československa, a proto je kritika opozice odmítající zákon o zániku federace výrazná. Strategie pro explicitní odsouzení zahrnují minimalizaci protivníka, ironii, polarizaci či užití metaforu pochybných obchodníků. Autor sloupku *Ústava* však naznačuje, že demokratické spektrum zahrnuje i některé opoziční strany. Proto soudím, že Lidové noviny se spíše než k určitým českým politickým stranám a politikům klonily k určité „myšlence“ či ideologii (např. mýtus demokratické Evropy), a teprve od ní se odvíjí reprezentace a hodnocení politických aktérů.

Rudé právo se na rozdíl od Lidových novin jednoznačněji profilovalo jako alternativa k vládní politice. Odlišnost s druhým ze sledovaných deníků se projevuje i v implikovaném nesouhlasu s dělením federace a v předložené perspektivě sloupků. Ty jsou podávány jako osobní názor autorů, nicméně implicitně zahrnují i čtenáře, u kterých se předpokládá sdílené pro-opoziční zaměření. Čtenáři jsou také „vtělení“ do mýtických referenčních skupin (např. veřejnost nebo občané). Společným jmenovatelem analyzovaných článků v RP je odstup od představitelů státní moci (premiér, vláda, jednotliví ministři) a pochybnost o jejich činech. Strategií pro demonstrování odstupu je například použití trpného rodu sloves popisujících výsledky jednání a uvádění politických aktérů jejich funkcí a příjmením, popřípadě pouze příjmením. Pochybnost je pak vyjádřena tázacími větami, relativizujícími vsuvkami, kontrastem nebo ironií. Je-li autor „nucen“ uznat přístup některé z koaličních stran (zejména ODS), pak toto pozitivní hodnocení minimalizuje, např. použitím výroku o *nejlepších ze špatných řešení* ve stejnojmenném sloupku Kateřiny Perknerové nebo odkazem na vyšší autoritu a relativizací tamtéž.

Z analýzy vzorku sloupků v obou denících do značné míry vyplývá potvrzení mé hypotézy, která předpokládá že Lidové noviny budou spíše nakloněny Václavu Havlovi a koalici, kdežto Rudé právo bude preferovat, tzn. častěji a příznivěji zobrazovat, opoziční strany, především ČSSD, které se stavěly proti dělení federace. V případě Rudého práva lze na (skrytý) příklon k opozici usuzovat z kritiky vládní koalice. Určitou odchylkou od hypotézy o Lidových novinách pak může být výše zmíněné nadřazení ideologie tématu politickým aktérům.

Zároveň je z analýzy možné odvodit určitou snahu obou deníků vystupovat v duchu libertariánské teorie (viz podkapitola 2.2.2. Libertariánská teorie médií) jako zástupce čtenářů a přeneseně celé veřejnosti vůči státní moci. Rudé právo se přitom proti vládě staví zřetelněji a více vyhraněně než Lidové noviny, které spíše odkazují na společný zájem.

4. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo předložit mediální agendu tématu rozdělení Československa v denících Lidové noviny a Rudé právo. Konkrétně jsem zjišťovala frekvenci výskytu a způsob reprezentace českých politických aktérů v rámci událostí souvisejících se zánikem federace, a to v období od října 1992 do března 1993. Na začátku výzkumu jsem si stanovila základní hypotézu, která předpokládala, že Lidové noviny budou spíše nakloněny vládní koalici a Václavu Havlovi, kdežto Rudé právo bude preferovat, tzn. častěji a příznivěji zobrazovat opoziční strany. V závěru získané výstupy znovu shrnu a poté nabídnou možnosti dalšího zkoumání v této oblasti.

K dosažení svého cíle jsem se rozhodla použít dvojí typ výzkumu. Kvantitativní obsahovou analýzou jsem se snažila odpovědět na otázku četnosti výskytu událostí a českých politických aktérů v rámci tématu dělení federace. Zároveň jsem chtěla srovnáním zjistit, jestli a jak se jejich pokrytí před a po rozdělení lišilo. V případě událostí výstupy analýzy ukázaly, že v období říjen až prosinec 1992 obsahovaly více příspěvků Lidové noviny. Míra zastoupení jednotlivých kategorií se mezi deníky lišila. Z toho jsem usoudila, že oba deníky přisuzovaly jednotlivým událostem jinou míru důležitosti. Z preference kategorií Lidovými novinami jsem odvodila, že tento deník předkládal dělení Československa jako nevyhnutelné a spíše pozitivní vyústění a soustředil se na procesy týkající se vytváření budoucí České republiky. Rudé právo naopak inklinovalo k zobrazení tématu dělení federace osobněji, tzn. jako záležitosti politických aktérů a jejich postojů. Ve druhém sledovaném období (leden až březen 1993) se více příspěvků vyskytovalo v Rudém právu. Celkem však byl výskyt i počet jednotlivých kategorií nižší. Tento fakt mohl být způsoben proběhnutším rozdělením a přesunem pozornosti na jiná témata. Z tohoto pohledu by pak výsledky naznačovaly, že Lidové noviny byly více nakloněny odpoutání se od společné minulosti. Celkově dávaly LN přednost spíše událostem zabývajícím se vnějším a vnitřním upevňováním nového státu. Naproti tomu Rudé právo v souvislosti s rozdělením preferovalo spíše příspěvky spjaté s životem a ekonomickou situací obyvatel.

V případě četnosti výskytu českých politických aktérů jsem se nejprve soustředila na zjištění jejich postavení v rámci všech přítomných aktérů. V obou obdobích a denících političtí aktéři v událostech o dělení federace převažovali. Tento výsledek potvrdil můj předpoklad o předložení tématu rozdělení jako politického konstruktů. V porovnání obou deníků byla přítomnost politických aktérů vyšší v Rudém právu. Z toho jsem usoudila, že

dělení federace bylo tímto deníkem prezentováno více jako výměna názorů a střet politických postojů.

Dále jsem se zaměřila na výskyt jednotlivých českých politických aktérů. Výsledky analýzy odhalily, že v prvním sledovaném období LN upřednostňovaly hlasy koalice (zejména vedoucí ODS) a Václava Havla. Rudé právo naopak umožňovalo větší konfrontaci vládnoucích stran s názory opozice (především ČSSD). Ve druhém období pak Lidové noviny znovu preferovaly ty politické aktéry, kteří měli oficiální mandát zastupovat stát navenek. Podobný výskyt jsem zaznamenala i v Rudém právu, to ale dalo větší prostor než LN také zástupcům opozice. Zároveň poměrně vysoká frekvence výskytu koaliční ODA v tomto deníku naznačovala, že se RP snažilo nejen zohlednit názor opozičních stran, ale také zdůraznit nejednotnost vládní linie. V souhrnném pohledu však lze považovat mou původní hypotézu za potvrzenou.

Druhá část výzkumu hledala odpověď na otázku způsobu reprezentace českých politických aktérů. Pro tento účel jsem zvolila analýzu redakčních sloupků pomocí metody kritické lingvistiky. Podkladem pro výběr vzorku se staly sloupky v rámci tří nejčastějších událostí. Výstupy kvalitativní analýzy ukázaly, že Lidové noviny nad preferenci určitých politických uskupení a aktérů staví celkovou myšlenku tématu sloupku, přičemž zde byla patrná výrazná inklinace k západní Evropě a jí reprezentovanému demokratickému uspořádání. Přestože se LN profilyvaly spíše směrem k pravicovým stranám a Václavu Klausovi, nebylo jejich pozitivní hodnocení bezvýhradné. Pokud se postoj nebo činy koalice rozcházely s výše uvedenou orientací na Evropu a představu demokracie, byly autorem kritizovány. Tato kritika však byla různými technikami minimalizována. Zároveň nedocházelo k paušálnímu odsouzení opozičních stran, ale jejich pozitivní nebo negativní hodnocení se znovu odvíjelo od celkové „myšlenky“ sloupku.

Rudé právo se naopak výrazně profilyvalo jako alternativa k vládní politice. Hlavním cílem redakčních sloupků tohoto deníku bylo zdiskreditovat či zlehčit počínání vládních stran. Pokud byl autor nucen přijmout názor koaliční strany nebo politika, používal různé strategie pro minimalizaci a ospravedlnění tohoto pozitivního postoje.

Také ze závěrů kvalitativní analýzy do značné míry vyplynulo potvrzení mé hypotézy. Příklon Rudého práva k opozičním stranám lze vyvodit z jeho téměř výhradně negativního postoje vůči koalici. Určitou odchylku v případě Lidových novin znamenalo už zmíněné nadřazení „myšlenky“ tématu politickým aktérům a z toho plynoucí hodnocení.

Na začátku této kapitoly jsem zmínila cíl své práce, kterým bylo předložit mediální agendu rozdělení Československa. Získanými závěry si nečiním nárok na vyčerpávající

obraz zkoumaného tématu. Ze stanoveného rámce naopak vyplynula určitá omezení, která zároveň otevírají prostor pro další výzkumy. Prvním omezením je samotný výběr sledovaných médií. Pro ucelenější představu o mediální agendě tématu rozdělení by bylo nutné zahrnout širší spektrum tištěných, potažmo vysílacích médií. Předmět zkoumání představuje druhé omezení. Zaměřila jsem se na konkrétní obsah Lidových novin a Rudého práva. Zpětně jsem se pak na určitých místech snažila odvodit kontext jeho vzniku v těchto denících. Koncept reprezentace však představuje propojený proces mezi produkcí, obsahem a recepcí. Celistvější pojetí by proto vyžadovalo zahrnout do zkoumání i příjemce mediálních sdělení.

Další možnosti vyplývají z použitých metod výzkumu. V případě kvantitativní obsahové analýzy je jednou z variant podrobnější rozbor událostí a jejich aktérů po jednotlivých měsících. Sloučení sledovaného období na dva kvartály totiž způsobilo upozadění některých kategorií, které však byly v rámci daného měsíce významné, a došlo tak ke zkreslení jejich důležitosti. Zároveň je možné zohlednit další proměnné (*Plocha, Grafika, Výskyt, Zdroj*), které jsem s ohledem na cíl této diplomové práce v interpretaci vynechala. V kvalitativním výzkumu jsem vzorek omezila na redakční sloupky z nejčastějších kategorií událostí a současně jsem se soustředila na několik hlavních jevů týkajících se politických aktérů. Přesnější pohled by proto mohla poskytnout analýza všech komentářů v rámci tématu dělení Československa, a také vyhledání většího počtu přítomných jevů.

Zajímavým doplněním budoucího zkoumání tématu dělení Československa by podle mne mohlo být i srovnání českého a slovenského pohledu na tento proces.

5. Résumé

My objective in this work is to ascertain how often and in what way Czech politicians and political parties were represented within news reports of the break up of Czechoslovakia. For this purpose, I'm examining the content of two Czech nation-wide dailies, *Lidové noviny* and *Rudé právo*. The research covers the time period stretching from October 1992 to March 1993, representing the three months before and the three months following the actual separation. My hypothesis is that *Rudé právo* preferred the opposition parties, which were unsympathetic to the split. On the other hand, I supposed that *Lidové noviny* would be favorably inclined to the coalition parties as well as Václav Havel.

The text is divided into two main parts. The first chapter of the theoretical part introduces my perspective through which I explore the topic. I have decided to opt for the conservative "Copernicus" constructivist approach to media reality and I'm presupposing that the reality of the split of Czechoslovakia received a slightly different character through various media representations. Also, I suppose that the picture differs in each daily due to inner processes and ideology. Next, the "Copernicus" approach considers media as a social institution, which is an integral part of the whole social system. Therefore, the second chapter deals with the normative theory of media. The last theoretical chapter concentrates on the agenda-setting function of media, which is one of the most important factors that construct media reality.

The next part consists of two types of research. First, I used a quantitative content analysis to find discover how frequently Czech political representatives were represented and what events were covered within the topic. Also, I compared the results for a time period before and after the actual division. In general, the results partly proved my hypothesis. *Lidové noviny* preferred coalition parties as well as Václav Havel during both periods. And, the presence of opposition parties was rather low. Aside from this, *Rudé právo* gave more space to opposition parties (namely ČSSD) than *Lidové noviny*. However, the reasonably high presence of coalition ODA in this newspaper may reveal that *Rudé právo* tried to both emphasize oppositional approach and point out the disunity of the governmental coalition.

The second type of research examines how the Czech political representatives were represented within the topic. I have used the qualitative method of critical linguistics for this purpose. And, I have analyzed editorials of three main events for each newspaper. The

results show that Lidové noviny is pro-democratic and pro-European oriented. This newspaper tends to prefer coalition parties over the opposition ones. However, this preference is not straightforward. If an author thinks that the coalition acts go against the general inclination to follow Western Europe or any other expected democratic regime, he or she is not hesitant in expressing his or her doubts. But, the criticism is de-emphasized by various linguistic techniques. Also, the opposition parties were not condemned as a whole. The positive or negative evaluation is always subjected to the overall ideology of an event. In contrast, Rudé právo presents itself clearly as an alternative to governmental politics. Editorials of this newspaper seek to de-emphasize and simultaneously question the Czech government and its members. If an author is forced to accept a coalition perspective, he or she applies various strategies to minimize the positive attitude toward it.

Použité zdroje

- BERTRAND, I. – HUGHES, P. *Media research methods: audience, institutions, texts*. 1st publication. New York: Palgrave Macmillan, 2005. s. xii, 286. ISBN 0-333-96095-5.
- BLACK, J. – BRYANT, J. *Introduction to media communication*. 4th edition. Dubuque: Brown & Benchmark, 1995. s. xvii, 606. ISBN 0-697-20124-4.
- BLAŽEK, B., et al. *Desetiletí*. Uspořádal Pavel Šaradín. 1. vydání. Olomouc: Periplum, 2003. s. 159. ISBN 80-86624-11-0.
- BRANSTON, G. – STAFFORD, R. *The media student's book*. 4th edition. London: Routledge, 2006. s. xviii, 576. ISBN 0-415-37143-0.
- CURRAN, James. Nový pohled na masová média a demokracii. In *Politická komunikace a média*. Uspořádali Jan Jirák a Blanka Říchová. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2000. s. 164. ISBN 80-264-0182-6. s. 116-164.
- ČERMÁK, Miloš. „Máme pitomější politiky, nebo novináře?“. In *10 let v českých médiích*. Uspořádali Josef Beránek a Silvie Hekerlová. Praha: Portál, 2005. s. 142. ISBN 80-7178-925-9. s. 33-47.
- FAIRCLOUGH, Norman. *Media discourse*. London: Arnold, 1995. s. viii, 214. ISBN 0-340-58889-6.
- FUCHS, Aleš. *Listy přes oceán Praha – New York: malé dějiny velkých událostí*. Praha: Faun, 2006. s. 405. ISBN 80-86275-16-7.
- HALL, Stuart. The Work of Representation. In *Representation: cultural representations and signifying practices*. Edited by Stuart Hall. London: Sage, 2003. s. 400. ISBN 0-7619-5432-5.
- IYENGAR, S. – PETERS, M. E. – KINDER, D. R. Experimental Demonstrations of the „Not-So-Minimal“ Consequences of Television News Programs. In *Agenda setting: readings on media, public opinion, and policy making*. Edited by David L. Protess a Maxwell McCombs. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1991. s. vii, 310. ISBN 0-8058-0841-8. s. 17-26.
- JIRÁK, Jan. Masová a česká společnost. In *10 let v českých médiích*. Uspořádali Josef Beránek a Silvie Hekerlová. Praha: Portál, 2005. s. 142. ISBN 80-7178-925-9. s. 9-21.
- JIRÁK, J. – KÖPPLOVÁ, B. Changes in the structure of Czech mass media. In *Media 95: experience and expectations – five years after, Prague, October 5-6, 1995*. Edited by Phillip J. Glenn and Otakar Šoltys. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1996. s. 167. ISBN 80-7066-549-1. s. 80-87.
- LIPPMANN, Walter. *Public opinion*. New Brunswick (USA): Transaction, 1991. s. xxxvii, 427. ISBN 0-88738-861-2.

McCOMBS, Maxwell. *Setting the agenda: the mass media and public opinion*. Cambridge: Polity Press, 2004. s. xiv, 184. ISBN 0-7456-2313-1.

McCOMBS, M. – REYNOLDS, A. News Influence on Our Pictures of the World. In *Media effects: advances in theory and research*. Edited by Jennings Bryant and Dolf Zillmann. 2nd edition. London: Lawrence Erlbaum Associates, 2002. s. x, 634. ISBN 0-8058-3864-3. s. 1-18.

McCOMBS, M., SHAW, D. The Agenda-Setting Function of Mass Media. In *Agenda setting: readings on media, public opinion, and policy making*. Edited by David L. Prosser a Maxwell McCombs. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1991. s. vii, 310. ISBN 0-8058-0841-8. s. 17-26.

McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Přeložili Jan Jiráček a Marcel Kabát. 2. vydání. Praha: Portál, 2002. s. 447. ISBN 80-7178-714-0.

McQUAIL, Denis. *Media performance: mass communication and the public interest*. London: Sage, 1992. s. xv, 350. ISBN 0-8039-8295-X.

MENZ, Florian. Manipulation strategies in newspapers: a program for critical linguistics. In *Language, power and ideology*. Edited by Ruth Wodak. Amsterdam: Benjamins, 1989. s. xx, 288. ISBN 90-272-2413-7. s. 227-249

NAVRÁTILOVÁ, Svatava. Mediální sféra české společnosti po roce 1989: Normativní a axiologické aspekty. In *Média a realita 04: sborník prací katedry mediálních studií a žurnalistiky FSS MU Brno*. Uspořádali Jaromír Volek a Pavlína Binková. 6 sv. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003. s. 291. ISBN 80-210-3308-8. s. 255-282

OSVALDOVÁ, Barbora. Zpravodajství a publicistika. In *Zpravodajství v médiích*. Barbora Osvaldová et al. Praha: Karolinum, 2004. s. 155. ISBN 80-246-0248-2. s. 14-15.

PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 2. vydání. Praha: Albatros, 2001. s. 619. ISBN 80-00-00987-0.

REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 237. ISBN 80-7178-926-7.

ROGERS, E.M. Theoretical Diversity in Political Communication. In *Handbook of political communication research*. Edited by Lynda Lee Kaid. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. s. xviii, 541. ISBN 0-8050-3775-2. s. 3-16.

SCANNELL, Paddy. Media – Language – World. In *Approaches to media discourse*. Edited by Allan Bell and Peter Garrett. 1st edition. Malden USA: Blackwell, 2005. s. viii, 287. ISBN 0-631-19888-1. s. 251-267.

SCHERER, Helmut. Úvod do metody obsahové analýzy. In *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Winfried Schulz et al. Uspořádala Irena Reifová. Přeložila Barbara Köpplová. Praha: Karolinum, 2004. s. 149. ISBN 80-246-0827-8. s. 29-50.

SCHULZ, Winfried. Funkce a důsledky politické komunikace. In *Politická komunikace a média*. Uspořádali Jan Jirák a Blanka Říhová. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2000. s. 164. ISBN 80-264-0182-6. s. 24-40.

SKOLKAY, Andrej. Slovakia. In *Business as usual: continuity and change in Central and Eastern European media*. Edited by David L. Paletz and Karol Jakubowicz. New Jersey: Hampton Press, 2003. s. xiii, 438. ISBN 1-57273-266-0. s. 279-299.

STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Přeložil Stanislav Ježek. 1. vydání. Boskovice: Albert, 1999. s. vi, 196. ISBN 80-85834-60-X.

STREET, John. *Mass media politics and democracy*. Hampshire: Palgrave, 2001. s. xi, 297. ISBN 0-333-69305-1.

ŠMÍD, Milan. Česká média 1995-2005 léta technického pokroku a zrání. In *10 let v českých médiích*. Uspořádali Josef Beránek a Silvie Hekerlová. Praha: Portál, 2005. s. 142. ISBN 80-7178-925-9. s. 23-31.

WATSON, James. *Media communication: an introduction to Theory and Process*. New York: Palgrave, 1998. s. 317. ISBN 0-333-68400-1.

WEAVER, D. – McCOMBS, M. – SHAW, D.L. Agenda-Setting: Research: Issues, Attributes, and Influences. In *Handbook of political communication research*. Edited by Lynda Lee Kaid. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. s. xviii, 541. ISBN 0-8050-3775-2. s. 257-282.

WOLF, Karol. *Podruhé a naposled aneb mírové dělení Československa*. 1. vydání. Praha: G plus G, 1998. s. 141. ISBN 80-86103-10-2.

Seznam zkratek

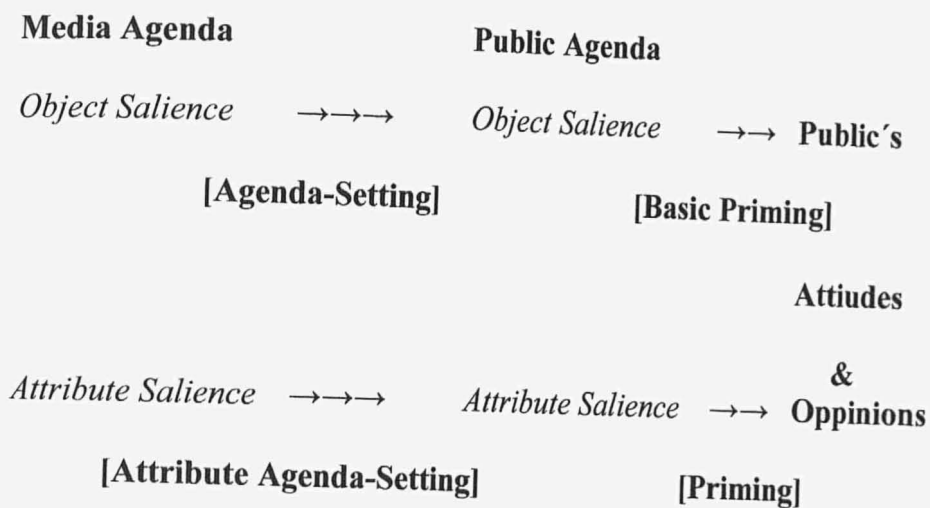
ČNB	:	Česká národní banka
ČNR	:	Česká národní rada
ČR	:	Česká republika
ČSFR	:	Česká a Slovenská federativní republika
ČSS	:	Československá strana socialistická
ČSSD	:	Československá sociální demokracie, od 1993 Česká strana sociálně demokratická
DSP	:	Demokratická strana práce
ES	:	Evropské společenství
FBIS	:	Federální bezpečnostní a informační služba
FS	:	Federální shromáždění
FV	:	Federální vláda
HSD- SMS	:	Hnutí za samosprávnou demokracii - Společnost pro Moravu a Slezsko, od 1993 Hnutí za samosprávnou demokracii Moravy a Slezska (HSDMS)
HZDS	:	Hnutie za demokratické Slovensko
KDS	:	Křesťansko demokratická strana
KDU- ČSL	:	Křesťansko demokratická unie - Československá strana lidová
KSČM	:	Komunistická strana Čech a Moravy
LB	:	Levý blok
LN	:	Lidové noviny
LSU	:	Liberálně sociální unie
NATO	:	North Atlantic Treaty Organisation
ODA	:	Občanská demokratická aliance
ODS	:	Občanská demokratická strana
OH	:	Občanské hnutí
OSN	:	Organizace spojených národů
RP	:	Rudé právo
SBČS	:	Státní banka Československá
SPR-RSČ	:	Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa
SR	:	Slovenská republika

Přílohy

Dr. J. D. D. V. A. ... Influence ... of the ... Theory and Research ...

Příloha č. 1

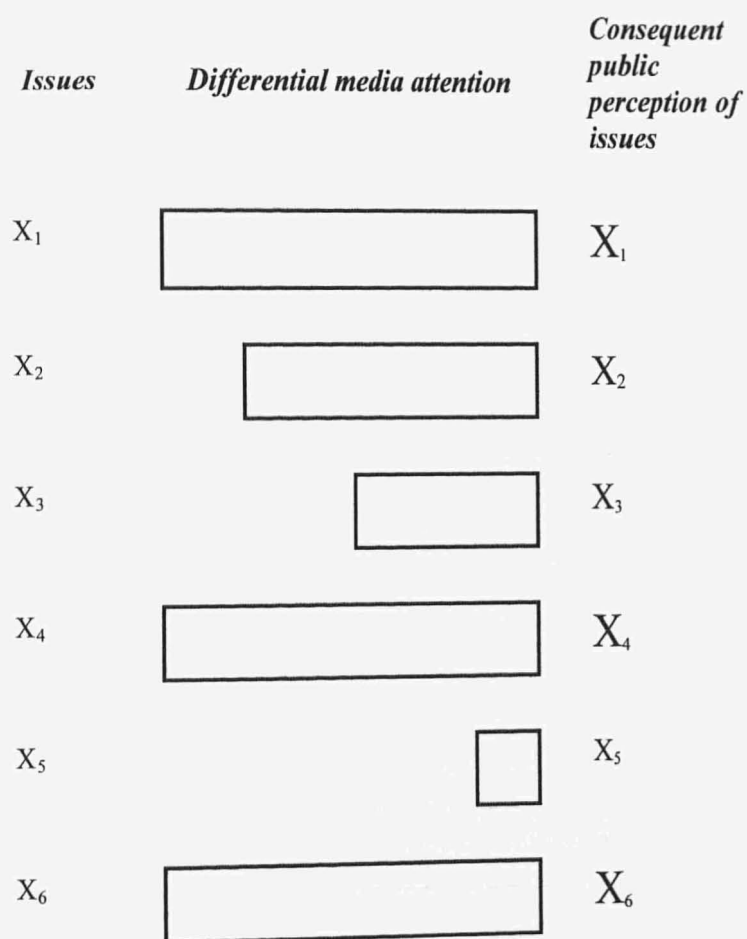
Proces dvouúrovňové agenda-setting:

Zdroj: McCOMBS, M., REYNOLDSOVÁ, A. *News Influence on Our Picture of the World*. In *Media Effects: Advances in Theory and Research*. Editori Jennings Bryant a Dolf Zillmann, 2.vyd. London: Lawrence Erlbaum Associates, 2002. s. 11

Příloha č. 2

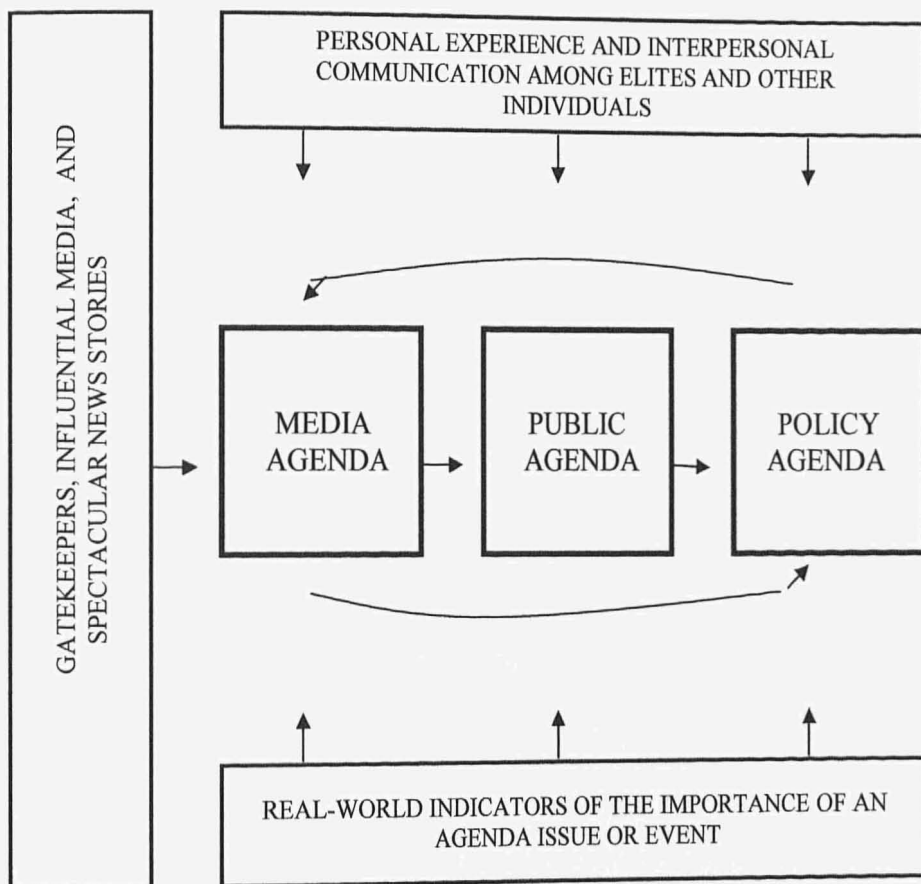
Model mediálních účinků agenda-setting podle Maxwella McCombse a Donalda L. Shawa:

Zdroj: WATSON, J. *Media Communication: An Introduction to Theory and Process*. New York: Palgrave, 1998. s. 113

Příloha č. 3

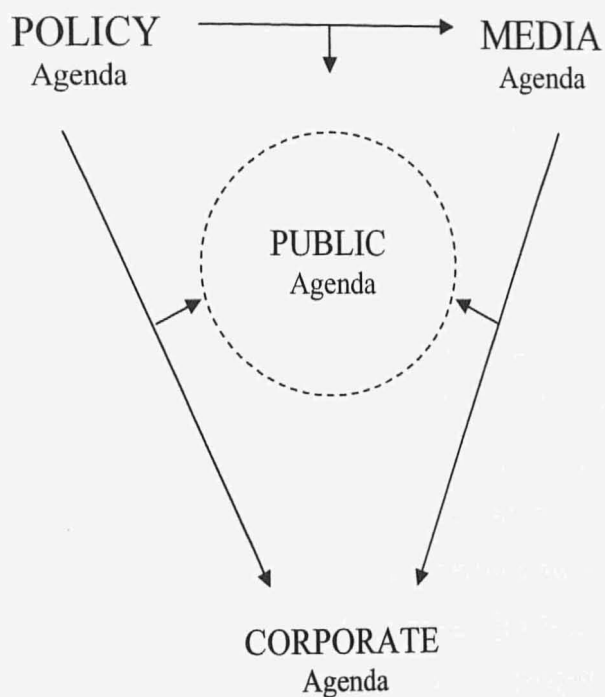
Model procesu agenda-setting podle E.M. Rogerse a J.W.Dearinga:

Zdroj: WATSON, J. *Media Communication: An Introduction to Theory and Process*. New York: Palgrave, 1998. s. 114

Příloha č. 4

Tripolární model agend podle J. Watsona:

Zdroj: WATSON, J. *Media Communication: An Introduction to Theory and Process*. New York: Palgrave, 1998. s. 115

Příloha č. 5

Historie: Říjen – prosinec 1992

Dne 1. října proběhlo federální hlasování o zániku Československa. HZDS neusilovalo o získání hlasů potřebných pro odsouhlasení zákona. Česká pravice poté jednohlasně odmítla návrh SNR na oddálení hlasování o rozdělení, kterému měl předcházet zákon o způsobu převodu majetku federace na republiky. O chvíli později byl přijat návrh sociálně demokratického poslance Miloše Zemana na „přeměnu federace v československou unii“ (Wolf, s. 93). Zemanův návrh předpokládal, že „by Unie respektovala suverenitu republik, koordinovala by se však ekonomika a zahraniční politika, byl by zvolen prezident unie a Rada unie“ (Fuchs, s. 75). Podle Karla Pacnera „ODS toto hlasování podcenila“ a nezajistila si v sále plný počet poslanců, kdežto „HZDS Zemana podpořilo“ (s. 554).

Český premiér, Václav Klaus, pak prohlásil, že si umí představit, že by rozdělení mohlo proběhnout i jinými cestami, než přes souhlas FS: „V žádném případě nedopustíme vznik a přetrvávání jakékoli karikatury společného státu. Nebudeme akceptovat žádný dvojdomek, ani žádnou unii“ (Wolf, s. 94) Klaus také obvinil českou levici ze „spolčování se Slováky“, tedy s v Čechách nepopulárním Mečiarom (tamtéž, s. 94). Také ex-prezident Václav Havel považoval možnosti dalšího česko-slovenského soužití za vyčerpané. Předsedové ČSSD a LSU poté přistoupili na podporu vzniku samostatného státu. (tamtéž, s. 94)

V dané situaci tedy bylo hlavním cílem pokojné rozdělení federace. Slovenský premiér, Vladimír Mečiar, v telefonickém rozhovoru 5. října 1992 naléhal na Václava Klause, aby jejich strany znovu prioritně projednaly otázku unie a kompetencí dříve, než se setkají na jednání o zániku federace. Klaus tento postup, stejně jako požadavek koaliční ODA na okamžité „jednostranné kroky české strany“, odmítl (Wolf, s. 95).

Následující den proběhla tvrdá a zdlouhavá vyjednávání na setkání obou delegací v Jihlavě. Na úvod předložil Václav Klaus vlastní dokument obsahující podmínku, „že obě strany skončují se snahami o prosazování konfederace a unie“ (Wolf, s. 96) Mečiar souhlasil až s přepracovanou verzí, která už obsahovala sadu dohod. Po jejím podpisu se obě strany shodly na kompetenčním zákonu, který byl 8. října schválen Federálním shromážděním (Pacner, s. 557). Zároveň byl potvrzen zánik federálního rozpočtu v roce 1993. „Česká strana předložila dvanáct kvalitních mezistátních smluv týkajících se důchodů, sociálního pojištění, léčebné péče a podobně, tedy dohod, které už ze své

podstaty počítaly s řešením problémů po rozdělení státu“ (Wolf, s. 97). Bratislava přidala návrh celní unie (Pacner, s. 557)

Jednou z podstatných otázek, které bylo potřeba dohodnout, bylo rozdělení majetku končící federace. Jednání nebyla zcela bez problémů. Na setkání národních vlád ve Vysokých Tatrách chtěl podle Karola Wolfa Vladimír Mečiar použít jako argument pro případné překážky z české strany možnost uzavření ropovodu a plynovodu vedoucích přes slovenské území (s. 99). Václav Klaus, který byl o Mečiarově záměru zpraven „jen s několikaminutovým předstihem, to označil za „mezinárodní banditismus“ a Mečiara upozornil, že by tento krok mohl dát Slovensku negativní nálepkou v zahraničí (Wolf, s.100). Nakonec tedy tato výhrůžka nepadla. Na jiném jednání chtěl Vladimír Mečiar uplatnit při majetkovém vypořádání tzv. historický přístup, jež obsahoval i otázku zlatého pokladu válečného Slovenského státu. Vzhledem k tomu, že se velká část tohoto pokladu skládala ze zlata odebraného Židům při cestě do vyhlazovacích táborů, byl i tento argument stáhnut (Pacner, s. 561). Federální kabinet nakonec zákon o převodu federálního majetku na republiky podle dříve dohodnutého poměru 2:1 13. listopadu 1992 odhlasoval (Wolf, s. 102-103).

Závěr listopadu se nesl opět v duchu nejistého přijetí zákona o zániku federace. České veřejné mínění se zdánlivě mírně přiklonilo k rozpadu, na slovenské straně stále přetrvával spíše negativní postoj (Pacner, s. 562). Opoziční strany dále trvaly na vyhlášení referenda. Podle Karola Wolfa slovenská opozice chtěla referendum především „s vidinou možných předčasných voleb“ (s. 103). Kdyby Slováci odmítli rozdělení, přišla by HZDS o svůj mandát a musely by být vyhlášeny nové volby.

Na výzvu národních parlamentů proběhlo 18. listopadu ve Federálním shromáždění hlasování o zákonu o zániku federace. Pro přijetí chyběly tři hlasy ze slovenské Sněmovny národů. V reakci na to se 20. listopadu česká vláda a ČNR rozhodly převzít „plnou odpovědnost za další vývoj v zemi, bez ohledu na to, jak se bude Federální shromáždění dále chovat“ (Wolf, s. 103). S tímto prohlášením nesouhlasila, jak česká opozice, tak Slováci, přestože zde už byl podobný krok (přijetí deklarace o svrchovanosti i ústava) učiněn. Dohadovací výbor Federálního shromáždění se ještě pokusil o kompromis v podobě zániku federace podmíněnému schválením v obou národních parlamentech, s čímž ale nesouhlasila česká pravice. Ústavní zákon o zániku federace byl nakonec Federálním shromážděním s podporou „tří poslanců slovenské sociální demokracie“ přijat 25. listopadu 1992 (Wolf, s. 104).

Petr Uhl ve svém článku Falešný obraz Slovenska vnímá přijetí tohoto zákona jako podvod na občanech. Říká, že „Federální shromáždění rozhodlo o likvidaci federace bez politického mandátu“, protože kromě SNS žádná ze stran neměla ve svém volebním programu explicitní požadavek úplné samostatnosti republik (Blažek, s. 15-16).

Další projednávanou otázkou byla budoucí politická působnost federálních poslanců. Lidovci navrhovali automatický přestup do Senátu, ale ODA, která ve FS neměla zastoupení, i Václav Klaus byli proti. Česká národní rada nakonec tento tzv. transformační zákon nepřijala. Na Slovensku odmítla HZDS Senát zřídít. (Pacner, s. 566)

ČNR schválila 16.prosince prosince většinou 172 hlasů Ústavu České republiky. Druhý den byly kromě vydání prohlášení o vzniku České republiky přijaty zákony o státních symbolech a smlouvy se Slovenskem. Večer ukončilo Federální shromáždění svou činnost. Dva dny před koncem roku ještě ČNR přijala zákon o českém občanství. (Pacner, s. 567)

Historie: leden – březen 1993

Dnem 1.1.1993 vznikly dva samostatné státy s mezinárodněprávní subjektivitou: Česká republika a Slovenská republika. Dopoledne obdrželo české ministerstvo zahraničí „diplomatické nóty od 68 států, jimiž uznávali Českou republiku“ (Pacner, s. 568). První schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky proběhla v prostorách Vladislavského sálu Pražského hradu. Slavnostního setkání se zúčastnila většina poslanců, čeští i bývalí federální ministři, představitelé vědy, kultury a diplomaté. Večer pak v Rudolfinu odehrála Česká filharmonie Smetanovu symfonii Má vlast. (tamtéž, s. 568-569)

Se vznikem samostatného českého státu bylo nutné vyřešit dvě důležité otázky: zvolení jejího prezidenta a zavedení české měny. Začátkem ledna se na post prezidenta uvažovalo kromě Václava Havla například o bývalém federálním premiérovi Janu Stráském, kterého podporovala s Klausem nespokojená část ODS, nebo o levicím navrhnutém Čestmíru Císařovi. Před samotnou volbou se KDS ještě snažila upřednostnit naplnění druhé komory parlamentu, což se ale u pravicové ODA a opozicí neseťkalo s ohlasem. V polovině ledna se nakonec celá pravice a část levice dohodly na společné podpoře Václava Havla. (Pacner, s. 571-572)

V přímém přenosu České televize se 26.ledna volil prezident. Na konečné kandidátce figurovaly tři osoby: Václav Havel, Marie Stiborová a Miroslav Sládek. Václav Havel byl zvolen většinou 109 hlasů. Na Slovensku po neúspěšném hlasování v ten samý den musely být prezidentské volby opakovány v únoru. (Pacner, s. 572-573)

Už samotné debaty o rozpadu Československa se začaly odrážet na ekonomice obou států. Bylo možné pozorovat například „pohyb korunových zdrojů ze Slovenska do českých bank“ (Pacner, s. 573). Tehdejší guvernér České národní banky (dále ČNB), Josef Tošovský, se obával neúnosného nárůstu pohledávek vůči Slovenské republice, což by mohlo znemožnit ekonomicky výhodné udržení předpokládané měnové unie (tamtéž, s. 573-574). Původní návrh měnové unie z října 1992 počítal s třífázovým oddělením, kdy do června 1993 měla fungovat dosavadní československá měna, „pak dvě měny 1:1 a později dvě samostatné měny s kolísavým kursem“ (Fuchs, s. 78).

Prohlášení obou republik, že v případě uvedení kolkovaných bankovek do oběhu nebudou jejich peněžní ústavy povinny přijímat neokolkované peníze, pak přimělo Rakousko a Německo omezit nákup československé měny. Situaci na finančních trzích dále komplikovala nejednotnost slovenských politiků ohledně trvání měnové unie. Tato nejistota byla doprovázena vyčkáváním zahraničních investorů a nekontrolovatelným zakládáním českých účtů slovenskými občany, a tudíž hrozilo zhroucení slovenského trhu. (Pacner, s. 574)

V lednu 1993 Josef Tošovský odmítl spekulace o oběhu kolkovaných bankovek v ČNB s tím, že „s oddělením měny se nedá počítat dřív než za půl roku“ (Pacner, s. 573-574). Přes Tošovského prohlášení probíhaly v ČNB přípravy na zavedení měnové odluky. Koncem ledna byla kolkována „třetina oběživa obou republik“ (tamtéž, s. 574). Český ministr financí Ivan Kočárník 24. ledna 1993 informoval, že měnová odluka může nastat, jakmile vzniknou vhodné ekonomické podmínky. Občanům obou republik bylo doporučeno, aby disponovali pouze s hotovostí nezbytnou pro provoz domácnosti a většinu si uložili na účty. Na zasedání měnového výboru obou republik následující den uvedl viceguvernér Slovenské národní banky několik argumentů pro potřebu oddělení měny, šlo především o výrazný nepoměr mezi úsporami v peněžních ústavech, převod účtů slovenských firem do České republiky a pokračující vyčkávání zahraničních investorů. (tamtéž, s. 574-575)

V noci z 27. na 28.ledna 1993 podepsali oba premiéři tajný protokol o datu oddělení československé měny, který obsahoval, že „smlouva mezi vládou Slovenské

republiky a vládou České republiky ze dne 29. října 1992 o měnovém uspořádání zaniká 7.2.1993 o 24.00 hodině středoevropského času.“ (Pacner, s. 575)

V té době bylo v České republice okolkováno přes 30 miliard korun, přičemž celková hodnota oběživa činila 70 miliard. Občané byli znovu vyzváni, aby disponovali pouze nutnou částkou a ostatní peníze uložili, což mělo usnadnit a urychlit zavedení okolkovaných bankovek do oběhu. V závěru ledna lidé do peněžních ústavů uložili 35 miliard korun a v oběhu zůstalo jen 65 miliard. Mluvčí ČNB uvedl, že „koncem února očekává ČNB první dodávky nových mincí, které se razí v Kanadě a v Německu“, a protože kovové peníze tvořily jen nepatrnou část oběživa, bylo rozhodnuto, že jejich výměna proběhne až „po měnové odluce v běžném režimu, to znamená postupným stahováním starých československých mincí a jejich náhradou novými.“ (Pacner, s. 575-576)

V úterý 2. února 1993 sněmovna na neveřejném jednání drtivou většinou odsouhlasila vládní návrh na ukončení platnosti československé koruny, a to v noci ze 7. na 8. února 1993. Výměna starých stokorunových, pětisetkorunových a tisícikorunových bankovek za okolkované probíhala od 4. do 7. února 1993 na stanovených pobočkách České spořitelny a pošt. Každý občan si mohl hotovostně vyměnit částku do 4 000 korun. Výměna peněz firmám probíhala od 7. do 9. února 1993. Celkem si lidé vyměnili 10 miliard korun, podniky pak celkovou částku 20 miliard. Tyto okolkované federální bankovky měly být postupně stahovány z oběhu a nahrazovány českou měnou. (Pacner, s. 576-577)

V den přijetí měnové odlučky, byl ve Vladislavském sále slavnostně jmenován Václav Havel prezidentem České republiky. Z inaugurační schůze se pozvaný Vladimír Mečiar omluvil. (Pacner, s. 576)

V prvních dvou měsících nového roku vznikly viditelnější rozpory uvnitř vedoucích stran v České i Slovenské republice. V ODS se první známky odporu proti dominanci předsedy Václava Klause objevily už v lednové debatě o kandidátech na českého prezidenta. Části členů ODS začínal vadit Klausův dominantní styl. Také navenek, tedy vůči veřejnosti a médiím, se ODS prezentovala nadřazeně, a přestože měla stále nejsilnější pozici (téměř 25 procent), její obliba zaznamenala pokles. (Fuchs, s. 112) Celá vládnoucí koalice pak byla kritizována za problémy s privatizací zdravotnictví, neexistující zemědělskou politiku a nekontrolovaný daňový systém. (tamtéž, s. 116)

Příloha č. 6

Kódovací kniha

Oddíl	Příslušnost jednotky	Kód	Definice jednotky	Poznámka
-------	----------------------	-----	-------------------	----------

Identifikační proměnné

1.	Název deníku	Kód		
		1	Lidové noviny	
		2	Rudé právo	

2.	Datum	kódování	rok/měsíc/den	
		např.	920701	

3.	Typ článku	kód		
		1	zpráva	
		2	komentář	v LN = sloupek na titulní straně vlevo, Poznámka a Názory na 3. straně; v RP = sloupek na titulní straně, příspěvek na vpravo dole na titulní straně, ohraničen rámečkem, pokud nejde o rozhovor, Glosa ke dni na 2. straně a Ring volný na 2., resp. 3. straně
		3	rozhovor	novinář klade otázky
		4	ilustrace/fotografie	
		5	jiné	dotazník, dokument
		99	nelze určit	

4.	Výskyt příspěvku	kód		
		1	titulní strana	pokud se kódovaná jednotka vyskytuje na více kódovaných stranách, kódujeme stranu, na které je její největší plocha

2	2. strana	
3	3. strana	
4	jiné	
99	nelze určit	

Systemizující proměnné		
5.	Výška článku	kódování výška v mm kóduje se od hranice potištěného k hranici potištěného včetně fotografie či ilustrace

6.	Šířka článku	kódování šířka v mm kóduje se od hranice potištěného k hranici potištěného včetně fotografie či ilustrace
----	--------------	--

7.	Grafika	kód	přítomnost grafických prvků
		1	text samostatně
		2	text s grafikou
		3	grafika bez textu
		98	jiné
		99	nelze určit

8.	Mluvčí příspěvku	kód	mluvčím je osoba, u níž je uvedena nejdelší přímá řeč v textu není žádná přímá řeč
		0	žádný mluvčí
		1	Václav Havel
		2	nestátní organizace
		3	média
		10	státní instituce
		11	řádový občan; veřejnost

sdrůžení, svazy, církev
pracovník média i médium jako celek (domácí i zahraniční), ČSTK/ČTK
ČNB, FBIS, armáda, policie, soudy, jiné státní instituce než 17, 18, 19
pokud není v textu definována jako 12, 13

12	nepolitická osobnost	herec, zpěvák, vědec, atd.
13	odborník	politolog, historik, ekonom
14	hlas ze zahraničí	stát, politik, zahraniční agentura, osobnost
15	odbory	člen i organizace jako celek
16	předseda FV	zde Jan Stráský (ODS)
17	FV nebo FS	ministr i FV jako celek; FS jako celek
18	ČNR/ Poslan. Sněmovna	není-li v textu určena konkrétní osoba
19	vláda ČR	vláda jako celek, ministerstvo jako celek, bez uvedení konkrétní osoby
20	Václav Klaus (ODS)	předseda strany, premiér vlády ČR
21	ministr ODS	ministr vlády ČR, pokud je v textu tato funkce uvedena, jinak 23
22	poslanec ODS	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvenena, pokud ne = 23
23	ODS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 20, 21, 22
30	ministr KDU-ČSL	ministr vlády ČR, pokud je v textu tato funkce uvedena, jinak 32
31	poslanec KDU-ČSL	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvenena, pokud ne = 32
32	KDU-ČSL	člen i strana jako celek, pokud neplatí 30 a 31
40	ministr ODA	ministr vlády ČR, pokud je v textu tato funkce uvedena, jinak 42
41	poslanec ODA	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 42
42	ODA	člen i strana jako celek, pokud neplatí 40 a 41
43	OH	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvenena, pokud ne = 44
44	OH	člen i strana jako celek
50	poslanec LSU	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 51
51	LSU	člen i strana jako celek, pokud neplatí 50

60	poslanec ČSSD	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 61
61	ČSSD	člen i strana jako celek, pokud neplatí 60
70	poslanec KSČM	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 71
71	KSČM	člen i strana jako celek, pokud neplatí 70
72	poslanec Levého bloku	jiný než KSČM
73	Levý blok	člen i strana jako celek, pokud nejsou jmenovitě stanoveny strany
74	poslanec ČSS	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 75
75	ČSS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 74
80	poslanec SPR-RSČ	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 81
81	SPR-RSČ	člen i strana jako celek, pokud neplatí 80
90	poslanec HSD-SMS	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 91
91	HSD-SMS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 90
92	politický reprezentant SR	strana, její člen, velvyslanec, atd.
93	česká opozice	všechny strany jiné než 94
94	koalice	ODS, KDS, ODA, KDU-ČSL
95	poslanec KDS	člen ČNR i ministr vlády ČR, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 96
96	KDS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 95
97	DSP	
98	jiné	
99	nelze určit	

0	žádný aktér	
1	Václav Havel	
2	nestátní organizace	sdrůžení, svazy církev
3	média	pracovník média i médium jako celek (domací i zahraniční), ČSTK/ČTK
10	státní instituce	ČNB, FBIS, armáda, policie, soudy, jiné státní instituce než 17,18,19
11	řádový občan; veřejnost	
12	nepolitická osobnost	herec, zpěvák, vědec, atd.
13	odborník	politolog, historik, ekonom
14	hlas ze zahraničí	stát, politik, zahraniční agentura, osobnost
15	odbory	člen i organizace jako celek
16	předseda FV	zde Jan Stráský (ODS)
17	FV nebo FS	ministr i FV jako celek
18	ČNR/ Poslan. Směrovna	není-li v textu určena konkrétní osoba
19	vláda ČR	vláda jako celek, ministerstvo jako celek, bez uvedení konkrétní osoby
20	Václav Klaus (ODS)	předseda strany, premiér vlády ČR
21	ministr ODS	ministr vlády ČR, pokud je v textu tato funkce uvedena, jinak 23
22	poslanec ODS	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 23
23	ODS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 20, 21, 22
30	ministr KDU-ČSL	ministr vlády ČR, pokud je v textu tato funkce uvedena, jinak 32
31	poslanec KDU-ČSL	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 32
32	KDU-ČSL	člen i strana jako celek, pokud neplatí 30 a 31
40	ministr ODA	ministr vlády ČR, pokud je v textu tato funkce uvedena, jinak 42
41	poslanec ODA	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 42
42	ODA	člen i strana jako celek, pokud neplatí 40 a 41

43	OH	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 44
44	OH	člen i strana jako celek
50	poslanec LSU	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 51
51	LSU	člen i strana jako celek, pokud neplatí 50
60	poslanec ČSSD	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 61
61	ČSSD	člen i strana jako celek, pokud neplatí 60
70	poslanec KSČM	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 71
71	KSČM	člen i strana jako celek, pokud neplatí 70
72	poslanec Levého bloku	jiný než KSČM
73	Levý blok	člen i strana jako celek, pokud nejsou jmenovitě stanoveny strany
74	poslanec ČSS	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 75
75	ČSS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 74
80	poslanec SPR-RSČ	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 81
81	SPR-RSČ	člen i strana jako celek, pokud neplatí 80
90	poslanec HSD-SMS	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 91
91	HSD-SMS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 90
92	politický reprezentant SR	strana, její člen, velvyslanec, atd.
93	česká opozice	všechny strany jiné než 94
94	koalice	ODS, KDS, ODA, KDU-ČSL
95	poslanec KDS	člen ČNR i ministr vlády ČR, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 96

96	KDS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 95
97	DSP	
98	jiné	
99	nelze určit	

10.	Druhý aktér	kód	
		0	žádný další aktér
		1	Václav Havel
		2	nestátní organizace
		3	média
		10	státní instituce
		11	řádový občan; veřejnost
		12	nepolitická osobnost
		13	odborník
		14	hlas ze zahraničí
		15	odbory
		16	předseda FV
		17	FV nebo FS
		18	ČNR/ Poslan. Sněmovna
		19	vláda ČR
		20	Václav Klaus (ODS)
		21	ministr ODS
		22	poslanec ODS
		23	ODS
		30	ministr KDU-ČSL
		31	poslanec KDU-ČSL

sdružení, svazy církev
pracovník média i médium jako celek (domácí i zahraniční), ČSTK/ČTK
ČNB, FBIS, armáda, policie, soudy jiné státní instituce než 17, 18, 19

herec, zpěvák, vědec, atd.
politik, historik, ekonom
stát, politik, zahraniční médium, osobnost
člen i organizace jako celek
zde Jan Stráský (ODS)
ministr i FV jako celek
není-li v textu určena konkrétní osoba
vláda jako celek, ministerstvo jako celek, bez uvedení konkrétní osoby
předseda strany, premiér vlády ČR
ministr vlády ČR, pokud je v textu tato funkce uvedena, jinak 23
člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud
ne = 23
člen i strana jako celek, pokud neplatí 20, 21, 22
ministr vlády ČR, pokud je v textu tato funkce uvedena, jinak 32
člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud
ne = 32

32	KDU-ČSL	člen i strana jako celek, pokud neplatí 30 a 31
40	ministr ODA	ministr vlády ČR, pokud je v textu tato funkce uvedena, jinak 42
41	poslanec ODA	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 42
42	ODA	člen i strana jako celek, pokud neplatí 40 a 41
43	OH	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 44
44	OH	člen i strana jako celek
50	poslanec LSU	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 51
51	LSU	člen i strana jako celek, pokud neplatí 50
60	poslanec ČSSD	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 61
61	ČSSD	člen i strana jako celek, pokud neplatí 60
70	poslanec KSČM	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 71
71	KSČM	člen i strana jako celek, pokud neplatí 70
72	poslanec Levého bloku	jiný než KSČM
73	Levý blok	člen i strana jako celek, pokud nejsou jmenovitě stanoveny strany
74	poslanec ČSS	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 75
75	ČSS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 74
80	poslanec SPR-RSČ	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 81
81	SPR-RSČ	člen i strana jako celek, pokud neplatí 80
90	poslanec HSD-SMS	člen ČNR či FS, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 91
91	HSD-SMS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 90

92	politický reprezentant SR	strana, její člen, velvyslanec, atd.
93	česká opozice	všechny strany jiné než 94
94	koalice	ODS, KDS, ODA, KDU-ČSL
95	poslanec KDS	člen ČNR i ministr vlády ČR, pokud je tato skutečnost v textu výslovně uvedena, pokud ne = 96
96	KDS	člen i strana jako celek, pokud neplatí 95
97	DSP	
98	jiné	
99	nelze určit	

11.	Zdroj	kód	
		1	pracovník LN nebo RP
		2	domácí agentura
		3	zahraniční agentura
		4	zahraniční médium
		5	autor bez uvedení přísl.
		6	jiné
		99	nelze určit
			ČSTK, respektive ČTK
			i slovenské médium
			autor, u něž nejde určit, jestli je pracovníkem LN/RP - komentáře, ilustrace

12.	Událost	kód	
		10	státoprávní uspořádání
		11	federální ústava
		12	FS/FV
		13	referendum
			příspěvky týkající se návrhů a debat o možnostech státoprávního uspořádání = federace, konfederace, česko-slovenská unie
			zákon o zániku federace, kompetenční zákon
			působnost poslanců po rozdělení federace, krize ve federálním kabinetu, atd.
			k rozdělení federace, k české ústavě, atd.

14	mandát k dělení federace	odpovědnost za rozdělení, legitimita
15	vztahy se zahraničím	smlouvy, uznání suverenity, členství v NATO, ES, OSN, Visegrad, nikoli k SR
16	Gabčíkovo	
20	vztahy ČR-SR	velvyslanectví, přesun kompetencí, mezistátní dohody, politická jednání o budoucích dohodách, komuniké
21	samostatné kroky ČR	politické kroky, které se odchýlili od dohod na průběžných politických jednáních mezi SR a ČR
22	samostatné kroky SR	politické kroky, které se odchýlili od dohod z průběžných politických jednáních mezi SR a ČR, pouze příspěvky, ve kterých je uvedena souvislost s ČR nebo českými politickými stranami; zde i ratifikační referendum na SR
30	ustavování českého státu	státnost, volby, uspořádání, vytváření nových či staronových institucí a organizací
31	státní symboly	vlajka, znak, hovorový název republiky
32	ústava ČR	
33	prezident	federální, český
34	vztahy politiků/stran	vztahy pouze mezi českými politickými stranami, činiteli v rámci témat týkajících se rozdělení federac, např. V.Havel vs. V.Klaus, koalice vs.opozice
35	kroky české opozice	spolupráce české opozice a HZDS, jednání české a slovenské levice o společném postupu
40	státní hranice	jen mezi ČR a SR, clo, celní unie, zóna volného obchodu
41	armáda/obrana	
50	občané	občanství, migrace, žadatelé o azyl; jen mezi ČR a SR, jinak 15
51	veřejné mínění	nekóduje se čistě slovenské veřejné mínění bez návaznosti na ČR, či české politické strany
60	majetkové vypořádání	v jakém poměru budou rozděleny nemovitosti, instituce a společné finanční zdroje
61	měnová unie/odluka	

62	rozpočet	federální, ČR
	ostatní ekonomické	
63	otázky	daně, restituce, kupónová privatizace, životní úroveň, zdražování
70	kultura	zde i jednání o kulturním vyrovnání, předání kulturních objektů 2. straně
71	školení	
72	zdravotnictví	
73	média	transformace fed.médií, Rada pro rozhl.a TV vysílání, ČSTK, resp. ČTK, počinání novinářů
74	odbory	
75	církev	
76	jiné	
99	nelze určit	

Příloha č. 7

Vláda ČR ve sledovaném období říjen 1992 – březen 1993

Předseda vlády – *Václav Klaus (ODS)*

Místopředseda vlády – *Jan Kalvoda (ODA)*

Místopředseda vlády a ministr financí – *Ivan Kočárník (ODS)*

Místopředseda vlády a ministr zemědělství – *Josef Lux (KDU-ČSL)*

Ministr kultury – *Jindřich Kabát (KDU-ČSL)*

Ministr mezinárodních vztahů, od 1.1.1993 ministr zahraničí – *Josef Zieleniec (ODS)*

Ministr průmyslu a ministr obchodu cestovního ruchu, od 30.10.1992 ministr průmyslu a obchodu – *Vladimír Dlouhý (ODA)*

Ministr práce a sociálních věcí – *Jindřich Vodička (ODS)*

Ministr pro hospodářskou politiku a rozvoj, od 30.10.1992 ministr hospodářství – *Karel Dyba (ODS)*

Ministr pro správu národního majetku a jeho privatizaci – *Jiří Skalický (ODA)*

Ministr spravedlnosti – *Jiří Novák (ODS)*

Ministr státní kontroly – *Igor Němec (ODS)*

Ministr školství, mládeže a tělovýchovy – *Petr Piňha (nestraník)*

Ministr vnitra – *Jan Ruml (ODS)*

Ministr zdravotnictví – *Petr Lom (ODS)*

Ministr životního prostředí – *František Benda (KDS)*

Ministr dopravy (zřízeno 30.1.1993) – *Jan Stráský (ODS)*

Ministr obrany (zřízeno 30.1.1993) – *Antonín Baudyš (KDU-ČSL)*

Ministr pro hospodářskou soutěž (od 30.10.1992) – *Stanislav Bělehrádek (KDU-ČSL)*

Zdroj: http://et.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Klaus_i_esimene_valitsus a Fuchs, přílohy

Příloha č. 8

Oranžová

Už při příjezdu nevypadala pro reprezentaci z Čech a ze Slovenska situace na londýnské křižovatce visegrádské trojky a Evropského společenství nejlépe. Přilétala se zavazadlem náhle ztěžklým betonovými bloky a kamením padajícím do Dunaje; od hostitele Johna Majora, předsedajícího ES se vzhledem
5 k vnitropolitickým potížím a k debatě uvnitř společenství nedala čekat velkorysá gesta. Václav Klaus a Vladimír Mečiar však doufali, že čerstvé memorandum o celní unii České a Slovenské republiky je tím dokladem, který rozhodne o tom, že převod asociační dohody mezi ČSFR a ES bude jen technickou záležitostí.

Zelenou v přinejmenším oranžovou změnil na semaforu návrh předsedy
10 komise ES Jacquese Delorse, aby se po rozdělení Československa o dohodě jednalo znovu. To by znamenalo nové lhůty, nové debaty, nové potíže. Tento obrat předchozí jednání na nižších úrovních vůbec nenaznačovala. I když přijmeme názor Václava Klause, že Delorsův návrh lze ještě zvrátit, je třeba vzít výstrahu vážně. Česká strana může sice opakovat, že slovensko-maďarský spor není její
15 věcí, pro Společenství je ale významné, že v postkomunistické Evropě se objevil zárodek dalšího možného konfliktu. A jugoslávská lekce vede k obezřelosti vůči ujišťování rozváděných stran, že se nic vážného neděje.

ES se vždy do poslední chvíle vyhýbalo přímým zásahům do sporu, nechtělo na sebe ani brát roli arbitra. Dává najevo, že při musí ukončit zúčastněné
20 strany. Pokud toho nejsou schopny, Společenství jim nehodlá poskytovat výhody. Lze namítnout, že pomoc integraci zemí střední Evropy do ES není dárkem, ani odměnou, je do značné míry investicí do vlastní budoucnosti Společenství. Nic to ale nemění na tom, že míč je na naší straně.

Příloha č. 9

Obchodníci s deštěm

Budoucnost československé federace je už minulostí, samostatný slovenský stát začíná existovat fakticky i právně, samostatný český stát je načase stavět. Přesto poslední federalisté (od konce minulého týdne unionisté) tvrdošijně pracují na budoucím státoprávním uspořádání onoho bývalého státního útvaru.

5 *Připusťme čistě teoreticky, že tu ještě je jistá šance pro takzvané zachraňování společného státu. Dejme tomu, že se všichni kolem mýlí, jen oni mají pravdu a že se jim ji také podaří prosadit: po nějakých těch nutných peripetiích se vrátíme kamsi do zlatých časů před kompetenčním zákonem a lípa vzájemnosti rozkvetne ... Zachránci společného státu se dostanou do čítanek, ti nejlepší z nich si zaslouží i pomníky.*

10 *Dejme tomu, že to není úplně vyloučeno, ale pravděpodobnost je pranepatrná. Mnohem pravděpodobnější je, že po nějakých těch peripetiích stvoříme fungující stát a že si (po mnoha peripetiích) jakžtakž uspořádáme své nejednoduché vztahy se Slovenskem. V tom případě pomníky nebudou, nějaká*

15 *řádka v čítankách se ale jistě najde. Co tam asi bude stát?*

Všichni politici se samozřejmě rádi ohánějí budoucností, protože koneckonců s ničím jiným neobchodují. V praxi se potom obvykle vše nepovede zcela podle předpokladů, a je na voličích, aby zvážili, co se povedlo, a co ne a kolik ještě slibovaných perspektiv jsou ochotni přijmout. Samozřejmě se ovšem

20 *předpokládá, že slibovaná budoucnost je prakticky možná. Co však momentálně nabízí česká opozice, to už budoucností bylo. Proto je její nabídka tak nelákavá.*

Může se ten obchod dokonce zdát podvodný, vždyť se tu zjevně nabízí pochybené zboží. Buďme však tolerantní a připusťme, že to prodávající nemusí vědět.

25 *Ostatně právě neštěstí tohoto obchodu s alternativní budoucností vyjeví právě budoucnost. Nikoli nějaká alternativní, nýbrž ta jediná, která bude. Ona totiž vždy nakonec může být jen jedna. Až se pak naši hrdinové budou omlouvat čistými pohnutkami a vysvětlovat, že svým počínáním rozhodně nechtěli škodit zájmům*

30 *ještě neexistujícího českého státu, budou muset uplatnit jako polehčující okolnost vlastní slepotu.*

Budiž jim přiznána.

Příloha č. 10

Prubírský kámen

Prestiž Československa jako zóny klidu a snášenlivosti v zahraničí rapidně klesá. Dělení státu vyvolává obavy, u některých partnerů vede k vyčkávaní. Myslíte, že to půjde v klidu? Nutkavě opakují zahraniční novináři a politici. Stále je lze ujišťovat, že půjde. Tedy víceméně.

- 5 *Pokud Češi a Slováci rozdělení zvládnou, prestiž může znovu bleskově vyskočit. Úlevou, že nebezpečí bylo zažehnáno, že na místo jednoho demokratického státu jsou na světě dva. Jak však takový ideální vývoj prokázat? Že se obě strany spolu dohodnou na mechanismu rozvodu je primární. Právě tak důležité ale bude formální podoba, v jaké se nové celky představí mezinárodnímu společenství.*
- 10 *Budou to dva státy se vším, co k evropské demokratické zemi patří, tj. s právním systémem na výši požadavků Rady Evropy, zajišťujícím práva jednotlivce i menšin, s ústavou, prezidentem, atd.?*

Vedle mnoha neodkladných záležitostí je pro nový český stát nutné mít od samotného svého počátku záruku všech záruk právního stavu, totiž ústavu. Bez ní

15 *by byl nahlížen jako cosi podezřelého, nesolidního a neevropského. Tím spíš, že stát slovenský, nazíraný jako původce všeho zmatku, ji už má. V Evropě nemá konstituci pouze Británie, která ji však nahrazuje o to pevnějším právním systémem opřeným o kontinuitu staletí. Není tak důležité, zda bude česká ústava přijata (jak doporučují někteří znalci) ještě za fungování federace nebo zda k tomu*

- 20 *dojde (jak žádají opačné hlasy) až po vyhlášení nového státu. Prvořadě je, aby na silvestra [malém „s“ uvedené autorem] ležela na stole v hotovém znění. Jakási malá ústava, tj. soubor stávajících zákonů, rozšířený třeba o zavedení úřadu prezidenta, by v cizině budila asi velké pochyby.*

Vládní koalice bude takové znění prý do deseti dnů mít. Reprezentuje však

25 *slabou většinu voličů (105 z 200 hlasů v ČNR) a má-li být ústava listinou všepłatnou a závaznou, musí se na ní shodnout daleko širší demokratické spektrum. Potíž je však v tom, že opozice je v některých svých náhledech odlišných od koalice jednotná: preferuje tradiční zemské uspořádání (s Moravou – kterou doporučuje i V. Havel), kdežto V. Klaus výrokem o správních celcích do dvou*

- 30 *milionů obyvatel s Moravou zjevně nepočítá. Přitom rozpor v této záležitosti je rozporem pro budoucí podobu státu zásadním. ODS teď intenzivně jedná s opozicí, k přijetí třípětinovou většinou potřebuje získat ještě nejméně 15 hlasů (tolik čítá třeba počet poslanců ČSSD). Kdyby nebyla jako v případě zákona o způsobech zániku federace ve FS schopná ústupků a ústavu v ČNR stihl týž osud, byla by to*
- 35 *tragédie. ODS a její partneři nemohou v téhle chvíli prosazovat jen své představy, musí být silou zodpovědnou za nový stát, schopnou kompromisu.*

Příloha č. 11

Důvěra

Vládní a bankovní úředníci opakovali v posledních týdnech jako zaklínadlo, že měnová odluka nebude mít nic společného s měnovou reformou. Není divu: poslední zkušenost s rozsáhlou měnovou operací u nás pochází z roku 1953. Tehdy byly zkonfiskovány prakticky veškeré úspory v Československu. Po
5 znárodnění majetku tak KSC dokončila to, co učinit musela, aby mohla začít budovat socialismus: všeobecnou proletarizaci obyvatelstva. To vše den poté, co Antonín Zápotocký veřejně ujistil obyvatelstvo, že žádná reforma nebude.

Obyvatelstvo si to samozřejmě velmi dobře pamatovalo. Na kolísání
10 poptávky po mincích se dokonce od té doby daly sledovat fámy o další chystané měnové reformě – mince totiž v padesátém třetím reformě nepodléhaly, a tak si je prozíravější občané ukládali doma ve vaně.

Důvěra v měnu se buduje obtížně a příliš nepodléhá racionální argumentaci. Dobrá měnová politika je národní bohatství – Bundesbanka
15 v Německu se těší větší důvěře než vláda. Chybný krok je ale zapsán na desetiletí v kolektivní paměti, a na tu prohlášení vlády a Parlamentu moc neplatí. A tak nebylo vůbec předem jasné, jak tato teoreticky pouze technická operace proběhne.

Co se dělo? Objem oběživa, který posledních dvou letech ustavičně rostl, se
20 v lednu snížil a část se ho přemístila do bank. Kdyby lidé nevěřili, že jim po osmém únoru na knížkách jejich peníze zůstanou, asi by se snažili je co nejrychleji utratit za zboží, které je doma a které se počítá. Obchodníci však zaznamenali pouze příjemné zvýšení obrátu, jež mělo do nákupní horečky daleko. Na vkladní knížky se přesunulo tolik peněz, že narychlo zmobilizovaná síť výměnných míst poslední den neměla komu staré bankovky vyměňovat.

V klidu a více méně beze slov se tu během tří let vytvořila důvěra v měnu.
25 To se zatím nepovedlo v žádné postkomunistické zemi. Jedině v Česku mohl Václav Klaus používat důvěru v korunu ve volební kampani. Měnová odluka ukazuje, že z této důvěry roste i důvěra ve vládu, vládu práva, v režim. Měnovou odlukou bylo ukončeno více než jen rozdělení Československa: byl jí definitivně pohřben komunismus. V české kolektivní paměti Klaus zvítězil nad Zápotockým.

Příloha č. 12

Nemístný optimismus

Dějí se to divné věci mezi Prahou a Bratislavou: vláda vládě neodpovídá na urgentní dopisy, s velvyslancem nelze hovořit, protože není k nalezení. Po „sametovém rozvodu“ přišlo, co přijít muselo, totiž normální nechutná tahanice o majetek.

5 *Na tom není nic překvapujícího, zejména víme-li, s kým máme tu čest. Jediné, co může dodatečně zamrzet je tvrdohlavý optimismus, s nímž nám Václav Klaus po celý podzim vnucoval představu, že jedná se solidním partnerem.*

10 *Na tento optimismus dnes asi doplatí některé české a moravské podniky, a nejen podniky. Stojíme totiž tváří v tvář neradostnému zjištění, že slovenská politická reprezentace hodlá problém dluhů řešit stylem, jenž se osvědčil v Africe: prostě neplatit. Nemáme, nedáme, možno-li i zapřeme. Slovensko se fakticky vyhýbá podepsání dohody o majetkovém vyrovnání, kterým by se k placení zavázalo, jistě pochybnosti jsou i o jeho vůli splácet svůj podíl na dluzích ČSFR. Stejně jako vláda to zkoušejí i četné slovenské podniky, které svým českým*

15 *dodavatelům prostě neplatí.*

Nedělejme si iluze, pozice dlužníka je výhodnější než pozice věřitele a politická kultura HZDS, jak ji známe, není přecitlivěle skrupulózní: slovenská vláda tuto výhodu naplno využije. A tak, jestliže se Václav Klaus před časem srovnával se šachistou, který propočítává jen nejbližší příští tahy, dnes se nabízí

20 *otázka, zda celá partie ta partie nebyla už od samého zahájení strategicky nedomyšlená. Poslední rošáda s pozastavením akcí se ukázala jako tah dosti dvojsečný, nyní už, zdá se, dobré tahy došly, naději máme nanejvýš na nějakou méně bolestnou prohru.*

25 *Přínejmenším jedno je totiž možné ještě dnes udělat, a to nezvětšovat ten dluh. Postoj slovenské vlády dává českým podnikům jasný signál: dodávat na Slovensko bez placení „na dřevo“ (a samozřejmě v penězích dobré ražby), to je nemístný optimismus.*

Příloha č. 13

Nejlepší ze špatných řešení

Nová česká ústava kodifikovala dvoukomorový Parlament. Nejsilnější vládní strana – ODS – není pro nové volby do Senátu, ale pro transformaci poslanců. ODA a většina opozičních stran ze zásady převod poslanců z FS do Parlamentu odmítá. Občané jsou nakloněni vnímat celý spor jako boj o trafiky pro federální

- 5 zástupce lidu. Výsledkem siločar protichůdných názorů a zájmů je sobotní hlasování v ČNR, které pro tuto chvíli znamenalo pro poslance FS stop. Legislativní argumenty ODA jsou opodstatněné. Senát i podle nové ústavy má plnit specifickou úlohu a jako takový má být také volen jiným systémem než Poslanecká sněmovna. Zároveň není pochyb o tom, že poslanci FS mají stejně*
- 10 legitimní mandát od svých voličů, jako jejich kolegové v ČNR. První i druzí byli voleni do svého zákonodárského sboru s jiným posláním, než jaký bude mít Parlament ČR po 1. lednu. Protransformační argument ODS-KDS a lidovců je v této situaci nepopulární, ale podle mne odpovídající potřebě vznikajícího českého státu. Senát bude tvořit součást jeho právního pořádku. Absence*
- 15 senátorských hlasů v zákonodárném procesu by zpochybnila právě přijatou ústavu, celou její filozofii. Převod všech 174 federálních poslanců by tak byl – kromě požadavku na nové volby – zřejmě nejpříjemnějším řešením. Partajní licitace o výběrový klíč, podle něhož by se měl utvořit 81členný Senát, by sám o sobě byl značně destabilizujícím momentem politické scény po 1. lednu. Snaha*
- 20 zbavit se nepohodlných federálních poslanců by totiž mohla vést k nejednomu stranickému puči. V kuloárech přetřásaný vznik frakce v ODS koneckonců napovídá o mnohém. V dané chvíli by tedy podle mne bylo rozumné, čti pragmatické, přiklonit se k nejlepšímu ze špatných řešení a dát šanci 174člennému Prozatímnímu senátu s tím, že v zákoně samém by bylo stanoveno, že řádný Senát*
- 25 bude zvolen do dvou let.*

Příloha č. 14

Úsměvy s rozbuškou

V pondělí bylo dohodnuto Memorandum pro Evropské společenství a ve čtvrtek v poledne má být podepsána smlouva o celní unii mezi ČR a SR. Povolební státoprávní rébus tak zná první písmena ze zapeklité tajenky. Javorinské setkání národních vlád dalo navíc podle slov obou premiérů závěrečný impuls k přijetí

- 5 zákonů souvisejících se zánikem federace. Zároveň nic nebrání stvrzení téměř 85 procent předpokládaných dvoustranných smluv. Obě vlády se také shodly na tom, že završující generální smlouva o spolupráci nástupnických států zatím není na pořadu dne a hned tak se na něj nedostane. Premiérské pondělní úsměvy tedy byly – zdá se – na místě. Zvláště když nám ministři průmyslu Dlouhý a Černák*
- 10 potvrdili, že smlouva o celní unii rozhodně není pouhou úlitbou pro londýnské setkání předsedů vlád s premiérem Majorem. Text Memoranda optimisticky tvrdí, že obě republiky se budou rozvíjet na bázi těsné ekonomické a politické spolupráce i vysokého stupně integrace hospodářství ČR a SR. Není mi ovšem jasné, co oba představitelé našich vlád v Londýně řeknou, až budou tázáni na*
- 15 Gabčíkovo, či důvod zamítnutí stejných předpisů v otázce vývozu zbraní. Podle českého ministra vnitra Rumla si slovenská strana do obchodu se zbraněmi nechce dát mluvit. Proto byl tento bod z Memoranda vypuštěn. Bude tohle ona rozbuška příštích komplikací? Nebo se jí stane dělení majetku, v němž je podle Rumla slovenská vláda též neústupná? On sám například nedává celní unii naději na*
- 20 dlouhé trvání. Ani po Javořině tak nemůžeme říci hop, protože jsme zdaleka ještě nepřeskočili. A skok to bude mohutný – do neznáma.*

Příloha č. 15

Odluka

- Oficiální oznámení měnové odluky asi nikoho nepřekvapilo. Dopadlo totiž na připravenou půdu. Většina lidí už má své peníze uloženém na několik prvních dnů připravené menší bankovky, a vše snad tedy proběhne relativně v klidu díky tomu, že novináři – alespoň někteří – dávali veřejnosti okamžitě k dispozici
- 5 informace, k nimž se dostali. Bez ohledu na to, zda z toho byla vláda nadšena či nikoliv. A udělali dobře: nedovedu si totiž představit, jaký zmatek by před přepážkami spořitelén, pošt a bank propukl, kdyby zpráva o odluce – podle představ vládních politiků - přišla včera večer jako blesk z jasného nebe. Jak otřesně by asi vypadaly už beztak dlouhé fronty? Takto se aspoň rozložily na
- 10 několik týdnů. Navíc by jistě leckoho neuspokojilo, že by nakonec dostal za peníze přesahující vyměňovanou částku jen bezúročné potvrzení. Proč nepřímo nutit lidi ukládat do bank peníze bez úroků, což je nezákonné? Je jasné, že by proto usilovali o co nejrychlejší další směnu, a to by vedlo k novým frontám. Takhle dostali šanci koupit si třeba vkladové listy, založit termínované vklady, a do
- 15 bankovního sektoru se vlilo množství tolik očekávaných peněz, protože veřejnost se dozvěděla s předstihem a nezávisle na vládě, co se chystá a mohla zvážít, jak se zachovat. A vládě nakonec – po všem tom peskování novinářů jejími úředníky, že vyvolávají ve společnosti paniku, deprese a nervozitu úvahami o tom, kdy nastane odluka – zůstal vlastně jediný problém: nedostatek drobných bankovek ...
- 20 Chápu, že pro politiky bývá leckdy pohodlnější o leccěms pomlčet. Prosím – ale pak by alespoň nemuseli lhát a kamuflovat to napadáním novin a novinářů, kteří se jimi vytvořené umělé informační mezery snaží vyplnit.

Příloha č. 16

Nůžkový efekt

Rozdělení Československa proběhlo bezkonfliktně i proto, že předsedové ODS a HZDS ujišťovali veřejnost, že mezi oběma státy budou panovat zcela mimořádné vztahy. Jako důkaz při tom fungovalo na třicet podepsaných bilaterálních smluv. Po dvouměsíční samostatnosti obou zemí je mnohé jinak.

- 5 Rozdílný ekonomický vývoj nejdříve ukončil trvání měnové unie a nyní činí více než křehkou unii celní. Spolu s požadavkem na urychlené vybudování pevné státní hranice jde o proces, který mezi Českem a Slovenskem nezadržitelně rozevívá dělicí nůžky. Přes snahy premiéra Klause a ministra Dlouhého udržet celní unii (jejíž zhroucení by české vývozce postihlo katastrofálně), přes ujištění o těsném
- 10 přátelství a partnerství z úst prezidentů Havla a Kováče soudím, že ve vzájemných vztazích jsou na obzoru závažné komplikace. Zahraničněpolitická orientace ČR na země ES a NATO stojí dnes už ve stále zřetelnějším kontrapunktu k slovenskému půlobratu na Ukrajinu a země visegrádské skupiny. Úterní Kováčův apel na institucionalizaci visegrádské čtyřky určitě nenajde v Praze živnou půdu. Příklon
- 15 Mečiarova kabinetu k jistým formám státního dirigismu a regulaci hospodářství pomocí mimoekonomických nástrojů je v přímém rozporu s linií vlády české. Slovenský prezident je sice odborností bankéř a ekonom, obávám se však, že vedle dominujícího Mečiara bude mít minimální možnost ovlivnit současný trend slovenské zahraniční politiky a hlavně ekonomiky tak, aby česko-slovenská celní
- 20 unie a potažmo i ostatní smlouvy měly šanci na přežití a nůžkový efekt se zastavil.

Příloha č. 17

Jiná forma znárodnění

- Ve středu přišli čeští zástupci na jednání majetkové komise s novým návrhem. Ministři vymysleli, že akcie, jež měly být předány na Slovensko, se soustředí na zvláštních fondech. Dividendy z nich nepřipadnou občanům, ale poslouží ke splacení dluhů druhého státu. Prakticky by to znamenalo, že část*
- 5 Slováků, která v době federace investovala v dobré víře do českých podniků, bude platit dluhy celého svého státu z majetku, který jim zde Češi zkonfiskují. Tento nehorázný zásah do vlastnictví ministři kamuflují nejrůznějšími vyjádřeními. Podle Kočárníka zůstanou dikové formálními majiteli, jen jejich práva budou „omezena“.*
 - 10 Ministr privatizace Skalický zase doporučuje, ať si své nároky dikové ze Slovenska vyřeší s vlastní vládou. Vzhledem k současnému vývoji česko-slovenského obchodu to vypadá, že naši ministři vlastně hájí české zájmy: o peníze přijdou slovenští dikové. Jenže například vůbec není jasné, co s těmi, kdo vyplňovali kupóny SR a nyní získali občanství ČR. A jak budou na tento návrh reagovat zahraniční investoři? Jakou záruku poskytuje země, kde se kvůli platební*
 - 15 bilanci vyvlastňuje zahraniční majitel? A co když jednou bude dluh na české straně? Budou naši akcionáři svolní, že z jejich majetku na Slovensku se tento dluh bude hradit? Návrh zatím vyznívá jako plácnutí do vody. Nebyl písemně připraven, a tak se k němu druhá strana ani nevyjádřila. Co mě však zaráží nejvíce – že mohl*
 - 20 vzniknout v hlavách ministrů konzervativní vlády, pro niž by měla být vlastnická práva svatá.*